

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Kaja Dekleva

Vzroki, posledice in ukrepi za reševanje brezposelnosti mladih v Republiki Sloveniji in
Združenih državah Amerike

Magistrsko delo

Ljubljana, 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Kaja Dekleva

Mentorica: red. prof. dr. Aleksandra Kanjuo – Mrčela

Vzroki, posledice in ukrepi za reševanje brezposelnosti mladih v Republiki Sloveniji in
Združenih državah Amerike

Magistrsko delo

Ljubljana, 2014

ZAHVALA

Rada bi se zahvalila najboljšemu fantu, najboljši mentorici in najboljši družini, za vso podporo pri pisanju te magistrske naloge. Prav tako bi se rada zahvalila vsem, ki so kakorkoli pripomogli k nastanku naloge, s komentarji, pregledi ali intervjuji.

Povzetek: Vzroki, posledice in ukrepi za reševanje brezposelnosti mladih v Republiki Sloveniji in Združenih državah Amerike

Magistrska naloga je napisana na podlagi analize relevantne literature, statističnih podatkov in intervjujev s posamezniki, ki se ukvarjajo z brezposelnostjo mladih. Mladi so družbena skupina, za katero je v ZDA in Evropi značilna visoko tveganje brezposelnosti, pri iskanju zaposlitve in vstopu na trg delovne sile pa se soočajo s posebnimi težavami. Na osnovi primerjave položaja mladih na trgu delovne sile v dveh državah ter obstoječih ukrepov za reševanje brezposelnosti mladih, v nalogi analiziramo možnosti prenosa ukrepov za reševanje brezposelnosti mladih iz Združenih držav Amerike v Slovenijo. Posebno pozornost namenimo ukrepom za reševanje skupine NEET. V magistrski nalogi predstavimo vzroke za visoko brezposelnost mladih, posledice in ukrepe za reševanje brezposelnosti mladih, s poudarkom na skupini NEET. Sledita poglavji, ki opisujeta okoliščine življenja mladih, gibanje brezposelnosti mladih, posebnosti na trgu delovne sile, programe nevladnih organizacij in ukrepe za reševanje brezposelnosti mladih v izbranih državah. Primerjava izbranih držav kaže na odsotnost večletne strategije zaposlovanja mladih v obeh državah. Ugotovljeno je bilo tudi, da je gospodarska kriza velikokrat omenjena kot glavni vzrok brezposelnosti mladih, pa vendar je bolj pomembnih razlogov veliko več. Glavno priporočilo za obe državi je boljše spremljanje podatkov o brezposelnih mladih in skupini NEET. V sklepu so povzete glavne ugotovitve in razmislek avtorice o problemu brezposelnosti mladih v Sloveniji in ZDA.

Ključne besede: mladi, brezposelnost, NEET.

Summary: Causes, consequences and measures for solving the youth unemployment in the Republic of Slovenia and in the United States of America

The thesis is based on the analysis of relevant literature, statistical data and interviews conducted with professionals dealing with youth unemployment. The youth is a social group that is faced with high risk of unemployment and specific problems when entering the labour market. Based on comparison of the position of youth in two selected countries and existing measures for dealing with youth unemployment, we analyse possibilities to adopt US measures for solving the youth unemployment in the Slovenian environment. Special attention is paid to the measures for solving the NEET. We present the causes, consequences and the measures for solving the high youth unemployment, emphasising the NEET. Therefore, the following chapters deal with the circumstances of the life of youth, their unemployment rates, their position at the labour market, relevant non-governmental organizations and the measures for solving the youth unemployment in both countries. Comparison of two selected countries shows the absence of a long term youth employment strategy in both countries. The data also reveals that in spite of widespread conviction that the main reason for high youth unemployment is the financial crisis, in fact there are many other more important reasons. We suggest that in both countries better systems of monitoring the unemployed youth and the NEET should be in place is suggested. In the conclusion, the main findings and the author's reflection of the problem of youth unemployment are presented.

Key words: the youth, unemployment, NEET, Republic of Slovenia, United States of America.

Kazalo vsebine

1	Uvod.....	9
1.1	Relevantnost, cilji, pomen magistrskega dela	10
2	Metodološki okvir	13
2.1	Raziskovalni vprašanji.....	13
2.2	Metodologija in metode preučevanja	14
3	Konceptualno-teoretična izhodišča	16
3.1	Mladi.....	16
3.1.1	Definicije mednarodnih organizacij	16
3.1.2	Definicije različnih avtorjev	16
3.2	Okoliščine življenja mladih	17
3.3	Brezposelnost.....	18
3.3.1	Brezposelnost mladih	19
4	Vzroki za brezposelnost mladih.....	21
4.1	Demografski vzroki	21
4.2	Drugi vzroki brezposelnosti.....	22
5	Posledice brezposelnosti mladih	23
5.1	Posledice brezposelnosti za posameznika	23
5.2	Posledice brezposelnosti mladih za družbo	25
5.3	NEET	26
6	Načini reševanja brezposelnosti mladih.....	29
6.1	Preventivni ukrepi.....	29
6.2	Ukrepi za lajšanje trenutnega stanja	31
6.3	Odzivi EU na brezposelnost mladih	32
6.4	Vloga nevladnih organizacij	33
6.5	Ukrepi za reševanje NEET	33

7	Brezposelnost mladih v ZDA.....	35
7.1	Model gospodarskega razvoja	36
7.2	Spremembe na trgu dela	36
7.3	Stopnja brezposelnosti mladih.....	38
7.4	NEET v ZDA.....	39
7.5	Ukrepi za reševanje brezposelnosti mladih in odklopljene mladine	41
7.6	Vloga nevladnih organizacij in njihovi predlogi za reševanje brezposelnosti mladih 44	
7.7	Predlogi nevladnih organizacij za reševanje NEET	47
7.8	Projekcije za prihodnost	48
8	Brezposelnost mladih v Sloveniji	50
8.1	Mladi v Sloveniji	50
8.2	Model razvoja Slovenije.....	51
8.3	Brezposelnost mladih v Sloveniji.....	51
8.4	NEET v Sloveniji.....	52
8.5	Vzroki za brezposelnost mladih v Sloveniji	53
8.6	Trg delovne sile v Sloveniji in zakonska urejenost	55
8.7	Problemi trga delovne sile v Sloveniji.....	57
8.8	Reševanje brezposelnosti mladih v Sloveniji	58
8.8.1	Aktivna politika zaposlovanja (APZ).....	58
8.8.2	JZM	59
8.8.3	Ostali ukrepi	62
8.8.4	Ukrepi za reševanje NEET	64
8.9	Vloga nevladnih organizacij v Sloveniji	64
8.10	Študentsko delo.....	66
8.11	Projekcije za prihodnost	68
9	Primerjava izbranih držav	69

9.1	Podobnosti med primerjanima državama	69
9.2	Razlike med primerjanima državama	73
9.3	Ugotovitve in priporočila.....	75
10	Sklep.....	77
11	LITERATURA.....	83

Kazalo grafov

Graf 8.1:	gibanje brezposelnosti mladih v Sloveniji	52
Graf 9.1:	gibanje brezposelnosti mladih v Sloveniji in ZDA	69
Graf 9.2:	število prostih delovnih mest v Sloveniji in ZDA	71

Seznam pogosto uporabljenih kratic

APZ – aktivna politika zaposlovanja

EK – Evropska komisija

EP – Evropski parlament

EU – Evropska unija

ILO – Mednarodna organizacija dela

JZM – Jamstvo za mlade

MDDSZ – Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti

MSS – Mladinski svet Slovenije

NEET - mladi, ki niso v izobraževanju, usposabljanju ali delovnem razmerju

OECD - Organizacije za ekonomsko sodelovanje in razvoj

OSCE – Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi

OZN – Organizacija združenih narodov

STA – Slovenska tiskovna agencija

SURS – Statistični urad Republike Slovenije

UNESCO – Organizacija združenih narodov, Odbor za izobraževanje, znanost in kulturo

URSM – Urad Republike Slovenije za mladino

YFJ – Evropski mladinski forum

ZDA – Združene države Amerike

ZRSZ – Zavor Republike Slovenije za zaposlovanje

1 Uvod

V magistrski nalogi bo podrobneje predstavljen problem, ki je aktualen za velik del svetovnega gospodarstva. Brezposelnost mladih je značilna za mnoge države v Evropi in za ZDA. Število brezposelnih mladih narašča v zadnjem desetletju in tudi pridobiva pomembnost na agendah političnih odločevalcev. V ZDA je odstotek brezposelnih mladih od 16 do 24 let po podatkih OECD v letu 2012 narasel že na 16,4 % (OECD 2012), v Sloveniji pa na 16,5 % v isti starostni skupini (OECD 2012). Obe državi se torej spopadata z visoko brezposelnostjo med mladimi. Ta prinaša dolgotrajne škodljive posledice ne samo za posameznika, ampak tudi za celotno družbo. Rešitve za ta problem so različne, države pa so problem prisiljene naslavljati pod rastočimi pritiski mladih, mednarodnih organizacij in drugih akterjev, ki se zavedajo razsežnosti tega problema za mlade posameznike in celotno družbo.

V magistrskem delu se bom osredotočila na brezposelnost mladih v Sloveniji in ZDA. Skušala bom predstaviti in razumeti podobnosti ter razlike v vzrokih, posledicah in načinih reševanja brezposelnosti mladih v Sloveniji in ZDA. Osredotočila se bom tudi na skupino NEET kot posebno skupino brezposelnih mladih, ki je prisotna v obeh državah.

Državi Slovenijo in ZDA sem izbrala iz več razlogov. Sem študentka podiplomskega študija Svetovne študije – Ameriški modul, saj me zanimajo ZDA in delovanje te države. Hkrati pa me zanima tudi delovanje in ukrepi Republike Slovenije kot svoje rojstne države. Državi sta si med seboj zelo različni, spopadata pa se z istim problemom brezposelnosti mladih in skupino NEET. ZDA so država, ki velja za ideal na vseh področjih, Slovenija pa se kot mlada država sooča z veliko problemi, ki izhajajo tudi iz kratkega obdobja samostojnosti. Zanima me, na kakšne načine se državi odzivata na brezposelnost mladih, kako se med državama razlikujejo vzroki in posledice in kakšno vlogo imajo mladinske organizacije v obeh državah. Preučevanje brezposelnosti mladih sem izbrala zaradi specifičnosti mladih kot družbene skupine in edinstvenih problemov, s katerimi se spopadajo pri vstopu na trg delovne sile. Znotraj mladih brezposelnih me še posebej zanima skupina NEET¹, na probleme katere opozarja vse več mednarodnih in nevladnih organizacij.

---

¹ Kratica za skupino mladih, ki se ne izobražujejo, usposablajo in niso v delovnem razmerju.

Problem brezposelnosti ima lahko negativne posledice za mlade in za celotno družbo, zato so nujni takojšnji ukrepi za rešitev tega problema in preventivni ukrepi v bodoče. Aplikativna naravnost raziskovalnega dela je v iskanju skupnih točk ukrepov, ki jih Slovenija in ZDA uporabljata za preprečevanje visoke brezposelnosti mladih. Ker sta si primerjani državi med seboj različni po več kriterijih, so verjetno tudi ukrepi za reševanje brezposelnosti drugačni.

V zadnjem času se gospodarska in finančna kriza uporabljata kot razlog za visoko brezposelnost. Vendar pa vse več avtorjev izpostavlja, da temu ni tako. Pravi razlogi so prisotni že dlje časa, le njihove posledice so v času gospodarske krize postale še bolj vidne. Prav zato bom predstavila več vzrokov in se ne bom osredotočila samo na gospodarsko in finančno krizo.

1.1 Relevantnost, cilji, pomen magistrskega dela

Analizo brezposelnosti mladih sem izbrala, ker projekcije kažejo, da se brezposelnost mladih v svetu v prihodnjih letih ne bo zmanjšala, ampak bo ostala velik problem vsaj do leta 2016 (ILO 2012b). To bo pomenilo visoke stroške za države, saj ima brezposelnost mladih visoko ceno. V ZDA je strošek brezposelnih mladih 9 milijard dolarjev letno (O'Sullivan et al. 2014, 6), v Sloveniji pa več kot 290 milijonov evrov letno (STA 2014a). Poleg visokih stroškov pa bo to pomenilo tudi veliko mladih s slabimi izkušnjami na trgu dela že takoj po vstopu nanj, kar bo nanje vplivalo še v prihodnjih službah.

V času gospodarske in finančne krize so mladi tista družbena skupina, ki zaradi različnih razlogov največkrat niso zaposleni in so po končani izobrazbi prepuščeni lastni iznajdljivosti in eventualni socialni pomoči, ki jim jo nudi država. Vzrokov za brezposelnost mladih je veliko, razlikujejo pa se od države do države. EP med glavne vzroke uvršča nesposobnost EU za ustvarjanje novih delovnih mest (EP 2012), ILO kot glavni vzrok navaja finančno in gospodarsko krizo (ILO 2011). Vlada Republike Slovenije med razloge za poslabšanje položaja mladih na trgu dela uvršča razširjenost začasnih zaposlitev in ne podaljševanje pogodb o zaposlitvi za določen čas, zmanjšano število prostih delovnih mest in sistem študentskega dela (Vlada Republike Slovenije 2014). V ZDA so med pogosto navedenimi razlogi propad nekaterih sektorjev gospodarstva in nepovezanost izobraževanja in trga dela (Gorana 2014).

Za preučevanje sem izbrala mlade, ki so trenutno na trgu dela v zelo slabem položaju ali pa do trga dela sploh nimajo dostopa. Mladi so specifična demografska skupina, ki se spopada z veliko problemi. Mladi najdejo delo 2- do 3-krat težje kot odrasli (ILO 2011, iii). Velika težava so posledice, ki jih bodo utrpeli generacije mladih, ki se soočajo z visoko brezposelnostjo, s povečano neaktivnostjo in z delom za določen čas (ILO 2013b). To izhaja iz dejstva, da so mladi izpostavljeni tudi kot tista skupina, kjer je delovna produktivnost najnižja. To velja za delavce od 15 do 39 let (Feyrer 2007, 105).

Mladi brezposelni so zelo raznolika skupina. V njej so tako mladi, ki iščejo prvo zaposlitev, mladi, ki iščejo novo zaposlitev, mladi, ki skušajo svojo zaposlitev obdržati, in skupina NEET (Foundation focus 11 2012, 7). Raznoverstnost skupine nakazuje na dejstvo, da brezposelnosti mladih ni možno reševati s splošnimi ukrepi, ampak je potrebno obravnavati vsako podskupino posebej.

Gospodarska in finančna kriza imata na mlade tudi dolgotrajnejše ekonomske, socialne in osebne posledice. Do tega prihaja zaradi cikličnega degradiranja mladih in sprejemanja slabše plačanih del, kar vodi k slabšemu dohodku in slabši stabilnosti zaposlitve tudi 15 let kasneje (Carnevale 2013, 6). Na brezposelnost mladih, v primerjavi z drugimi skupinami brezposelnih, hitreje in močneje vplivajo gospodarske krize (Eurofound 2011a, 1). To lahko potrdimo s podatkom, da se za vsak odstotek spremembe brezposelnosti pri odraslih brezposelnost mladih spremeni za 1,8 % (Carnevale et al 2013, 6).

Stopnja brezposelnosti mladih v posameznih državah je odvisna od več dejavnikov. Med njimi so stanje ekonomije v posamezni državi, stopnja upravljanja (regulacije) trga dela in komunikacija izobraževalnega sistema s trgom dela o kvaliteti izobraženih kadrov (Breen 2005, 125). Nekateri strokovnjaki se bojijo možnosti, da bi se problem brezposelnosti nadaljeval tudi po koncu krize – da bi prišlo do okrevanja brez ustvarjanja delovnih mest in zaposlovanja (»jobless recovery«). Tudi v zadnjem poročilu o globalnih trendih zaposlovanja ILO je zapisano, da trenutni ukrepi za zmanjševanje brezposelnosti ne bodo dovolj, da bi popravili posledice finančne in gospodarske krize (ILO 2014, 9).

Brezposelnost mladih ni nov problem, ampak se ciklično ponavlja (Eurostat 2013a). Prvi problemi z brezposelnostjo mladih so se pojavili že v 80. letih 20. stoletja, ki jih je prav tako zaznamovala gospodarska kriza (Eurofound 2012c, 4). Bell in Blanchflower imenujeta trenutno brezposelnost mladih deja vu. Po njunem mnenju se dogaja podobno kot v 80. letih,

so pa trenutne razmere mladim še bolj nenaklonjene, predvsem zaradi stanja na trgu dela (Bell in Blanchflower 2010, 2).

Mencin Čeplak (v Leskovšek 2009, 210) meni, da postane brezposelnost politično izhodišče, ko stopnja brezposelnosti preseže določen delež aktivnega prebivalstva. V državah z zdravim gospodarskim sistemom vedno obstaja odstotek brezposelnih, ki jim ta status ustreza ali pa so v obdobju menjave službe (Board of Governors of the Federal Reserve System 2014). Težava nastane, ko se ta skupina začne večati zaradi pomanjkanja delovnih mest, strukturnih neskladij ali drugih vzrokov. Takrat to postane politično izhodišče.

2 Metodološki okvir

Na osnovi analize literature in podatkov o brezposelnosti mladih sem izoblikovala naslednji raziskovalni vprašanji.

2.1 Raziskovalni vprašanji

1. Ali so ukrepi za zniževanje brezposelnosti mladih v ZDA primerni za reševanje problema v Sloveniji?

Države pri reševanju brezposelnosti mladih sprejemajo različne ukrepe in programe. Pri tem uporabljajo dobre prakse ostalih držav, ki jih prilagodijo značilnostim trga dela in brezposelnosti mladih v lastni državi. Del politik za zmanjšanje brezposelnosti mladih prihaja z nadnacionalne ravni (npr. v Sloveniji s strani EU). Evropske institucije večkrat uporabljajo dobre prakse iz držav članic, ki jih z nadnacionalnimi odločitvami prenesejo na nacionalne ravni. Tak primer je JZM. Podobno se dogaja v ZDA, saj morajo zvezne države upoštevati federalno politiko. Z analizo in s primerjavo izbranih ukrepov iz Slovenije in ZDA bom skušala ugotoviti, katere so skupne točke ter kakšne so razlike pri ukrepih reševanja brezposelnosti mladih v dveh državah, in oceniti prenosljivost dobrih praks iz enega v drugo okolje. Pred tem bom tudi opisala obe državi, kar mi bo pomagalo pri analizi primernosti prenosa ukrepov v Slovenijo.

2. Kakšni ukrepi so potrebni za zmanjšanje števila NEET?

Koncept NEET opozarja na posebej izpostavljene in ogrožene mlade, ki trenutno niso vključeni v izobraževanje, delovno razmerje ali usposabljanje in so v najslabšem položaju med mladimi. Do njih je zelo težko pristopiti in jim pomagati, predvsem zaradi njihovega nezanimanja za politično in družbeno življenje. V raziskovanih državah se obseg skupine NEET razlikuje. V Sloveniji je bila ta stopnja leta 2010 8,8 % mladih med 15 in 29 let, v ZDA pa 16,1 % v isti starostni skupini (ILO 2013č, 90). Od takrat število NEET še raste. Ker gre za mlade na robu socialne izključenosti, so potrebni takojšnji ukrepi za zmanjšanje njihovega števila in njihovo čimprejšnjo ponovno integracijo v družbo. Z analizo stanja in razlogov brezposelnosti mladih ter ukrepov, usmerjenih proti brezposelnosti mladih v dveh državah, bom ugotavljala, zakaj so razlike v obsegu NEET, in ocenila, koliko so obstoječi ukrepi primerni za reševanje problemov najbolj socialno ogroženih mladih. Skozi analizo gradiva in intervjujev bom skušala podati tudi oceno, koliko se Republika Slovenija in ZDA sploh ukvarjata s problemom NEET ter kot kako velik problem zaznavata to skupino.

2.2 Metodologija in metode preučevanja

Za preučevanje izbrane teme sem uporabila različne metode. Najpomembnejša metoda je bila poglobljena analiza in kritična presoja relevantnih virov in literature (relevantna akademska in strokovna literatura, dostopna v spletnih bazah in knjižnicah, analize, poročila in dokumenti različnih institucij in organizacij, kot sta na primer Eurofound in ILO, vladni dokumenti in materiali, poročila, dokumenti vladnih agencij, nevladnih organizacij in think-tankov v Sloveniji in ZDA).

Za pridobivanje statističnih podatkov sem uporabila dostopne baze, kot so na primer SURS, Bureau of Labour statistics, in izsledke raziskav, ki so bile narejene na temo brezposelnosti mladih. Za primerjavo indikatorjev v obeh raziskovanih državah sem uporabila spletno stran Trading Economics.

Pri raziskovanju sem upoštevala razlike v statističnih podatkih glede na različne definicije pojmov v raziskovanih državah. V Sloveniji so mladi opredeljeni kot osebe, stare od 15 do 29 let (SURS 2013), v ZDA pa kot mlade opredeljujejo osebe med 14 in 24 let (National Center for Educational Statistics 2011). Povsod, kjer je bilo možno, sem uporabljala primerljive podatke.

Nekatere informacije sem pridobila z intervjuji s posamezniki, ki se ukvarjajo z brezposelnostjo mladih ali so vključeni v oblikovanje programov za mlade brezposelne. O brezposelnosti mladih, vzrokih zanjo in psihičnem stanju mladih brezposelnih v Sloveniji sem se pogovorila s Sanjo Leban Trojar, predsednico Sindikata Mladi Plus. Intervju sem opravila tudi z Nejcem Brezovarjem, asistentom na Fakulteti za upravo Univerze v Ljubljani. Vprašanja v tem intervjuju so se nanašala na vpliv politične nestabilnosti na ukrepe za zaposlovanje mladih, vpliv dolgoročnih strategij in na ostala področja, povezana z brezposelnostjo mladih v Sloveniji.

O brezposelnih mladih v ZDA in o odklopljeni mladini² sem opravila intervju prek spletne pošte s Flutro Gorano, direktorico programov v organizaciji Opportunities for Better Tomorrow, ki se ukvarja s programi za ponovno vključevanje odklopljene mladine v ZDA. Da bi dobila dodatne informacije o situaciji mladih na trgu delovne sile v ZDA, sem opravila še en intervju, in sicer s Konradom Mugglestonom, strokovnim sodelavcem organizacije Young Invincibles, ki se ukvarja z iskanjem rešitev za brezposelnost mladih v ZDA. Oba

---

² Odklopljena mladina je v ZDA izraz za NEET.

sogovornika sta ponudila zanimiv vpogled v stanje brezposelnih mladih v ZDA in predlagala še literaturo za nadaljnje branje. S posameznimi vprašanji sem se obrnila tudi na različne druge organizacije, ki se ukvarjajo z brezposelnostjo mladih v obeh državah.

3 Konceptualno-teoretična izhodišča

3.1 Mladi

Mladi so obravnavani kot posebna družbena in demografska skupina, ki jo različni viri, avtorji in mednarodne organizacije različno definirajo. Predstavila bom nekaj obstoječih definicij, ki se uporabljajo v Republiki Sloveniji in ZDA.

3.1.1 Definicije mednarodnih organizacij

Pri UNESCO definirajo mladost na naslednji način: »Mladost najbolje razumemo kot obdobje prehoda iz odvisnosti otroštva k neodvisnemu odraslemu življenju in soodvisnosti kot delu skupnosti.« Iz tega izhaja, da mladosti ne definirajo z leti, ampak z življenjskimi dogodki (UNESCO – Social and Human Sciences 2013). Mlado osebo definirajo kot tisto, ki je v letih, med katerimi lahko zapusti šolanje, in ko lahko najde prvo zaposlitev. Drugi mejnik, torej pridobitev prve zaposlitve, se vse bolj oddaljuje od zaključka šolanja (UNESCO – Social and Human Sciences 2013). Pridobitev prve zaposlitve je najpomembnejši dogodek v življenju mlade osebe, zato je oddaljevanje tega dogodka od zaključka šolanja lahko zelo problematično (Caspi et al. 1998, 425). Eden izmed teh problemov je, da osebe same sebe kasneje doživljajo kot odrasle osebe in zato kasneje sprejemajo pomembne življenjske odločitve, kot so na primer poroka, selitev od doma in odločitev za otroke (Ličen 2006, 44).

Podobno definicijo mladih ima tudi EU, le da dodaja tudi omejitev z leti, in sicer od 15 do 29 let (Commission of the European Communities 2009, 6–7). Definiranje obdobja v življenju osebe z življenjskimi dogodki je bolj sprejemljivo. Definira vsako osebo individualno, zato sta lahko osebi istih let v različnih življenjskih obdobjih. Ena oseba je lahko še vedno mlada (je še v procesu izobraževanja), druga oseba pa je že prestopila prag odraslosti (je že našla prvo zaposlitev).

3.1.2 Definicije različnih avtorjev

J. J. Arnett v svojih delih naslavlja pomen socialnih, ekonomskih in demografskih sprememb na življenje mladih. Poudarja, da se v obdobju mladosti dogaja vse preveč sprememb, da bi to obdobje lahko opisali z enim samim izrazom »mladost« (Arnett 2006, 111). Na zmedo mladih

ob iskanju službe, stanovanja in ostalih spremembah vpliva tudi občutek posameznika, da je obstal nekje med otroštvom in odraslostjo (Arnett 2006, 113). V tem času se pojavi tudi kritična prelomnica – prehod iz šolanja v zaposlitev. V Evropi v tem prehodu posamezniki dobivajo več finančne pomoči s strani družine, zato lahko dlje časa porabijo za iskanje ljubezni in službe, saj jim družine nudijo finančno podporo. Ta podpora je odvisna od socialnega statusa družine, v kateri odrašča mlada oseba (Arnett 2006, 117).

Namesto izraza mladost Arnett predlaga uporabo dveh izrazov: »odraščanje« in po njem izraz »nastajajoča odraslost« (Arnett 2006, 119). Za nastajajočo odraslost je značilna raznovrstnost oseb v tem obdobju. Na nastanek tega pojma sta vplivala predvsem kasnejše iskanje prve zaposlitve in kasnejša osamosvojitev (Arnett 2006, 120).

V otroštvu in kasneje v mladosti se osebe spopadajo z veliko odločitvami. Te vplivajo na razvoj posameznika in se po ugotavljanju Lavričeve (2009, 209) vse bolj premikajo v zgodnje otroštvo. Soočamo se s problemom, da se kljub zgodaj sprejetim odločitvam mladost podaljšuje predvsem zaradi ekonomske odvisnosti od staršev.

Mladi imajo zaradi svoje mladosti in odsotnosti kariernega svetovanja slabše oziroma manj razvite sposobnosti iskanja dela. Ker imajo manj delovnih izkušenj (manj delovno specifičnega človeškega kapitala) in s tem šibkejše življenjepise, jim to otežuje iskanje novega dela. Predvsem pa imajo mladi manj razvite socialne in profesionalne mreže, preko katerih bi lahko iskali službo. Vsem brezposelnim mladim je skupno, da tega kapitala ne uresničujejo po formalnih poteh, vendar se kasneje z dodatnimi izobraževanji in usposabljanji ta človeški kapital lahko povrne (Mroz in Savage 2006, 275).

3.2 Okoliščine življenja mladih

Za boljše razumevanje mladih v sedanji družbi je pomembno opisati razmere, v katerih mladi živijo. Dober vpogled v to nudi raziskava Eurofounda o socialnem položaju mladih v Evropi.

Glavni dokument na Evropski ravni, ki usmerja odločanje o mladih in nakazuje prioriteta področja, je Mladinska strategija 2010–2018, ki ima dva glavna cilja. To sta usmerjenost v izboljšanje in zagotavljanje enakih možnosti za vse mlade, tako v izobraževanju kot na trgu dela, in spodbujanje mladih k aktivnemu državljanstvu in sodelovanju v družbi (Eurofound 2014, 3). Sprotni pregled nad izvajanjem strategije so t. i. Youth reports, ki jih države članice

EU oddajajo vsaka tri leta. Prvo poročilo leta 2012 je pokazalo pomembne spremembe pri mladih – manj je vključenosti na trg delovne sile, več pa je vključenosti v izobraževanje. Opazno je tudi povečanje števila NEET in mladih, ki so v tveganju socialne izključenosti (Eurofound 2014, 3–4). Med glavnimi poudarki Poročila o kvaliteti življenja v Evropi so za mlade zaskrbljujoči naslednji:

- Leta 2011 je pri starših živel več mladih kot leta 2007. Na to vpliva slabšanje finančnega položaja mladih, saj je življenje pri starših bolj varčno in bolj udobno.
- Mladi, ki iščejo zaposlitev, in mladi, ki niso vključeni na trg delovne sile, bi delo raje sprejeli, če bi imeli možnost izbire delovnih ur. Večini mladih je prosti čas še vedno pomemben, zato si želijo možnost odločanja glede svojega delavnika.
- Brezposelni in neaktivni mladi svoje življenje ocenjujejo kot precej slabo. To izhaja iz visoke stopnje brezposelnosti in slabega socialnega položaja mladih v družbi.
- 27 % mladih v EU si ne more privoščiti novega pohištva ali počitnic, torej dobrin, ki niso nujne za osnovno preživetje, ampak predstavljajo neko dodatno vrednost v življenju. 22 % mladih si ne more privoščiti ogrevanja hiše ali kupiti novih oblačil.
- Brezposelni in neaktivni mladi so med tistimi skupinami, ki se pogosto počutijo socialno izključene. To je posledica pomanjkanja finančnih sredstev, ki bi jim omogočila aktivnejše vključevanje v družbo.
- Od leta 2007 se je spremenila tudi stopnja zaupanja mladih v politiko in institucije. Zdaj mladi vanje manj zaupajo (Eurofound 2014, 4–11).

Pri mladih je še vedno vidno veliko zanašanje na družino, saj bi se v primeru stiske nanjo obrnilo kar 85 % mladih. Večina bi se po pomoč pri iskanju službe prav tako obrnila k družini (Eurofound 2014, 11). Iz zgoraj navedenih dejstev o položaju mladih v Evropi lahko sklepamo, da se njihov položaj slabša, predvsem so finančno šibkejši in bolj odvisni od družine.

3.3 Brezposelnost

Brezposelnost ni enoznačni pojem. Države in mednarodne organizacije uporabljajo različne definicije brezposelnosti. V Sloveniji uporabljamo definicijo ILO, ki pravi: »Brezposelne

osebe so osebe, ki v poročevalskem tednu niso bile zaposlene ali samozaposlene in niso opravile nikakršnega dela za plačilo. Poleg tega so v zadnjih štirih tednih aktivno iskale delo in bi ga bile takoj (v dveh tednih) pripravljene sprejeti, če bi ga našle, ali so že našle delo in ga bodo začele opravljati po poročevalskem tednu.« (SURS 2003, ILO 2013a).

Bureau of Labour Statistics v ZDA brezposelno osebo definira kot tisto osebo, ki nima zaposlitve, je v zadnjih 4 tednih aktivno iskala zaposlitev in je trenutno zmožna delati. Aktivno iskanje zaposlitve je lahko sestavljeno iz sledečih aktivnosti: stik z delodajalci neposredno ali prek razgovora za zaposlitev, stik z agencijo, ki posreduje delo, stik s prijatelji ali sorodniki, stik z zaposlitvenim centrom fakultete, pošiljanje življenjepisov in izpolnjevanje prijavnice, objava oglasa za službo, uporaba registrov sindikatov in podobne aktivnosti, ki so usmerjene k iskanju zaposlitve (Bureau of Labour Statistics 2009).

Glede na vzrok nastanka brezposelnost delimo na več vrst. Kot najbolj problematično Kavar Vidmar (1993, 99) izpostavlja množično brezposelnost, ki se največkrat pojavlja v času gospodarskih kriz. Druga je strukturna brezposelnost, ki nastane zaradi neskladja v strukturi ponudbe in povpraševanja po delovni sili. Tretja je ciklična ali sezonska brezposelnost, ki se pojavlja le v določenih obdobjih in je vezana na procese, ki se odvijajo v širši družbi. Tak primer je brezposelnost turističnih delavcev v času izven sezone. Četrta pa je prikrita brezposelnost. Ta vrsta nastopi, kadar je zaposlenih več delavcev, kot bi jih bilo glede na zahteve delovnega mesta potrebno (Kavar Vidmar 1993, 99–100).

Glede na časovno dimenzijo delimo brezposelnost na dolgotrajno in kratkotrajno. Dolgotrajna brezposelnost je vsaka brezposelnost, ki neprekinjeno traja več kot eno koledarsko leto. Kratkotrajna brezposelnosti pa je vsaka brezposelnost, ki traja manj kot eno koledarsko leto. Glede na posledice je hujša dolgotrajna brezposelnost (Kavar Vidmar 1993, 103).

3.3.1 Brezposelnost mladih

Zaradi specifičnosti mladih kot demografske skupine in njihovih posebnih problemov pri brezposelnosti Singell (1989, 463) predlaga alternativne definicije brezposelnosti pri mladih. Tako bi definicija brezposelnosti pri mladih morala biti razširjena in bi morala vključevati še druge aktivnosti poleg dela: prisotnost v šoli, usposabljanje za delo, služenje vojaškega roka, skrb za otroke in ostale. Druga možna prilagoditev definicije brezposelnosti pri mladih je razlikovanje med mladimi, ki iščejo službo za polni delovni čas, in tistimi, ki iščejo službo s

polovičnim delovnim časom ali počitniško delo. Tretja prilagoditev definicije brezposelnosti mladih je možna na podlagi časa, ki ga mladi preživijo v družbeno sprejemljivih ali nesprejemljivih aktivnostih. Ta prilagoditev je pomembna z vidika vključevanja v nesprejemljive aktivnosti, ki so tesno povezane s statusom brezposelne mlade osebe (Singell 1989, 463).

Problem pri brezposelnosti mladih je tudi slaba informiranost o samem statusu. Mladi velikokrat ne poznajo razlike med brezposelnostjo in odsotnostjo s trga dela (Singell 1989, 460). Tudi neinformiranost o različnih statusih lahko vodi do problemov, saj posameznik ne ve, kam se obrniti po pomoč, do katere pomoči je upravičen in podobno.

Pri visoki brezposelnosti mladih pa vodstva držav pogosto pozabljajo na mlade, ki jim je uspelo dobiti zaposlitev. Njihovi pogoji za delo so pogosto slabi, mladi pa delajo tudi na delovnih mestih, za katere so prekvalificirani. Boljše pogoje bodo mladi imeli za delo, boljše rezultate bodo dosegali (Foundation focus 11 2012, 7). Z brezposelnostjo je povezana tudi kvaliteta delovnih mest. Mladi, ki sprejmejo nekvalitetno delo, bodo v njem pogosto nezadovoljni in bodo iskali drugo delo. S tem pa se bodo vrnili v krog brezposelnosti in začasnih služb, kar je tudi zelo velik problem.

Zaposlitev je za mlade pomembna iz več razlogov. Poleg tega, da zagotavlja dohodek, dostop do novih znanj in sposobnosti, je zaposlitev pomembna tudi iz socializacijskega vidika. Mladim ponuja možnost, da se na delovnem mestu dokažejo, pa tudi možnost deljenja izkušenj z osebami izven družinskega kroga. To se lahko razlikuje od delovnega mesta do delovnega mesta, najbolj pa pridejo te prednosti do izraza pri stabilnih zaposlitvah (Caspi et al. 2008, 425).

4 Vzroki za brezposelnost mladih

Vzroki za brezposelnost se med državami razlikujejo. Včasih se razlikujejo tudi med različnimi regijami v isti državi. Na primer v manjših regijah je razlog za povišanje brezposelnosti zaprtje večje tovarne v območju, kar pa ne vpliva na brezposelnost v drugih regijah. Kljub temu literatura najpogosteje navaja vzroke, ki so opisani v nadaljevanju.

4.1 Demografski vzroki³

Spremembe v demografiji pomembno vplivajo na brezposelnost mladih (Youth unemployment in Europe – Theoretical Considerations and Empirical Findings 2012, 20).

Mladi so demografska skupina, katere število se zmanjšuje. Demografske spremembe vplivajo na trg delovne sile, predvsem na produktivnost in na spremembe v splošnem človeškem kapitalu, kar se kaže v obliki izkušenj (Feyrer 2007, 100–101). Mladi imajo manj teh izkušenj, zato potrebujejo več časa, da se prilagodijo določenemu delovnemu mestu. To, vsaj na začetku dela, zmanjšuje produktivnost. Zaradi tega delodajalci raje zaposlijo osebo z več izkušnjami, pri kateri je ta čas privajanja krajši ali ga ni.

Spremembe v starostni strukturi prebivalstva nosijo posledice za sistem javnih financ in zahtevajo njihovo reorganizacijo (Floden 2003, 379). Pri staranju prebivalstva ne gre samo za povečevanje števila starejših, ampak tudi za daljše življenjske dobe, ki so posledica boljšega življenja in boljše zdravstvene oskrbe (Arnott in Casscells 2003, 20). Prihaja tudi do podaljševanja delovne dobe in višanja starosti za upokojitev, predvsem zaradi vse višjega javnega dolga, ki ga povzroča večje število upokojencev (Dernovšek 2010).

Zaradi večjega števila starejših, ki so bolj nagnjeni k raznim boleznim, se povečuje potreba po večji zdravstveni oskrbi in posledično po zdravstvenih delavcih. To ustvarja pritisk na zdravstveno blagajno, ki ima zaradi gospodarske krize omejena sredstva. Staranje

---

³ Med demografske dejavnike sodi tudi stopnja migracij. Malačič (2006) opredeljuje mednarodne migracije kot zelo pomembne predvsem za države z nizko rodnostjo, saj odpravljajo motnje reprodukcijskega procesa. Spletna stran Index mundi za merjenje migracij uporablja stopnjo selitvenega prirasta, ki je definirana kot »razlika med migracijo v in izven nekega območja (države) v danem letu« (Glossary of statistical terms 2013, Index mundi 2013). Za Slovenijo je bila v letu 2012 0,39 migranta na 1000 prebivalcev (Index mundi 2013b), za ZDA pa kar 3,62 migranta na 1000 prebivalcev (Index mundi 2013a).

Slovenija je kot članica EU zavezana k prostemu pretoku oseb, blaga, kapitala in storitev na notranjem trgu EU. Načelo prostega gibanja oseb omogoča študij, delo, življenje in upokojitev kjerkoli v EU (Republika Slovenija – Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 2013a). ZDA imajo visoko stopnjo migracij, kar nedvomno vpliva na njihovo starostno piramido in na stopnjo brezposelnosti. Slednje se predvsem kaže v visoki stopnji brezposelnosti migrantov (Center for American progress 2013). Vpliv migracij na trg delovne sile je odvisen od več dejavnikov. Od značilnosti ekonomskega modela države gostiteljice, sposobnosti migrantov in sposobnosti delavcev večinskega prebivalstva. Na kratki rok imajo največji vpliv sposobnosti, in sicer ali se sposobnosti migrantov prekrivajo ali dopolnjujejo s sposobnostmi prebivalstva (Ruhs in Vergas-Silva 2014).

prebivalstva bi moralo več delovnih mest prepuščati mladim, vendar to še ni vidno zaradi gospodarske krize. Zaradi slabih gospodarskih pogojev se podjetja zapirajo ali zmanjšujejo obseg delovnih mest, kar pomeni, da prosta delovna mesta, ki so jih zapustili starejši delavci, ne obstajajo več.

4.2 *Drugi vzroki brezposelnosti*

Drugi pomembnejši dejavnik za visoko stopnjo brezposelnosti mladih je neskladje med ponudbo in povpraševanjem, ki nastaja zaradi nepovezanosti izobraževalnega sistema in trga dela (Ivančič 2008, 47). Mladi pogosto nimajo tistih znanj, ki jih delodajalci zahtevajo. ILO opredeljuje dva tipa neskladja. Prvi tip je neskladje med ponudbo in povpraševanjem po znanju in sposobnostih delovne sile na osnovi stopnje izobrazbe. Ta tip neskladja se povečuje od začetka gospodarske krize (ILO 2014, 37). Drugi tip pa je neskladje med sposobnostmi, ki jih mladi imajo, in sposobnostmi, ki so zahtevane na trgu dela (ILO 2013č, 4).

Pomemben vzrok je tudi pomanjkanje delovnih izkušenj pri mladih. Mladi diplomanti, ki so šele zaključili šolanje, pogosto nimajo nobenih delovnih izkušenj. Kljub ukrepom, ki spodbujajo podjetja k zaposlovanju mladih, je na koncu odvisno od delodajalca, koga bo zaposlil (Panzaru 2013, 79). Ob pomanjkanju formalnih delovnih izkušenj so pomembna neformalno in priložnostno pridobljena znanja, ki so mnogokrat zelo koristna za opravljanje določenega dela. YFJ je izvedel raziskavo o pomenu neformalnih izkušenj pri zaposlovanju. Izmed šestih »mehkih veščin«, ki jih delodajalci iščejo pri uslužbencih, je pet takih, ki se jih mladi naučijo preko neformalnega izobraževanja v mladinskih organizacijah. Take mehke veščine so na primer komunikacija in delo v skupini (YFJ 2013b, 6–7). Pomanjkanje delovnih izkušenj tudi mladi zaznavajo kot problem pri iskanju službe, saj večina delodajalcev povprašuje po predhodnih delovnih izkušnjah.

5 Posledice brezposelnosti mladih

Dolgotrajna brezposelnost mladih povzroča nepovezanost s trgom dela, iz česar sledijo negativne posledice tako za posameznika kot za družbo. Med te posledice uvrščamo tudi izgubo človeškega kapitala (Eurofound 2012c, 8). Temu pritrjuje Evropski mladinski forum (YFJ), ki poudarja sodelovanje mladih v organizacijah in pridobivanje novih znanj (YFJ 2013b, 7). Med posledice za posameznika uvrščamo psihične posledice in izgubo finančnih zmožnosti (2012c, 9). Z izgubo človeškega kapitala se ne strinjata Mroz in Savage (2006, 290). Trdita, da obstajajo dokazi, da se celotna izguba človeškega kapitala lahko povrne in da to ne vpliva na njihovo prihodnje zaposlovanje.

MSS v Programskem dokumentu o zaposlovanju mladih izpostavlja šest negativnih posledic brezposelnosti mladih, ki negativno vplivajo na razvoj družbe. Mladi izgubljajo delovni potencial, ki bi v primeru zaposlitve mlade osebe lahko pomembno vplival na uspešnost delodajalca in prispeval h krepitvi družbene blaginje. Z višanjem brezposelnosti mladih se višajo stroški socialnih transferjev za te osebe, dodatno pa se izgubljajo sredstva, ki jih je država vložila v izobraževanje teh posameznikov. Brezposelnost mladih upočasnjuje proces njihovega osamosvajanja, osebnega razvoja in družbene odgovornosti. Zmanjšuje se tudi zavedanje o pomenu aktivnega državljanstva, kar pripelje tudi do drugih problemov, na primer nesodelovanja v demokratičnih procesih odločanja. Posledice brezposelnosti posameznik občuti na svojem duševnem zdravju, samozavesti, socialnem in finančnem stanju. Posledica visoke brezposelnosti so, poleg NEET, tudi »Working poor« oziroma delovni revni. To so osebe, ki so v delovnem razmerju, vendar je njihov dohodek tako nizek, da so izpostavljeni revščini. Delajo na slabo plačanih delovnih mestih, ki ne ustrezajo njihovi stopnji izobrazbe (MSS 2013, 14–16). Ta delovna mesta prevzamejo zaradi slabih razmer na trgu dela.

5.1 Posledice brezposelnosti za posameznika

Posledic brezposelnosti na posameznika je še več. Med osebne posledice spadajo bojazen pred izgubo službe in povečano odvisnostjo od staršev. To se pri mladih odraža v podaljševanju študija in v ostalih načinih odlašanja vstopa na trg delovne sile. Kritiziranje in prelaganje odgovornosti za neuspeh posameznika in celotne družbe na ramena mladih nanje ne more pozitivno vplivati. Mladi so vse bolj prepuščeni sami sebi, nimajo razvitih socialnih mrež in se trudijo iz nič ustvarjati nekaj (Leban Trojar 2014). Lukić (2008, v) opozarja, da se

strah pred neuspehom pri iskanju službe s sprejetjem le-te ne neha. Namesto tega se strah pretvori v strah pred izgubo službe in ponovnim obdobjem brezposelnosti. To vodi v začaran krog strahu, ki ga prinašajo zaposlitve za določen čas ali avtorske pogodbe (Lukić 2008, v).

Posledica brezposelnosti pri mladih je stanje »polodraslosti«. Mladi ostanejo med obdobjem mladosti in odraslosti, ker se ne morejo finančno osamosvojiti in tako preiti v odraslost. Težje se odselijo od doma in ustvarijo lastno družino (MSS 2013, 13). Če vzamemo v obzir definicije mladih, ki prehode definirajo z življenjskimi dogodki, opazimo, da se obdobje mladosti daljša, ker mladi vse kasneje zapustijo šolanje. Mladi šolanje podaljšujejo predvsem zaradi majhnih možnosti zaposlitve. Pri podaljševanju študija gre tudi za povečevanje pritiska za doseganje čim višje stopnje izobrazbe, saj naj bi ta omogočala boljši dostop do trga delovne sile. Hkrati pa prihaja do razvrednotenja samih dosežkov, torej inflacije izobrazbenih presežkov. V času, ko je otežen prehod mladih na trg delovne sile, se to kaže v pod zaposlenosti mladih – mladi sprejemajo zaposlitve, ki niso primerne njihovi stopnji izobrazbe (Moje delo 2012).

Pomembna posledica brezposelnosti na posameznika je tudi socialna izključenost. Je posledica problemov v posameznikovem življenju, kot so na primer brezposelnost, diskriminacija, slabše sposobnosti in podobno (Eurofound 2010). Socialna izključenost onemogoča ljudem, da sodelujejo v ekonomskih in družbenih procesih. Poleg tega zajema pojem tudi pomanjkanje medčloveških odnosov, na katere posameznik nima vpliva (Wixley et al. 2005, 14). OECD mlade obravnava kot skupino, ki je v največjem tveganju za revščino. To je bila prej skupina starejših oziroma upokoјencev, v zadnjem času pa to vlogo prevzemajo mladi (OECD 2011, 6).

Med brezposelnimi mladimi so tudi mladi, ki aktivno iščejo zaposlitev. Na zaposlenost ali brezposelnost posameznika pomembno vplivata lastna volja in iznajdljivost. Mladi, ki so odločeni dobiti službo, pogosto zapustijo svojo državo in se preselijo drugam – emigrirajo. Ta pojav je bil delno že opisan pri vzrokih za brezposelnost, tukaj pa ga omenjamo zaradi bega možganov⁴.

Veliko literature se osredotoča na t. i. »Scarring effects« – brazgotinjenje. To je izraz, s katerim označujemo vpliv brezposelnosti na osebo dolgoročno – še dolgo po obdobju brezposelnosti, ne glede na to, ali je oseba v tem času našla drugo zaposlitev ali ne. DiPrete in

---

⁴ S to besedno zvezo označujemo odhajanje izobraženih na delo v tujino (Inštitut za ekonomska raziskovanja 2004, 3).

McManus (2000 v Gangl 2006, 987) razlagata brazgotinjenje kot nadaljevanje sprožilnega dogodka, kar je lahko izguba službe. Ti dogodki in njihove posledice pomembno vplivajo na razslojevanje družbe, saj vplivajo na finančno stanje posameznika in družine (Gangl 2006, 987). Vpliv na finančno stanje posameznika lahko potrdimo s trditvijo, da imajo osebe v Veliki Britaniji, ki se po obdobju brezposelnosti ponovno zaposlijo, za kar 21,5 % manjše prihodke kot v prejšnji službi (Arulampalam 2001, 602).

Brazgotinjenje je še posebej kritično pri mladih brezposelnih ali iskalcih prve zaposlitve. To obdobje brezposelnosti je vidno v nadaljnjih prijavah na delovna mesta, kar delodajalci zaznajo kot znak manjše kvalitete dela, zato te osebe dobijo manj pozitivnih odgovorov na prošnje za delo (Gangl 2006, 989). Predhodno brezposelne osebe večinoma dobijo slabše plačana delovna mesta, ki so tudi bolj nestabilna (Stewart 2000 v Arulampalam 2001, 585).

Posledica brezposelnosti je tudi izguba človeškega kapitala. Becker (v Gangl 2006, 989) razlikuje med splošnim človeškim kapitalom in specifičnim človeškim kapitalom. Splošni kapital je tisti, ki ga delavec lahko s seboj prenaša z enega delovnega mesta na drugo. To so širša znanja, na primer komunikacijske sposobnosti in delo v ekipi. Specifični človeški kapital je tisti, ki ga delavec pridobi med delom v določenem podjetju na določenem delovnem mestu (Becker v Gangl 2006, 989). Iz tega izhaja, da delavci osvojijo človeški kapital, ki je bil bolj primeren za prejšnje delodajalce kot za prihodnje. Na novih delovnih mestih bodo tako deležni nižjega delovnega položaja, saj nimajo specifičnega človeškega kapitala za višja delovna mesta (Becker v Gangl 2006, 989). Specifični kapital kot tak je delno uporaben na podobnih delovnih mestih, na primer v isti panogi ali v podobnem podjetju. Problem, na katerega opozarja Gangl (2006, 989), pa je, da so v času gospodarske in finančne krize delavci primorani sprejeti delovna mesta izven svoje panoge, na drugih delovnih mestih ali v drugih poklicih.

5.2 Posledice brezposelnosti mladih za družbo

Brezposelnost mladih vpliva na demografsko sliko, na primer na mlade družine, ki pogosto nimajo prihrankov in imajo višje življenjske stroške (Strom 2003, 403). Zaradi tega se načrtno ne odločajo za večje število otrok. Poleg tega pri otrocih brezposelnih staršev obstaja večja verjetnost, da bodo morali na zdravljenje v bolnišnico ali bodo udeleženi v nesreči (Sibert 1975 v Strom 2003, 420). Brezposelnost se pogosto pojavlja v parih ali pa v družinah. Avtorji to potrjujejo z dejstvom, da so pari ponavadi homogeni, kar se tiče izobrazbe ali let, prav tako

pa se strinjajo v ekonomskih odločitvah (Layard, Barton in Zabalza 1980 v Strom 2003, 414). Pomemben vpliv ima brezposelnost tudi na izobrazbeno strukturo prebivalstva, saj imajo otroci brezposelnih staršev večkrat težave v šoli, nižji uspeh in nižjo prisotnost pri pouku. Prav tako imajo ti otroci, v primerjavi s svojimi vrstniki, nižja pričakovanja glede zaposlitve v prihodnosti (Dronkers 1994 v Strom 2003, 417).

Nasprotno mnenje o posledicah brezposelnosti mladih ima O'Higgins (2001), ki pravi, da so posledice brezposelnosti mladih manj resne kot za starejše generacije, saj je obdobje brezposelnosti bistveno krajše. Nekateri avtorji grejo še dlje in navajajo, da je brezposelnost običajno obdobje med končanjem šolanja in iskanjem prve službe (Fagin in Little 1984 v O'Higgins 2001, 50). Problem tega običajnega stanja je tveganje za nastanek NEET, ki se pojavi, ko brezposelnost ni kratkotrajno in običajno stanje, ampak postane dolgotrajni problem.

5.3 NEET

V analizah brezposelnosti mladih se uporablja izraz, ki opozarja na posebnosti dela mladih brezposelnih: NEET (Not in Education, Employment or Training; Eurofound 2012c, ILO 2013č). Različne države in organizacije to skupino definirajo drugače, zato je potrebna posebna pozornost pri primerjavi podatkov (Russell et al. 2014, 11).

Večina definicij pa kot NEET pojmuje skupino mladih med 15 in 29 let, ki zaradi svoje ne vključenosti v izobraževanje, delovno razmerje ali usposabljanje nimajo statusa, ki bi jim zagotavljal socialno vključenost. Obravnavani so kot ena najbolj problematičnih skupin mladih (Eurofound 2012c, 1). Ta skupina je na robu socialne izključenosti, njeni pripadniki se ne pripravljajo na vstop na trg delovne sile in s tem tvegajo možnost brezposelnosti tudi v kasnejšem življenju (ILO 2012b). Od brezposelnih mladih se razlikujejo po tem, da zaposlitve ali izobraževanja ne iščejo aktivno. V ZDA to skupino poimenujejo »odklopljena mladina« (Disconnected youth) (ILO 2012a). Število pripadnikov te skupine se povečuje vse od nastopa krize (ILO 2012a).

V začetku raziskovanja NEET v Veliki Britaniji se ni pokazala raznolikost te skupine, kot jo opisujemo danes. Uporaba izraza NEET se je razširila na agende političnih odločevalcev in pridobila negativen prizvok zaradi uporabe besede »not« oziroma »niti«, ki opozarja na pomanjkljivosti oziroma nesposobnost pripadnikov skupine (Yates in Payne 2006, 330). Ti pa

so po mnenju Yatesa in Payna (2006, 330) zdaj prepoznani kot raznolika skupina z različnimi značilnostmi, izzivi, tveganji in na različnih stopnjah v življenju.

Kot je bilo že omenjeno, je ena izmed značilnosti te skupine njena raznolikost. Največjo podskupino tvorijo konvencionalno brezposelne⁵ osebe, sledijo jim mladi z boleznimi, mladi starši in neformalni oskrbovalci⁶ (Yates in Payne 2006, 334). Del skupine so mladi, ki so načrtno izven izobraževanja, usposabljanja ali delovnega razmerja in se ukvarjajo na primer z umetnostjo, glasbo, ali samostojnim učenjem (Eurofound 2014).

Pripadnike skupine NEET lahko razdelimo na več različnih načinov. Russell (et al. 2014, 5) razlikuje med mladimi, ki ne želijo delati, in manjšo skupino tistih, ki se želijo ponovno vključiti v delovne procese, vendar jih od tega odvrčajo slabe izkušnje iz preteklosti (Russell et al. 2014, 5). Možna je tudi delitev skupine NEET v tri podskupine. Prva podskupina so tisti, ki si želijo reintegracije v družbo. Pripadniki te skupine se bodo najverjetneje kmalu ponovno vključili v proces izobraževanja ali usposabljanja z višjimi ocenami in boljšo prisotnostjo kot ostali pripadniki NEET (Nelson in O'Donnell 2012, 2). Druga podskupina so »trajni«⁶ pripadniki NEET. To so osebe, ki jih zaznamujejo slabe izkušnje iz preteklosti, šibek socialni status in slabši šolski uspeh kot ostale podskupine. Srednjeročno bodo ostali pripadniki skupine NEET (Nelson in O'Donnell 2012, 2). Tretja podskupina pa so »neodločeni«⁶ člani skupine NEET. Podobni so prvi podskupini, saj se želijo ponovno integrirati v družbo, vendar niso zadovoljni z možnostmi, ki so jim ponujene. Prav tako so nezadovoljni s svojo nezmožnostjo doseganja ciljev, ki bi jih želeli doseči (Nelson in O'Donnell 2012, 2).

Za NEET je značilna visoka stopnja tveganja za odtujenost od političnega in družbenega življenja in nižje zanimanje zanje (Eurofound 2012c, 2). Med možne posledice statusa NEET sodijo napadalno obnašanje, zdravstveni problemi, težave pri učenju, čustveni problemi, odpor do šolanja, slabi akademski dosežki in ostalo (Yates in Payne 2006, 337, Mascherini 2014, 8). NEET se soočajo tudi s problemi finančne narave, saj pogosto nimajo sredstev, da bi se udeležili zaposlitvenih razgovorov, ali dostopa do interneta, da bi našli prosta delovna mesta (Russell et al. 2014, 5–6).

---

⁵ Konvencionalno brezposelni so tisti brezposelni, ki nimajo nobenih zdravstvenih težav, ne skrbijo za otroke ali ostale družinske člane in nimajo nobenih ovir da bi lahko delali.

⁶ Neformalni oskrbovalci so družinski člani, ki skrbijo za ostarele člane družine, na primer svoje starše ali stare starše. Zakonsko njihova vloga ni priznana, zato jim iz naslova neformalnih oskrbovalcev ni pripadajo nikakršne pravice.

S skupino NEET se ukvarja Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OECD Education today 2013). Po njihovem mnenju je pokazatelj, kako dobro nacionalne ekonomije upravljajo prehod iz izobraževanja v zaposlitev (OECD Education today 2013).

Vzrokov za nastanek NEET je več. Možno je tudi, da na nastanek NEET vpliva več dejavnikov skupaj. Med glavne dejavnike OECD Education today (2013) uvršča naslednje:

- Slaba povezanost izobraževalnega sistema in trga dela.
- Stanje NEET je odsev ekonomskih ciklov. Mladi zato v slabih gospodarskih razmerah ostajajo dlje časa v izobraževanju, dokler kriza ne mine.
- Demografske dejavnike: če izvzamemo trenutno finančno krizo, bi se v procesu staranja prebivalstva moralo več delovnih mest ponujati mladim, vendar zaradi trenutne gospodarske krize to še ni dobro vidno (OECD Education today 2013).

Nelson in O'Donnell (2012, 32) navajata, da gospodarska kriza in otežen dostop mladih do trga dela nista edina razloga za nastanek NEET. Stanje NEET je tudi odsev nizkih kulturnih in osebnostnih pričakovanj, ki jih imajo posamezniki. Posledično morajo biti osebe, ki delajo z NEET, primerno usposobljene za metode dela, ki mladim povrnejo znanja in spretnosti (Nelson in O'Donnell 2012, 32).

Cilj vseh akterjev, ki se ukvarjajo z NEET, je njihov prehod v izobraževanje, delo ali usposabljanje (EET). Ti prehodi pa niso vedno uspešni, saj so lahko le začasni (Yates in Payne 2006, 339). Večkrat so tudi oteženi, saj pripadniki NEET ne izboljšujejo svojih zaposlitvenih zmožnosti (ILO 2013č, 11).

6 Načini reševanja brezposelnosti mladih

Pot do zaposlitve mlade osebe je sestavljena iz več korakov. Prvi korak so ukrepi, ki dosežejo mlade še prej, kot se pojavijo dejavniki tveganja. Eden izmed takih ukrepov je preprečevanje osipništva v sistemu izobraževanja. Drugi korak so ukrepi, ki mlade spodbujajo, da se vrnejo v proces izobraževanja ali usposabljanja, torej ukrepi, ki delajo z osipniki. Tretji korak so ukrepi, ki spodbujajo prehod iz izobraževanja k zaposlovanju. Četrty korak so ukrepi oziroma usposabljanja, ki povečujejo zaposlitvene zmožnosti mladih. Peti korak pa so ukrepi, ki pomagajo specifičnim skupinam pri vstopu na trg delovne sile. To so predvsem ukrepi, ki zmanjšujejo ovire za vstop na trg delovne sile (Eurofound 2012b, 11).

Kljub različnosti v ukrepih O'Higgins (2011, 4–5) izpostavlja nekaj načel in vprašanj, ki bi, sodeč po njegovi raziskavi, morala biti skupna vsem ukrepom za reševanje brezposelnosti mladih. Njegova raziskava je pokazala, da reševanje brezposelnosti ne bo mogoče samo s pomočjo brezposelnim osebam. Potrebna je tudi podjetjem in drugim delodajalcem, saj se pogosto ne zavedajo problema brezposelnosti mladih ali prednosti, ki jih prinese zaposlovanje mladih, izobraženih oseb. Tako bi bilo eno izmed načel vključevanje različnih akterjev v oblikovanje ukrepov za brezposelnost mladih. Mladi so pogosto nosilci novih znanj in novih veščin, primanjkuje jim le delovnih izkušenj ali pa še to ne. Veliko mladih se poslužuje različnih načinov pridobivanja izkušenj že med izobraževanjem. Za uspešne ukrepe reševanja brezposelnosti mladih je potrebna evalvacija in sprotno prilagajanje razmeram na trgu dela. Veliko vlogo igrajo tudi sistem socialne varnosti, pripravništva in povezanost izobraževalnega sistema s trgom dela (O'Higgins 2011, 14–15).

Prav tako morajo pri reševanju brezposelnosti mladih med seboj sodelovati različna ministrstva. Program reševanja in ukrepi morajo biti usklajeni med različnimi akterji, ki so vključeni v njihovo izvedbo in nadzor (O'Higgins 2001, 57). Nekateri avtorji grejo še dlje in izpostavljajo, da samo ukrepi države v smislu zakonov niso dovolj in da je nujno sodelovanje različnih akterjev (Panzaru 2013, 79). Takšni akterji so na primer nevladne organizacije, lokalne skupnosti in podjetja.

6.1 Preventivni ukrepi

Prvi ukrepi, s katerimi bi se morali mladi srečati, so preventivni ukrepi. Preventivni ukrepi so pomembni, da se osebne lastnosti osebe in njihova vloga v družbi, na primer v družini,

začnejo oblikovati, preden mladi nastopijo prvo službo (Caspi et al. 1998, 443). Te lastnosti pomembno oblikujejo posameznikovo osebnost, kar vpliva tudi na njegove zaposlitvene zmožnosti.

Preventivne ukrepe država in drugi akterji izvajajo v času, ko se mladi izobražujejo, da s tem preprečijo nastanek brezposelnosti po končanem izobraževanju. Meager in Evans (1997, 11) med preventivne ukrepe uvrščata svetovanje brezposelnim osebam takoj po nastanku brezposelnosti. Med preventivne ukrepe sodi karierna orientacija, ki bi se morala začeti, ko so posamezniki še v izobraževalnem sistemu. Za začetek kariernе orientacije je prepozno, ko je oseba že brezposelna, saj ima že ustvarjen svoj akademski profil, za katerega pa pogosto ni povpraševanja na trgu delovne sile.

Preventivni ukrepi mlade osebe obdržijo v sistemu izobraževanja in na pravi poti. Nekateri avtorji predlagajo, da bi se morali preventivni ukrepi začeti že v predšolskem obdobju, najkasneje pa, ko se pojavijo prvi znaki težav v šoli (Lyche 2010 in Cedefop 2010 v Nelson in O'Donnell 2012, 20). Predvsem v izobraževalnem sistemu bi morali pedagoški delavci spremljati razvoj učencev, njihove uspehe in odsotnosti od obveznih predavanj in ur (Nelson in O'Donnell 2012, 4). Že v izobraževanju se pokažejo prvi znaki, ki nakazujejo, da je posameznik v večjem tveganju za brezposelnost. To so na primer nižji inteligenčni kvocient posameznika ali slabe bralne sposobnosti (Caspi et al. 1998, 443).

Pomembno je povezovanje trga dela in izobraževalnega sistema. Mladi po koncu študija ali srednje šole ne poznajo lastnosti trga dela, nimajo stikov z delodajalci in ne vedo, kako začeti svojo karierno pot. V tem času že razvijejo svoj človeški kapital, ki je uresničitev njihovih osebnih ciljev, je pa na trgu dela lahko nepotreben (Center RS za poklicno izobraževanje 2014). Ugotavljanja, kateri kadri so potrebni, in skrb za zagotavljanje ustrezno izobraženih kadrov pripeljejo do ustreznega odziva na trgu dela oziroma preprečujejo razkorak med ponudbo in povpraševanjem (Center RS za poklicno izobraževanje 2014). Manjši razkorak med ponudbo in povpraševanjem bi lahko države zagotovile z večjim vlaganjem v izobraževanje in usposabljanje brezposelnih oseb, ki so izgubile delo v sektorjih, ki jih je gospodarska kriza najbolj prizadela. Z ustreznim usposabljanjem bi bili pripravljeni sprejeti dela tudi v drugih sektorjih (ILO 2014, 37).

ILO za vzpostavitev dolgoročnega okrevanja zaposlovanja predlaga strategijo, ki kombinira kratkoročne ukrepe (službam prijazne makroekonomske politike in politike trga dela) z

ukrepi, ki dolgoročno odpravljajo neskladja. Takšna strategija bi okrepila ekonomsko okrevanje in utrla pot boljšim službam (ILO 2014, 9).

6.2 *Ukrepi za lajšanje trenutnega stanja*

Zaradi pomanjkanja preventivnih ukrepov so države prisiljene uvesti ukrepe za reševanje trenutne visoke brezposelnosti mladih. Ti ukrepi so kratkotrajni, usmerjeni na določene skupine mladih brezposelnih in dražji. Več avtorjev poudarja, da morajo biti ti ukrepi individualni – zaradi tako različnih profilov brezposelnih mladih splošni ukrepi ne bodo dovolj (Russell et al. 2014, 5).

Za uspešno reševanje brezposelnosti mladih je potrebna aktivna politika zaposlovanja (APZ). APZ naj bi reševala problem naraščanja brezposelnosti mladih s promocijo pripravništev, z nudenjem delovnih izkušenj in s finančnimi spodbudami delodajalcem za zaposlovanje mladih (Eurofound 2011b, 17). Ob tem je potrebno opozoriti na problem prostovoljnih pripravništev, pri katerih delodajalec izkorišča brezplačno delovno silo, pogosto pa osebi ne povrne niti stroškov malice in prevoza.

Kot del APZ se najpogosteje omenja JZM. Shema, ki so jo implementirale vse države članice EU, se že v začetku sooča z velikim problemom. To so varčevalni ukrepi, ki so problem tako za JZM kot za druge programe zaposlovanja mladih (Bussi in Geyer 2013, 5). Tudi predstavniki YFJ opozarjajo na varčevalne ukrepe in ukrepe, ki so bili sprejeti v preteklosti. Ti so bili večkrat nekoordinirani in premalo poglobljeni, njihov neuspeh pa je vedno bolj viden (YFJ 2013b).

Na evropski ravni je bilo slišati tudi precej kritik glede JZM, predvsem s strani sindikatov. EU očitajo premajhno vključenost socialnih partnerjev v oblikovanje JZM, pomanjkanje transparentnih posvetovanj in pomanjkanje politične volje za reševanje brezposelnosti mladih. Slednje naj bi bilo vidno predvsem pri nekaterih državah članicah (Bussi in Geyer 2013, 6).

Za reševanje problema brezposelnosti, predvsem tiste, ki izhaja iz povečevanja števila starejših in manjšega števila mladih, je potrebno reševati dva problema. Prvi problem je prihod mladih oseb na trg delovne sile, drugi problem pa je odhajanje starejših oseb s trga dela. Mladi bi morali že med študijem pridobiti delovne izkušnje, kar bi pospešilo prehod v delovno razmerje po končanem izobraževanju. Starejši pa bi morali čas pred upokojitvijo

prilagoditi, torej zmanjšati število delovnih ur, da bi mladi dobili priložnost dela (Carnevale 2013, 2).

Posledice brazgotinjenja bi lahko omejili s finančnimi subvencijami za osebe, ki se vrnejo na delovno mesto po obdobju brezposelnosti. To bi bile na primer subvencije v višini razlike med zdajšnjo, nižjo plačo, in plačo, ki jo je oseba prejela prej (Arulampalam 2001, 603).

6.3 Odzivi EU na brezposelnost mladih

Na ravni EU je bila v septembru 2013 bila izdana resolucija o brezposelnosti mladih: Možnosti za izhod. V tej resoluciji so poleg obstoječih dejstev o brezposelnosti mladih zapisana tudi mnenja EP na tem področju. Poudarjen je pomen usklajenih politik zaposlovanja v državah članicah, usmerjenost v poklicno izobraževanje, plačana pripravništva in možnosti pridobivanja neformalnih znanj.

EP obžaluje učinke varčevalnih ukrepov na mlade, saj ti ukrepi krčijo sredstva, namenjena izobraževanju in usposabljanju v državah članicah, s tem se strinja tudi YFJ (YFJ 2013b, 6; EP 2013). Poudarjen je pomen individualnih pristopov do posameznikov in reševanja problematike NEET. EP poziva EK, naj skupaj z državami članicami rešuje brezposelnost mladih z ustvarjanjem delovnih mest za vsaj 10 % prizadetih mladih. Poziva države, naj spremljajo potrebe na trgu dela in te izsledke integrirajo v izobraževalni sistem. Poziva parlamente držav članic, naj skupaj z mladinskimi organizacijami zahtevajo odgovornost vlad za implementacijo JZM. Pozivajo države, naj na univerze vključijo osnove iskanja zaposlitve, poudarjajo ustvarjanje zelenih delovnih mest in naslavljajo pomen spodbujanja mladih k pridobivanju informacij (EP 2013).

EK se je odzvala s predlogi za preprečevanje brezposelnosti mladih. Evropska industrija bi morala ustvarjati več delovnih mest, ki bi jih zasedli mladi. Pomembna je povezava industrije z drugimi sektorji, kar pomeni, da bi se val zaposlovanja ob povečani vlogi industrije širil tudi drugam. To je skladno z razvojno strategijo Evropa 2020, katere cilj je tudi okrepitev evropskega gospodarstva (EK 2014).

Kot eden najpomembnejših delov JZM na Evropski ravni se omenja partnerski pristop na nacionalni, regionalni in lokalni ravni. Vključevati mora tako oblasti kot izobraževalni sistem, mladinske organizacije, institucije, ki ponujajo usposabljanja, zasebne posredovalnice del in podobne organizacije (Bussi in Geyer 2013,7–11). Glavni problem JZM na Evropski ravni je

to, da je njegov doseg omenjen. Učinkovito lahko pomaga tistim, ki so pripravljeni delati in imajo potrebna znanja za vstop na trg delovne sile. Manj učinkovito je JZM pri tistih, ki so težje dosegljivi, na primer NEET (Bussi in Geyer 2013, 12).

6.4 Vloga nevladnih organizacij

Pomembno vlogo pri reševanju brezposelnosti mladih imajo različne nevladne organizacije na vseh ravneh. Lokalne mladinske organizacije so pomembne predvsem z vidika stika z mladimi in mreže obveščanja, medtem ko lahko močnejše mladinske organizacije na nacionalni in mednarodni ravni pripomorejo k oblikovanju ukrepov in poskrbijo, da je slišan glas mladih.

YFJ pri reševanju brezposelnosti mladih poudarja, da je pomembno zavarovati socialne in delovne pravice mladih ter okrepiti vlaganje vanje. JZM je šele prvi korak k izboljšanju položaja mladih, vsekakor pa to ni dovolj. Brez vlaganja v mlade bo EU še desetletja trpela zaradi propadlega ekonomskega sistema in visokih stroškov, ki jih prinaša brezposelnost mladih (YFJ 2013b, 13).

Po mnenju Luce Scarpiella, nekdanjega podpredsednika YFJ, mora EU najti odgovor, kako sprostiti potencial, ki ga imajo visoko izobraženi mladi. Odločevalci na ravni EU se ne zavedajo, da samo denar ni dovolj za ustvarjanje novih delovnih mest. Potrebne so še vsebine in koordinacija s strani starejših, izkušenih gospodarstvenikov. Zagotovljen mora biti učinkovit in hiter prehod mladih na trg delovne sile. Pogosto je čas brezposelnosti, četudi le nekaj mesecev, lahko usoden. Scarpiello je oster do ukrepov EU, saj so ti preveč splošni. Zagovarja tezo, da bi morali biti ukrepi prilagojeni posameznim mladim in bi jim tako čim bolje pomagali pri iskanju zaposlitve ali povečanju znanj in sposobnosti (Scarpiello v Foundation focus 11 2012, 4–5).

6.5 Ukrepi za reševanje NEET

Pomembni so ukrepi, ki dolgoročno preprečujejo, da bi osebe postajale del skupine NEET – preventivni ukrepi. Za dolgoročno reševanje je pomembna gospodarska rast (Sissons in Jones 2012, 4). Preventivni ukrepi so na primer dvig starostne meje za obvezno šolanje, povečanje možnosti za prakse in pripravništva in podobni ukrepi (Russell et al. 2014, 4).

Ukrepi za zmanjševanje števila NEET se lahko izvajajo na nacionalnem ali lokalnem nivoju. Na nacionalnem nivoju morajo ukrepi vsebovati tri glavne elemente. To so makroekonomsko financiranje programov, ki se usmerjajo na posameznika in njegove probleme, fiskalne spodbude za delodajalce za zaposlovanje oseb, ki so bile pripadniki NEET, in centralizirana odgovornost ter koordinacija za zmanjševanje števila NEET (Nelson in O'Donnell 2012, 3).

Na lokalni ravni se lahko izvaja preventivne ukrepe in ukrepe za odpravo NEET. Pri preventivnih ukrepih je pomembno zgodnje odkrivanje potreb mladih, posredovanje pri družinah z nižjimi prihodki, razvoj priložnosti neformalnega učenja za mlade, ki ne dosegajo učnih ciljev in nimajo jasno zastavljenih ciljev za prihodnost, razvoj alternativnih oblik učenja za mlade, za katere klasične oblike učenja niso primerne, in finančne spodbude za mlade, da ostanejo v procesu izobraževanja (Nelson in O'Donnell 2012, 3).

Na lokalnih ravneh mora biti strategija zmanjševanja števila NEET del dolgoročne strategije razvoja lokalne skupnosti. Vsebovati mora preventivne ukrepe in časovni načrt ukrepov za že obstoječe pripadnike NEET. V oblikovanje in izvajanje strategije bi morali biti vključeni lokalni delodajalci in nevladne organizacije (Nelson in O'Donnell 2012, 3–4). Vključitev organizacije je pomembna z vidika, da lahko več časa posvetijo posamezniku, prav tako pa najbolje poznajo razmere na lokalnih trgih dela (EK 2013).

NEET se soočajo z veliko problemi, ko se skušajo ponovno vključiti na trg delovne sile – ti problemi so večji kot problemi brezposelnih (Russell et al. 2014, 3). NEET so večkrat izključeni iz družbe, imajo manj socialnih mrež in manj znanja, kako poiskati pomoč pri iskanju službe. Velika ovira je tudi neprijavljenost na zavodih, ki brezposelnim osebam pomagajo pri iskanju zaposlitve. NEET se iskanja službe lahko lotijo po dveh različnih poteh. Prva pot, ki zahteva tudi več finančnih sredstev in jo NEET zato manj uporabljajo, je formalna pot. To je pisanje prošenj za službe, uporaba svetovalnih centrov, agencij za posredovanje dela, sodelovanje v prostovoljnih organizacijah (Russell et al. 2014, 34). Druga pot pa je neformalna, ki zajema lokalne mreže, komunikacijo z družino in s prijatelji, pošiljanje prošenj za delo v podjetja in telefonske klice v podjetja z namenom osebne predstavitve. Druga pot prinaša manj plačane službe, tvegane oblike dela in delo v sivi ekonomiji (Russell et al. 2014, 34–35, Katungi et al. 2006 v Russell et al. 2014, 34).

7 Brezposelnost mladih v ZDA

Demografski trendi v ZDA so označeni z velikim znižanjem števila podeželskih prebivalcev in zmanjšanjem rodnosti. V stoletnem obdobju je rodnost upadla s sedem otrok na žensko na dva otroka na žensko. Največji vpliv na demografski prehod sta v ZDA imela tehnološki napredek in zmanjševanje pomena kmetijstva (Greenwood in Seshadri 2002, 153).

Trenutno se ZDA soočajo s staranjem prebivalstva, kar zahteva določene spremembe v politikah države. Po mnenju Flodna (2003, 389) bi morale ZDA takoj začeti z višanjem davkov, da bi zagotovile stabilne javne finance. V kolikor to ne bo storjeno pravočasno in postopoma, bo do leta 2030 potrebno hitro povečati davke in takrat zakrpati finančno vrzel.

Podaljševanje pričakovane življenjske dobe zahteva spremembe v sistemu socialne varnosti, saj se povečajo stroški pokojninske blagajne. To pomeni, da se večja breme upokojencev na račun delovno aktivnega prebivalstva, ko vse manj delovno aktivnih podpira vse več upokojencev. V ZDA se tako pojavlja koncept, poimenovan »longevity indexing«. Po tem konceptu bi se letne ugodnosti upokojencev zmanjšale za del, proporcionalen novi pričakovani življenjski dobi, tako da bi v skupnem seštevku vsota ugodnosti na posameznika ostala enaka (Reznik, Shoffner in Weaver 2005/2006, 40).

Migracije so pomemben del demografske slike ZDA. Med imigranti so največkrat mlade osebe med 20 in 30 let (Pandit 1997, 439). Za visoko stopnjo migracij med mladimi obstajata dva razloga. Prvi razlog je, da si mladi želijo doživeti nove stvari in se zato selijo, drugi pa, da so manj navezani na skupnost kot starejši. To pomeni, da pogosto nimajo še svojega stanovanja, družine in nimajo veliko delavskih pravic, saj so delo šele začeli (Pandit 1997, 439–340). Dokazano je, da se migracijski tokovi sistematično menjavajo z demografskimi in ekonomskimi cikli (Pandit 1997, 440). V času recesije upada število imigrantov, še posebej mladih oseb (Pandit 1997, 439).

To je potrdil že O'Higgins, ki trdi, da imajo vse manjšine vedno višjo stopnjo brezposelnosti kot večinsko prebivalstvo (O'Higgins 2001, 29).

ZDA so primer priliva možganov. V ZDA se priseljujejo izobraženi mladi, večinoma iz Azije. Ti imajo v ZDA nižjo stopnjo brezposelnosti. Ta je bila v letu 2012 5,7 % pri moških in 6,7 % pri ženskah (Luhby 2013). Vendar Inštitut za ekonomska raziskovanja opozarja, da gre v primeru ZDA za krajše selitve – mladi torej ne izberejo ZDA kot državo, v kateri bodo ostali za vedno (Inštitut za ekonomska raziskovanja 2004, 14). Pomen priliva možganov se bo še

povečeval, saj bo omilil posledice odhajanja »baby boom« generacij s trga dela (Kerr et al. 2013, 1). Med posledice zaposlovanja visoko izobraženih mladih imigrantov lahko uvrstimo višjo stopnjo zaposlenosti, povečanje deleža imigrantov v delovni sili in zmanjševanje deleža starejših delavcev (Kerr et al. 2013, 4). To ima pozitiven vpliv tudi na delavce večinskega prebivalstva, saj jim ponuja medkulturne izkušnje.

7.1 Model gospodarskega razvoja

Za ZDA je značilen tzv. anglosaški ali neoliberalni model gospodarskega razvoja in ureditve trga dela in zaposlovanja. Za ta model je značilna slaba varnost delovnih mest, poudarek je na hitrem zaslužku, sistem zavarovanja je tržno naravnano. Ta sistem temelji na odgovornosti posameznikov, da bodo poskrbeli za svoj socialni položaj, in ne predvideva ukrepov medsebojne pomoči (Kanjuro Mrčela 1999, 235–236). To pomembno vpliva na oblikovanje ukrepov za zmanjševanje brezposelnosti, predvsem z vidika, kdo je odgovoren za te ukrepe in kolikšna angažiranost posameznika se pričakuje.

ZDA imajo nizko raven socialne varnosti. Značilna je šibka povezava med izobraževalnim sistemom in trgom dela, še posebej izobraževalni sistem ni usmerjen k poklicem, ki bi jih mladi radi opravljali (Ivančič 2008, 46). Iz tega kasneje sledi, da imajo kvalifikacije posameznika majhen vpliv na njegovo konkurenčnost na trgu dela (Ivančič 2008, 50).

7.2 Spremembe na trgu dela

V ZDA se povečuje delež starejših delavcev, ki prelagajo upokojitev. Konrad Mugglestone (2014) iz organizacije Young Invincibles pravi, da starejši Američani podaljšujejo delovno dobo, kolikor je mogoče, in s tem zaslužijo višje plače. Reznik, Shoffer in Weaver (2005/2006, 38) trdijo, da bi bilo staranje prebivalstva še veliko bolj vidno brez vpliva migracij. Poleg tega podaljševanje delovne dobe zmanjšuje izdatke zveznim državam, saj njihovo zdravstveno zavarovanje, dokler so zaposleni, krije podjetje in ne država (Carnevale et al. 2013, 50).

Carnevale in ostali (2013, 50) za podaljševanje delovne dobe podajajo pet možnih razlag. Prva je, da se je na splošno izboljšala zdravstvena oskrba in da se podaljšuje pričakovana življenjska doba. To ljudem omogoča, da delajo dlje. Druga možna razlaga so tehnološke

spremembe. Fizično delo se spreminja v miselno, kar dovoljuje starejšim, da delajo dlje – fizičnega dela pa ne bi bili več sposobni opravljati. Naslednji razlog so zmanjšane pravice iz naslova let delovne dobe – delavci morajo delati dlje, da si zaslužijo upokojske pravice in pokojnino. Razlog so tudi reforme v socialni politiki ZDA, predvsem podaljševanje let za upokojitev s 65 na 67 in odprava testov, ki so napovedovali višino dodatkov in pokojnine. Zadnji razlog je, da vse manj delodajalcev ponuja zdravstveno zavarovanje kot del pokojnine, zato delavce spodbujajo, da ostanejo v delovnem razmerju, dokler ne dosežejo let, pri katerih so upravičeni do državne zdravstvene oskrbe (Carnevale 2013, 5).

Več profesorjev in raziskovalcev še vedno išče povezavo med podaljševanjem delovne dobe in primankovanjem delovnih mest za mlade. Visoki stroški zaposlenih starejših delavcev predstavljajo velik problem za proračun ZDA. Na račun tega se zmanjšujejo sredstva za izobraževanje in usposabljanje, ki so ključnega pomena za kvalificirano delovno silo (Mugglestone 2014). Podaljševanje delovne dobe negativno vpliva na mlade, saj zaradi manjših finančnih sredstev znižuje sredstva za kakovostno izobraževanje. Po drugi strani pa je v poročilu OECD (2013b, 1) zapisano, da staranje prebivalstva lahko izboljša zaposlitvene možnosti mladih.

Carnevale in ostali (2013, 40) ovržejo tezo, da podaljševanje delovne dobe odžira delo mladim, ki bi radi dobili zaposlitev. Po njihovem mnenju se veliko več starejših upokojuje. To izhaja iz velikih generacij starejših, ki zapuščajo trg delovne sile, in manjših generacij mladih, ki na trg delovne sile vstopajo. Tako za ZDA podaljševanje delovne dobe ni problem s statističnega vidika (Carnevale et al. 2013, 40). Prav zaradi demografskih sprememb starejši ob upokojevanju zapuščajo več prostih delovnih mest kot v 90. letih. Tako se skupno povečuje delež delovnih mest, ki so odprta mladim. V primeru prehitrega odhajanja ljudi v pokoj bi se upočasnila rast delovne sile, kar bi zaviralo razvoj ekonomije v prihodnje (Carnevale et al. 2013, 40–42).

V ZDA sta bila pred krizo javna uprava in zdravstvena oskrba sektorja, v katerih se je ustvarjalo največ novih zaposlitev. V času gospodarske krize pa se je pod pritiskom zmanjševanja izdatkov tam zaposlovanje zmanjšalo. Glede na potrebe prebivalstva bi bila nujna nova delovna mesta v zdravstveni oskrbi, vprašljiva pa je zmožnost financiranja s strani države (Spence in Hlatshwayo 2011, 4). Sektor, ki si po krizi gotovo ne bo opomogel, je prodaja. Spence in Hlatshwayo (2011, 4) kot razlog za to navajata zmanjšano potrošnjo.

Sektor, v katerem pa se lahko še pričakuje rast delovnih mest, je izvozni sektor (Spence in Hlatshwayo 2011, 5).

7.3 Stopnja brezposelnosti mladih

Okoli leta 1980 so se začeli spreminjati trendi v zaposlovanju mladih. Primerjava delovne sile iz leta 1980 in 2013 kaže, da mladi ne dosegajo iste višine plač in delovne dobe kot mladi okrog leta 1980 (Carnevale et al. 2013, 3). Prav tako ni več v uporabi model trga dela, ki predvideva, da mlada oseba nanj vstopi pri 18 letih in izstopi pri 65 (Carnevale et al. 2013). Mlade osebe vstopajo na trg delovne sile kasneje, zaradi podaljševanja delovne dobe pa ga tudi kasneje zapuščajo.

Stopnja brezposelnosti mladih v ZDA je bila visoka že leta 1983, ko je bilo brezposelnih 27 % mladih od 16 do 21 let (Singell in Lillydahl 1989, 457). Začeli so se kazati problemi z merjenjem brezposelnosti, saj uporabljeni kazalci niso dovolj dobro prikazovali realnega stanja. Napačna je bila trditev, da je brezposelnost problem le manjše skupine ljudi, ki so brezposelni dlje časa – kratkotrajna brezposelnost ni bila problem, ampak normalno stanje po izobraževanju in pred zaposlitvijo. Singell in Lillydahl (1989, 458) trdita, da je problem brezposelnosti opazen pri vsakemu posamezniku, ki nima službe, ne glede na trajanje.

V februarju 2013 je bilo v ZDA brezposelnih 16,3 % mladih od 16 do 24 let (ILO 2013c), v marcu 2014 pa 14,5 % (Trading economics 2014a). Brezposelnost mladih je v ZDA že od leta 2012 vedno okrog 15%.

Stroški brezposelnosti mladih so visoki. Vsak mlad brezposeln od 18 do 24 let predstavlja na letni ravni strošek 4.100 dolarjev, vsak brezposeln od 25 do 34 let pa 9.900 dolarjev letno, v izpadu davka in pomoči, ki jo dobiva. Skupaj stanejo brezposelni mladi ZDA 9 bilijonov dolarjev letno (O'Sullivan et al. 2014, 6). Vpliv gospodarske krize je v ZDA viden tudi v trajanju brezposelnosti. V času pred krizo je bil čas iskanja dela povprečno od 3 do 4 mesece, v letu 2012 pa se je ta doba povečala na povprečno 6 mesecev (ILO 2014, 25). Daljša brezposelnost je težja, saj se njeni učinki s časom povečujejo in vplivajo na nadaljnjo zaposlitveno pot posameznika.

Kot je bilo v magistrskem delu že omenjeno, se lahko stopnje brezposelnosti razlikujejo od države do države. V ZDA je tak primer Severna Dakota, kjer je stopnja brezposelnosti manj kot 3 %. V tej državi ocenjujejo, da imajo 25.000 presežnih delovnih mest samo v oljni

industriji. Kljub temu da se je vanjo priselilo že veliko delavcev in njihovih družin, se je država v sodelovanju z oljno industrijo ponovno odločila za veliko kampanjo iskanja delavcev. Kampanjo bodo usmerili predvsem v države s kronično visoko stopnjo brezposelnosti, med najbolj zaželenimi profili pa so medicinsko osebje in inženirji. V to državo, iz katere so se približno 70 let ljudje izseljevali, so se pred nekaj leti začeli ponovno priseljevati delavci, predvsem iz drugih držav ZDA. V tem primeru migracije pomembno vplivajo na gospodarstvo v tej državi in na zaposlovanje (Aol Jobs 2014).

V ZDA že dlje časa pada udeležba mladih na trgu dela, povečuje pa se brezposelnost. Zaskrbljenost nad brezposelnostjo mladih je izrazil tudi Larry Summers, nekoč glavni ekonomski svetovalec ameriškega predsednika Baracka Obame, z naslednjimi besedami: »Prepričan sem, da ni nobene pomembnejše daljnosežne težave, kot je brezposelnost mladih.« (Summers v Blackden 2012). Summers tudi poudarja, da brezposelnosti mladih ne bodo rešili ekonomski in finančni strokovnjaki – rešitev mora biti podana od ljudi, ki delajo z brezposelnimi (Summers v Blackden 2012). S tem je g. Summers pokazal na veliko vlogo nevladnih organizacij, ki z mladimi delajo.

Kljub očitnemu problemu brezposelnosti mladih Goranova opozarja, da se o brezposelnosti mladih ne piše veliko. Povprečen Američan še vedno nima občutka, kako velik je problem brezposelnosti mladih. Prav tako je problematično pavšalno pisanje medijev, na primer o odklopljeni mladini. Pišejo o kriminalnih dejanjih, ki jih te osebe zagrešijo, tega pa ne povežejo s slabim položajem mladih in pomanjkanjem priložnosti zanje (Gorana 2014).

7.4 NEET v ZDA

V ZDA je zaskrbljujoče stanje NEET oziroma odklopljene mladine (»disconnected youth«). Na ta problem so avtorji v ZDA začeli opozarjati že leta 1983 (Singell in Lillydahl 1989, 470). V letu 2010 je bilo v ZDA tako 16,1 % mladih od 15 do 29 let, ki so ustrezali statusu odklopljene mladine (ILO 2013č, 90). Povečevanje te skupine je v ZDA opazno od začetka ekonomske in finančne krize (OECD 2013b, 1).

Vzrokov za njihovo visoko število je več. Med njimi so ekonomska in finančna kriza ter njen vpliv na trg delovne sile pa tudi demografske spremembe. Na število odklopljene mladine so vplivale tudi najnovejše spremembe v financiranju šolstva, saj se je to drastično zmanjšalo z vladne strani, kar je posledično pripeljalo do višjih stroškov šolanja za posameznika (Gumbel

2012). ZDA so edina država OECD, v kateri so se v času krize zmanjšala sredstva, namenjena šolstvu (OECD 2013b, 4). Kljub temu pa ZDA še vedno vlagajo v terciarno izobraževanje, kar 2,8 % BDP (OECD 2013b, 4). Vse več mladih si tako šolanja ne more privoščiti. Prav tako na visoko število vplivajo visoki stroški univerzitetne izobrazbe. V zadnjih tridesetih letih so se stroški univerzitetnega izobraževanja povečali za 1.120 % (Gorana 2014). Študentje se ne poslužujejo več študentskih kreditov, ker niso več ugodni. Povečani stroški študija in neugodni študentski krediti postavljajo odklopljeno mladino v še bolj nepriviligiran položaj (Gorana 2014).

S problemom odklopljene mladine se ukvarja več organizacij. Svoje delo opravljajo na podlagi dobro pripravljenih strategij in z usposobljenim osebjem (Pate et al. 2012, 34). Te organizacije so na podlagi svojih izkušenj oblikovale priporočila za politične odločevalce, ki bi po njihovem mnenju pomagala rešiti problem odklopljene mladine. Prvo priporočilo je strategija sprememb, ki opisuje načine dela s posameznikom, da bi ta dosegel svoj cilj (Pate et al. 2012, 34). Drugo priporočilo se nanaša na zbiranje podatkov o posameznikih in splošnem stanju za določanje indikatorjev, ki najbolje spremljajo razvoj in napredek posameznika. Tretje priporočilo pa je zaveza k profesionalnemu razvoju za vse svetovalce, ki delajo z odklopljenimi mladimi, in varovanju podatkov o teh osebah. Samo s transparentnim delovanjem posameznikov in organizacij ter neprestano komunikacijo med osebjem se lahko zagotovi pravilno zbiranje podatkov ter kasneje pravilno delo s posamezniki (Pate et al. 2012, 34–35).

Odklopljena mladina vključuje zelo rizično skupino – tiste, ki so trajno odklopljeni. Nikoli po svojem 16. letu niso delali ali bili vključeni v sistem izobraževanja. Takih je v ZDA približno 3,4 milijona (Balfield et al. 2012, 1). Ti mladi so zaradi nižjih prihodkov in slabih življenjskih pogojev večkrat udeleženi v kriminalnih dejanjih. Ta so največkrat uporaba prepovedanih drog, uporaba strelnega orožja, nasilje v šolah. Tem argumentom pritrjuje tudi Flutra Gorana, ki omenja še en velik problem, in sicer naraščajoče število nezaželenih najstniških nosečnosti v soseskah, kjer je visoka brezposelnost mladih (Gorana 2014). Stroški te skupine znašajo 76,6 bilijona dolarjev letno (Balfield et al. 2012, 13).

Stanje odklopljene mladine povzroča visoke stroške tudi na drugih področjih. Eno od njih je zdravstvena oskrba. Pripadniki odklopljene mladine imajo več zdravstvenih problemov in letno stanejo državo kar trikrat več kot mladi, ki niso del te skupine (Balfield et al. 2012, 13). Pripadniki odklopljene mladine so tudi prejemniki socialne podpore, predvsem dodatkov za

bivanje in kart za hrano. Letno so ti stroški 2,4 milijarde dolarjev. Ob tem moramo prišteti še sredstva, ki jih ne prejmejo neposredno. To so na primer gradnja stanovanj in domov, pomoč v hrani (Balfield et al. 2012, 14). Prihranek države pri tej skupini je le v šolskem sistemu. V primeru, da bi se vsi pripadniki odklopljene mladine vključili v izobraževanje, bi državo to stalo približno 15 bilijonov dolarjev letno (Balfield et al. 2012, 14).

Lund opozarja na paradoks odklopljene mladine v dobi komunikacije in sporočanja – kako lahko ostanejo odklopljeni pri vseh načinih komunikacije, socialnih omrežjih in internetu. Še bolj zaskrbljujoče je, da z razvojem informacijskih tehnologij narašča število odklopljene mladine v ZDA. Za te mlade se učinki omejene izobrazbe, socialne izključenosti in pomanjkanja zaposlitev kopičijo, vplivajo pa na vse segmente življenja. Dolgoročne posledice so delovna sila s premalo izobraženimi delavci, ki bi zapolnili delovna mesta v industriji, visoki stroški, povezani s slabim zdravstvenim stanjem teh ljudi, socialna pomoč in veliko družin, katerih več generacij živi v revščini (Lund 2013). V teh družinah prihaja do revščine vseh generacij, saj mladi brez služb ne morejo finančno podpirati starejših članov družine v pokoju.

7.5 Ukrepi za reševanje brezposelnosti mladih in odklopljene mladine

Najpomembnejši akter na področju brezposelnosti mladih in socialne varnosti je Ministrstvo za delo ZDA (US Department of Labour), znotraj tega pa Urad za invalidsko in zaposlitveno politiko (Office of Disability and Employment Policy). Ta urad je oblikoval Točke za uspeh. Le-te niso konkretni ukrepi za zmanjševanje brezposelnosti mladih, ampak predstavljajo standarde za šolstvo, kaj morajo mladi narediti in katera znanja morajo pridobiti, da bi lahko uspešno vstopili na trg delovne sile (United States Department of labour 2014a). Te točke so:

- Pripravljalne izkušnje v šoli: mladi morajo biti del izobraževalnega sistema, ki ima jasne cilje in naloge. Spremljati jih mora sistem merjenja napredka. Šolanje mora biti osnovano na državnih standardih, poklicno izobraževanje mora biti v skladu s standardi industrije in podjetništva, s podporo visoko usposobljenega osebja, z dostopom do sistema samoevalvacije in z različnimi možnostmi zaključka študija (United States Department of Labour 2014b).
- Karierna orientacija in praktično usposabljanje: ključna sta pri zagotavljanju izbire karierni poti in pri informiranju mladih. Mladim pomagajo odkriti njihove interese,

priložnosti za kariero, ki ima potencial za uspeh, usposabljanja, ki so namenjena izboljšanju zaposlitvenih možnosti posameznikov. Mladim mora biti ponujen dostop do različnih izkušenj, med katerimi so izkušnje na delovnem področju, pripravništva v javnem sektorju na področju študija mlade osebe in možnost pridobivanja mehkih znanj (United States Department of Labour 2014c).

- Razvoj mladih in vodenje: razvoj mladih je proces, ki pripravi mlade na izzive, ki jih čakajo. Proces je sestavljen iz vrste organiziranih, naprednih aktivnosti in izkušenj, ki pomagajo mladim pridobiti različne kompetence in znanja. Da bi bili mladi sposobni voditi svoja življenja in sprejemati informirane odločitve, morajo sodelovati v različnih aktivnostih: nadzorovane aktivnosti za vzpostavljanje vezi z odraslimi, vrstniško učenje, dostop do zgledov, znanja s področja reševanja konfliktov ipd. (US Department of Labour 2014č).
- Povezovalne aktivnosti: mladi morajo biti povezani s programi, storitvami, z aktivnostmi in s podporo, ki jim pomagajo pri izbiri nadaljnjega šolanja ali nadaljevanja karierne poti. Vsi mladi potrebujejo tudi katere od naslednjih aktivnosti: pomoč na področju duševnega zdravja, prevoze, tutorstvo, finančno načrtovanje in upravljanje, povezave k ostalim storitvam in priložnostim (United States Department of Labour 2014d).
- Vključenost družine in podpora: vključenost in podpora staršev, družinskih članov in ostalih odraslih pomaga pri čustvenem, akademskem in zaposlitvenem odraščanju mladih in jih vodi k boljšim dosežkom po koncu izobraževanja. Odrasli mladim pomagajo tudi pri pridobivanju informacij glede zaposlovanja, družbe in nadaljnjega izobraževanja. Starši morajo prevzeti aktivno vlogo že v času izobraževanja z načrtovanjem razvoja otroka (United States Department of labour 2014e).

Ostala pomembna področja so še individualni načrti učenja in državni partnerji v procesu tranzicije (United States department of labour 2014č). V luči zaposlovanja mladih so najbolj pomembna mehka znanja, po katerih delodajalci tudi povprašujejo. Pisarna za ljudi s posebnimi potrebami in zaposlitvene politike (Office of Disability and Employment policy) so razvile poseben program, ki se imenuje Znanja, ki plačajo račune: obvladanje mehkih znanj za uspeh na delovnem mestu. Program je namenjen mladim od 14 do 21 let. Osnovna struktura programa so moduli, ki se osredotočajo na šest področij: komunikacijo, skupinsko delo, obnašanje in nadzor čustev, mreženje, reševanje problemov in kritično razmišljanje ter

profesionalnost (US Department of labour 2014a). To pa je konkreten ukrep, ki je delno zasnovan tudi na Točkah za uspeh.

Vlada ZDA je izdala več ukrepov, namenjenih zmanjševanju brezposelnosti mladih. To so federalna pomoč državam z visoko stopnjo brezposelnih mladih in mladih, ki so zaposleni za polovičen delovni čas, razširitev programa davčnih olajšav za delodajalce, ki zaposlujejo izključeno mladino, in dodatno financiranje za programe zaposlovanja. Vlada je zagotovila tudi dodatno financiranje za tako imenovana poletna dela in pa za deficitarne poklice (Scarpetta et al. 2010, 24). Ukrepi v ZDA so večkrat ocenjeni kot neučinkoviti, predvsem pa ne usmerjajo mladih na pravo pot k zaposlitvi (Center for American progress 2013). Gorana (2014) izpostavlja, da ukrepi ne naslavlajo neizobraženih mladih in mladih brez delovnih izkušenj, ki so v zelo težkem položaju. Službe, ki jih mladi dobivajo prek teh programov, so pogosto tako slabo plačane, da se mladi ne morejo preživljati z njimi, in nimajo postavljenih kariernih smernic (Gorana 2014). Administracija predsednika Obame poudarja svoje dosežke na področju zmanjšanje tveganja za brezposelnost pri mladih. Vzpostavili so številne mehanizme za dvig kvalitete izobraževanja in pomoč osebam v šolanju; eden izmed programov je Dirka na vrh, ki zagotavlja sredstva za spremljanje otrok skozi šolanje. Drugi program je na primer Odkritje in vrednotenje dobrih idej v izobraževanju skozi investicije in inovacije. Ta program podpira raziskave, skozi katere nudijo pomoč tistim študentom, ki jo najbolj potrebujejo. Uvedenih je bilo tudi več programov za mlade, ki si študija ne morejo privoščiti: davčne olajšave za študente, dostopnejša študentska posojila. Finančno pomoč dodeljujejo tudi najslabšim šolam v ZDA. Predsednik Obama močno poudarja sodelovanje podjetij, organizacij in drugih deležnikov v šolskem sistemu pri reševanju brezposelnosti mladih (Bela hiša 2011, 1–4). Po drugi strani pa so bile tudi ZDA prisiljene krčiti svoj proračun. To krčenje je bilo vidno predvsem v nevojaških sektorjih. Bistveno manj denarja kot prej je bilo namenjenega prav izobraževanju in programom za razvoj delovne sile (Carnevale et al. 2013, 43).

Konkreten ukrep, ki je namenjen pomoči mladim brezposelnim, je zavarovanje za brezposelne. Za to zavarovanje morajo osebe zaprositi tedensko ali vsake dva tedna, traja pa lahko do 26 tednov. Večina prosilcev, v letu 2011 več kot 89 %, spada v skupino, katere zavarovanje ne presega 100 dolarjev tedensko (Isaacs in Whittaker 2014, 2–5). V zadnjem tednu avgusta 2014 je bilo prošelj, ki so bile vložene prvič, več kot 300.000, medtem ko je bilo vseh prošelj za zavarovanje za brezposelne več kot 2.464.000 (United states Department of labour 2014f, 1). Podatkov, koliko od teh prosilcev je mladih brezposelnih, ni možno

dobiti. Vendar ob tem O'Sullivan (2013, 7) opozarja, da iskalci prve zaposlitve, ki bi takšno pomoč potrebovali, do nje niso upravičeni. Eden od kriterijev za pridobitev tega zavarovanja je, da je oseba v preteklosti že bila zaposlena. Tako pridejo do te pomoči samo tisti mladi, ki so že bili zaposleni. Ker pa je ta pomoč izračunana glede na povprečno plačo v prejšnji službi, so mladi pogosto na slabšem, saj so opravljali slabše plačana dela (O'Sullivan 2013, 7–8).

Še eden izmed ukrepov je Performance Partnership Pilots for Disconnected Youth. Sprejet je bil v letu 2014, ponuja pa možnosti za vzpostavitev 10 pilotnih projektov, ki bodo s prerazporejanjem obstoječih sredstev namenjena državam, mestom ali regijam. Oddelek za izobraževanje, delo, zdravje in človeške vire bo to partnerstvo sklenil z več državami, regijami in mesti za široko pokritost države s programom. Cilj programa je doseči izboljšanje možnosti odklopljene mladine pri izobraževanju, zaposlovanju in drugih ciljih (Find Youth Info 2014).

Ti državni ukrepi pa so še vedno preveč usmerjeni v lajšanje trenutnega stanja oziroma v pripravo posameznikov na vstop na trg delovne sile. Kljub temu da je veliko programov namenjenih raziskavam o potrebah na trgu delovne sile, te raziskave ne dosežejo večjih množic oziroma po mojem mnenju nimajo večjega vpliva na odločitve mladih o nadaljevanju šolanja. Ukrepi se preveč osredotočajo na posameznika, medtem ko ni zaslediti ukrepov, ki bi načrtno uvajali zaposlovanje mladih oseb v podjetja, razen, na primer, sistem registriranih pripravništev, ki pa zaradi finančne pomoči države za to zaposlovanje dolgoročno ni vzdržen. Ukrepi bi se, po mojem mnenju, nedvomno morali več ukvarjali tudi s samim trgom delovne sile in razmerami za mlade na njem. Tudi če imamo visoko izobražene mlade, ki so pripravljeni na vstop na trg delovne sile, to še ni dovolj, da bi ti mladi dejansko dobili zaposlitev. Delodajalci se premalo zavedajo prednosti, ki jih prinaša zaposlovanje mladih oseb.

7.6 Vloga nevladnih organizacij in njihovi predlogi za reševanje brezposelnosti mladih

Poleg vladnih programov so pri reševanju problemov brezposelnih mladih v ZDA zelo pomembni tudi programi nevladnih organizacij. Goranova je kritična do federalnega financiranja nevladnih organizacij, saj je večina denarja namenjena programom za znanja, po katerih delodajalci ne povprašujejo. Kljub temu nosijo nevladne organizacije veliko

odgovornost, saj pogosto nadomeščajo formalno izobraževanje tako z dodatnimi izpiti kot z znanjem, ki ni pokrito v formalnem izobraževalnem sistemu (Gorana 2014).

Predloge za zmanjšanje brezposelnosti mladih organizacija Young Invincibles deli na dva dela. Prvi del je ponovna povezava mladih s trgom dela, katere cilj je, da se ti mladi zaposlijo, s čimer bi preprečili slabo finančno stanje teh oseb v prihodnosti. Drugi del je izboljšanje znanj in spretnosti mladih, da v prihodnje ne bi prihajajo do visoke brezposelnosti le-teh (O'Sullivan 2014, 11).

ZDA se bodo morale spopasti tudi z vse bolj problematično nepovezanostjo izobraževanja in trga dela. Organizacija Young Invincibles opozarja, da vsi potrebni mehanizmi za ta sistem obstajajo. Potrebno bi jih bilo le povezati med seboj, saj trenutno informacije med izobraževalnimi ustanovami in trgom dela ne krožijo. Posledično prihaja do mladih z izobrazbenimi profili, ki niso potrebni na trgu dela. Kot najbolj pomemben vidijo sistem, ki bi ponujal podatke o prostih delovnih mestih in podrobnostih teh delovnih mest, kot je na primer plačilo (Carnevale et al 2013, 48).

Organizacija Young Invincibles zagovarja celosten pristop k problemu brezposelnosti mladih, ki bi zajel vsa pomembna področja, tako zaposlovanje kot izobraževanje in druge. To zagovarja tudi organizacija Opportunities for a better tomorrow, ki pa bi oblikovanje ukrepov prepustila federalnim državam glede na razmere v posameznih državah (Gorana 2014). Mnenje obeh organizacij je tudi, da sta izobrazba in razvoj delovne sile skozi profesionalno in tehnično izobraževanje ključna za ustvarjanje močne delovne sile zdaj in v prihodnosti. Dolgotrajni brezposelnosti mladih bi se lahko izognili s pripravo mladih na prehod na trg delovne sile (Mugglestone 2014). Organizacija podpira tudi širitev nekaterih programov, ki že obstajajo. To je na primer AmeriCorps. Ta program izvaja Corporation for National and Community service. Je program prostovoljnega dela, v katerem prostovoljci pomagajo vojnim veteranom, v boju proti revščini, izgradnji civilne družbe in podobno. Program v letošnjem letu obeležuje svojo 20. obletnico delovanja. Na lokalnih ravneh se izvaja preko mreže neprofitnih nevladnih organizacij. Prostovoljci so upravičeni do skromnega finančnega nadomestila, zmanjšanja študentskega posojila ali pa kritja stroškov šolanja. Z delom mladi prostovoljci pridobijo delovne izkušnje ali delovno specifični človeški kapital, se povežejo s trgom dela in potencialnimi delodajalci pri delu v skupnosti ali pa imajo od njega finančne koristi. V ta program se vključi približno 75.000 oseb letno (Corporation for National and Community Service 2014).

Corporation for National and Community Service daje velik poudarek prostovoljnemu delu. V raziskavi o vplivu prostovoljnega dela na zaposlovanje se je na podlagi statistične analize podatkov izkazalo, da imajo osebe, ki so opravljale prostovoljno delo, 27 % večje možnosti, da najdejo zaposlitev (Spera et al. 2013, 1). Ta vpliv je še večji pri mladih, ki imajo končano samo srednjo šolo ali živijo v ruralnih območjih, in znaša 51 % oziroma 55 % (Spera et al. 2013, 1).

Naslednja rešitev za brezposelnost je program kariernih pripravništev, ki bi spodbujal povezave med mladimi in delovno silo, na primer program »Delaj-uči se«, ki ga izvaja Drexel University (Mugglestone 2014). Podjetja bi morala mladim ponuditi usposabljanja na delovnem mestu, tudi ko mladi že dobijo službo, saj bi s tem razvijali delovno specifični kapital mladih. Prav tako bi morala podjetja bolj sodelovati z izobraževalnim sistemom, da bi skupaj identificirali potrebe in razvili izobraževalne programe, ki bi vključevali tudi treninge in usposabljanja. To bi bilo potrebno predvsem za poklice, ki hitro rastejo in bodo v prihodnosti potrebni (Balfield et al. 2012, 27).

Organizacija Young Invincibles predlaga ponovno uvedbo programa Youth opportunity grant. Program je bil ukinjen leta 2005, čeprav so bili dokazani njegovi pozitivni učinki. Program je ustanavljal centre v revnejših območjih, v katerih so delovali svetovalci, ki so mladim ponujali treninge in usposabljanja ter druge usluge, ki bi lahko pomagale dvigniti raven zaposlenosti. Program je v petih letih ustvaril več kot 23.000 priložnosti za pripravništva, preko njega se je zaposlilo več kot 46.000 mladih in več kot 23.000 mladih se je vključilo v usposabljanja. Za izvedbo programa je potreben bilijon dolarjev. Če upoštevamo dejstvo, da vsak mlad brezposeln stane državo 4.100 oziroma 9.900 dolarjev letno, se program izplača (O'Sullivan 2014, 11).

Drugi predlog iste organizacije se nanaša na razširitev sistema registriranih pripravništev, ki deluje na federalni ravni. Program kombinira delo in predavanja o osnovnih tehničnih znanjih in je dobičkonosen tako za federalno vlado kot za podjetja. Federalni vladi se vsak investiran dolar povrne 50-kratno (O'Sullivan 2014, 12), delodajalcu pa se vsak investiran dolar povrne v višini 1,4 dolarja (O'Sullivan 2014, 12).

Predlog, ki se nanaša na povezovanje trga dela in izobraževanja, je nadgradnja registriranih pripravništev. Young Invincibles predlagajo Karierna pripravništva – krajša pripravništva, ki bi združila daljše pripravništvo z delodajalcem, ki bi ga izobraževalna ustanova odobrila. Ta bi se morala prepričati, da delodajalci ponujajo kakovostno izkušnjo za mlado osebo, ki ne

zajema samo kuhanja kave in kopiranja dokumentov. Pripravnštvo bi bilo plačano, zahtevalo pa bi minimalno število delovnih ur, ki bi bilo ekvivalentno prisotnosti v šoli. Priložnosti bi bile tudi za mlade osipnike. Program bi tudi zanje ponujal izkušnje na delovnem mestu, delodajalcem pa dal priložnost evalvacije in prihodnjega najemanja delovne sile (O'Sullivan 2014, 12–13).

7.7 Predlogi nevladnih organizacij za reševanje NEET

Problem odklopljene mladine v New Yorku rešuje organizacija YMCA of Greater New York, in sicer z odprtjem centra Y Roads (Y poti) v New Yorku. Center krepi sposobnosti mladih v mladinskem delu s pomočjo svetovanja in razvoja veščin vodenja. Center ponuja neformalno izobraževanje, svetovanje, podporo šolanju in ostale aktivnosti, ki so usmerjene k zagotavljanju tistih orodij, ki jih mladi potrebujejo, da bi dosegli svoj polni potencial. Podporo aktivnostim nudi organizacija Opportunities for a better tomorrow, ki je glavni ponudnik usposabljanja in zaposlitvenih uslug za odklopljeno mladino. Center bo ustvaril 360 različnih programov in podpor za mlade z različnih področij (Lund 2013).

Organizacija DC Alliance of Youth Advocates (Zavezništvo braniteljev mladih) je mreža prostovoljnih organizacij, ki se ukvarjajo z odklopljeno mladino v Kolumbijskem distriktu. Organizacija je razvila 6 priporočil, ki bi lahko služila za razvoj sistema, ki bi pomagal odklopljeni mladini. Ta priporočila so:

- Izboljšana dostopnost in kvaliteta informacij ter storitev, ki so mladim na voljo: pripomogli bi predvsem k informiranju mladih o njihovih možnostih, s čimer bi preprečevali, da postanejo odklopljena mladina.
- Povišanje kakovosti nekonvencionalnih oblik izobraževanja in usposabljanja.
- Izboljšanje sistema deljenja podatkov med sistemi, iz katerih izstopijo odklopljeni mladi, in programi, ki so namenjeni odklopljenim mladim.
- Podpora programom in trudu, ki zagotavljajo dolgoročno vključenost odklopljene mladine in dolgoročne rezultate programov.
- Vzpostavitev mehanizmov, ki zbirajo mnenja mladih in jih posredujejo na višje ravni.

- Vzpostavitev celovitega sistem vseh programov in organizacij, ki se ukvarjajo z odklopljeno mladino (DCAYA 2014).

7.8 Projekcije za prihodnost

V prihodnosti so za ZDA napovedane še nadaljnje demografske spremembe. Potrebno je povedati, da ne obstajajo točni podatki o prebivalstvu ZDA. OZN navaja, da imajo ZDA 404 milijone prebivalcev, medtem ko U.S. Consensus Bureau navaja podatek od 422 do 458 milijonov (Kotkin 2010).

Do 2050 naj bi se prebivalstvo ZDA postaralo. Tako naj bi leta 2020 kar 20 % prebivalstva predstavljali starejši od 65 let. Po drugi strani se rodnost v ZDA veča, predvsem zaradi priseljencev, ki imajo navadno več otrok kot Američani. Med letoma 2000 in 2050 je pričakovati, da bo v ZDA skupina med 15 in 65 let zrasla za 42 %, medtem ko bo v ostalih delih sveta padala. Nove velike generacije lahko zaradi gospodarske krize pridejo kasneje; pripomogle bodo k večanju delovne sile, povečale bodo potrošnjo in ustvarile nova zagonska podjetja (Kotkin 2010). V prihodnosti se bo nadaljevalo tudi priseljevanje visoko izobraženih migrantov v ZDA. Prav tako bo leta 2050 vidna zanimiva sprememba: zdajšnje večinsko prebivalstvo bo zaradi visoke stopnje priseljevanja postalo manjšina.

Ključno bo spopadanje s spremembami v delovni sili. Brez hitre gospodarske rasti in s tako hitro naraščajočo populacijo se bodo ZDA kmalu spopadle z velikim znižanjem življenjskega standarda (Kotkin 2010).

Gospodarske napovedi pa za ZDA niso tako slabe. Kriza je sicer vidna od leta 2007, vendar se ameriško gospodarstvo po mnenju Kruegerja (2013) postavlja na noge. Ključno za zagon gospodarstva bo ustvarjanje novih delovnih mest. V mesecu aprilu 2013 je zasebni sektor ustvaril več kot 170.000 novih delovnih mest v ZDA (Krueger 2013). Ko govorimo o rešitvah v ameriškem prostoru, so eden izmed odgovorov start-up podjetja. Trenutno so ena redkih podjetij, ki ustvarjajo nova delovna mesta. So pa ta delovna mesta zaradi same narave start-up podjetij lahko kratkotrajna (Haltiwanger et al. 2010, 2). Krueger (2013) rešitev vidi tudi v ustvarjanju novih delovnih mest za pripadnike srednjega razreda. Med taka delovna mesta uvršča delo v gradbeništvu. To lahko povežemo z izobrazbeno strukturo prebivalstva, saj bi bilo logično ustvarjati delovna mesta v tistih sektorjih, kjer je največ presežnih delavcev in so potrebe po izdelkih/uslugah tega sektorja velike in bodo v prihodnosti še rasle.

Do leta 2020 pa ZDA čaka kar nekaj zaposlitvenih izzivov. Potrebovali bodo 21 milijonov delovnih mest, pričakuje se pomanjkanje 1,5 milijona diplomantov in 58 % delodajalcev pravi, da bodo najemali več začasnih delavcev in delavcev za skrajšan delovni čas (Manyika et al. 2011, v). Ustvarjanje novih delovnih mest mora postati prioriteta ZDA. Če želijo ZDA ohraniti trenutno stopnjo zaposlenosti, morajo vsak mesec ustvariti 125.000 delovnih mest. Delodajalci imajo problem z iskanjem primerne delovne sile, študentom in mladim pa primanjkuje informacij, kaj je potrebno na trgu dela. Po mnenju nekaterih analitikov imajo ZDA v 21. stoletju edinstveno priložnost za ustvarjanje nove, dinamične in usposobljene delovne sile, če bodo le pravilno usmerile mlade (Carnevale et al. 2013, 46).

Videti je, da je kriza vplivala bolj na podjetja oziroma delodajalce kot na delavce. Podjetja so se prilagodila z na primer zmanjšanim obsegom dela ali odpuščanjem, delavci pa še vedno pričakujejo isti obseg dela in iste pravice kot v času gospodarske rasti. Podjetja morajo v času krize poskrbeti za svoj obstoj, delavci pa temu prilagajanju nasprotujejo, saj to pomeni manjšanje njihovih pravic. Tu je viden vpliv modela razvoja ZDA, kjer je vse odvisno od angažiranosti posameznika. Tako delavci skrbijo za svoj obstoj, podjetja pa za svojega. Delavcev problemi podjetja ne zanimajo, zanima jih samo njihova služba in redna plača. Podjetja pa se zavedajo, da bi v času visoke brezposelnosti prej našla druge delavce, ki bi bili pripravljene delati za manj.

Veliko vlogo pri delu z mladimi brezposelnimi in odklopljeno mladino imajo nevladne organizacije. Tudi v prihodnosti bo ta vloga velika, predvsem ker se ne pričakuje zmanjšanja števila brezposelnih mladih in odklopljene mladine. Programi, ki jih izvajajo nevladne organizacije, bodo v prihodnosti potrebovali še več finančnih sredstev, namenjenih predvsem za informiranje mladih o razpoložljivih programih in shemah. Velikokrat nevladne organizacije nase prevzemajo tudi informiranje o državnih ukrepih, ki imajo ponavadi slabše strategije komuniciranja in predvsem manjši doseg do mladih. Nevladne organizacije pa nimajo velikega vpliva na povezovanje izobraževanja in trga delovne sile, kar je eden izmed večjih problemov v ZDA. Posredujejo lahko sicer z različnimi programi, srečanji in opozarjanjem v medijih, vendar se morajo tukaj aktivirati predvsem predstavniki trga delovne sile in sistema izobraževanja.

8 Brezposelnost mladih v Sloveniji

8.1 Mladi v Sloveniji

Položaj mladih se je spreminjal v novejši zgodovini Slovenije. Druga svetovna vojna je bila za mlade v Sloveniji pomembna prelomnica. Starejše generacije so bile po vojni oslABLJENE, zato so mladi kot družbena skupina postali pomembnejši. Obdobje industrializacije je zahtevalo več izobražene delovne sile. To je pripeljalo do podaljševanja izobraževanja med mladimi, vključevanja več mladih v proces izobraževanja, posledično pa je pripeljalo do odlaganja statusa odraslih in manj prostega časa (Ule 2012, 9). Prehod v neoliberalizem Uletova opisuje kot posebno težavnega za mladino v Sloveniji (Ule 2012, 8–9). V zadnjem času se položaj mladih slabša predvsem zaradi težavnega prehoda mladih na trg delovne sile in ekonomskih ter ideoloških sprememb (Ule 2012, 13). Mladi se vedno bolj »zapirajo vase« in ob svojih dejanjih postavljajo sebe na prvo mesto. Med mladimi je prisoten strah pred finančno odvisnostjo od staršev (Ule 2012, 18–21). Temu se skušajo izogniti tako, da vedno manj tvegajo pri dejanjih, ki bi lahko vodila do finančne odvisnosti. Taka dejanja so na primer selitev v večje stanovanje, menjava službe, odločitev za otroka.

Zaradi zgoraj opisanih sprememb je prišlo do preobrata pri slovenski mladini; od nekdanje vodilne družbene skupine, ki se je borila za svoje interese, do pasivnih mladih, propadov alternativnih mladinskih gibanj in splošnega nezadovoljstva s političnim sistemom (Ule 2012, 21). Skozi te spremembe, ki so jih mladi doživljali, se nihče ni z njimi podrobneje ukvarjal in v začetku ustavil pasivnosti in propadov alternativnih gibanj, ki krepijo raznolikost družbe. Državna politika se z mladimi ni ukvarjala, dokler ti niso postali velik družbeni problem. Država bi lahko s pravočasnimi ukrepi ohranila mlade kot močno družbeno skupino, kar bi pripeljalo tudi do nižje brezposelnosti in manj problemov z mladimi.

Mladi izgubljajo tudi svoj demografski pomen, saj se soočamo s staranjem prebivalstva. Od osamosvojitve pa do leta 2005 je povprečna starost narasla za 4 leta in pol; tako je leta 2005 znašala 40,6 leta (SURs 2006, 3). Ob tem pa se je število študentov do leta 2005 kar potrojilo. Povečevanje števila študentov, torej pridobivanje višje izobrazbe, je v Sloveniji vidno kot rešitev za probleme z brezposelnostjo. Brezposelnost mladih z univerzitetno izobrazbo se je od leta 2008 do 2011 povečala le za 1,5 odstotne točke, medtem ko se je brezposelnost oseb s srednješolsko izobrazbo povečala za 4,7 odstotne točke v enakem obdobju (OECD 2013a, 1).

Močno se je spreminjal tudi trg delovne sile. Po osamosvojitvi je brezposelnost začela naraščati (SURs 2006, 4–5).

8.2 Model razvoja Slovenije

V Sloveniji je bil za razliko od ZDA uporabljen drugi model razvoja, ki se po mnogih lastnostih približuje modelu, ki ga imenujemo evropski, nemški, japonski, japonsko-nemški ali rejnski model. Za ta model so značilni ekonomski ukrepi za zagotavljanje visoke socialne varnosti, visoka varnost delovnih mest in pomembna vloga države v gospodarstvu (Kanjuro Mrčela 1999, 236).

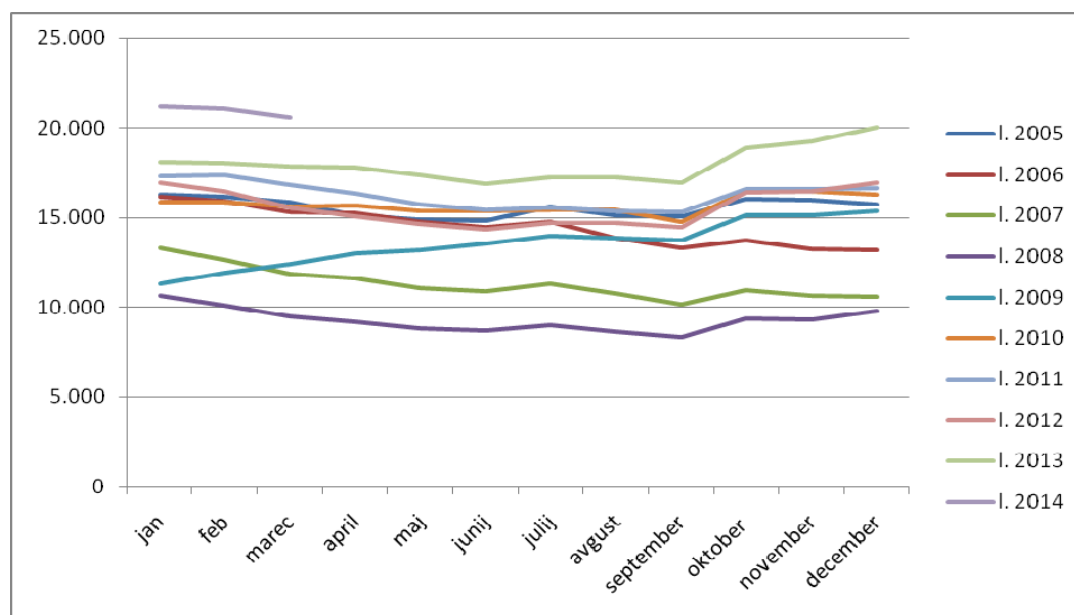
Z vidika brezposelnosti mladih je še posebej pomembna visoka socialna varnost, ki omogoča nadomestilo za brezposelnost. Varnost delovnih mest je pomembna predvsem za tiste mlade, ki so delovna mesta že našli. Ob tem je potrebno povedati, da ta varnost velja za redna delovna mesta, zato se veliko delodajalcev poslužuje fleksibilnih oblik zaposlovanja, ki te varnosti ne nudijo in so za delodajalca tudi cenejše. V teh pa je največ mladih.

8.3 Brezposelnost mladih v Sloveniji

Leta 2008 je bila stopnja zaposlenosti v Sloveniji najvišja od osamosvojitve, najnižja pa je bila istega leta tudi brezposelnost mladih (Ignjatović in Trbanc 2009, 49). To lahko pripišemo dvema dejstvom. Prvo dejstvo je, da so v tistem obdobju na trg delovne sile vstopale izredno majhne generacije mladih, drugo dejstvo pa je, da se je začelo podaljševanje študija pri mladih (UMAR 2008, 123–124). Tako je bila nizka brezposelnost posledica manjšega števila mladih in pa dejstva, da podjetja takrat še niso občutila posledic gospodarske krize.

Po podatkih ZRSZ se je brezposelnost mladih od leta 2005 do marca 2014 gibala takole:

Graf 8.1: Gibanje brezposelnosti mladih v Sloveniji

Vir: ZRSZ (2014c).

Iz zgornjega grafikona lahko razberemo, da je bila stopnja brezposelnosti mladih najnižja leta 2008. Vidna je visoka brezposelnost na koncu leta 2013, ki se je nadaljevala tudi v letu 2014. Ob podrobnejšem opazovanju grafikona je vidno tudi, da brezposelnost rahlo upada poleti in ponovno narašča v oktobru. To lahko pojasnimo z večjimi potrebami na trgu dela v poletnem času zaradi različnih sezonskih del, predvsem turizma. Skok brezposelnosti v oktobru je posledica izgube statusa študenta oziroma dokončanja študija in pa konca turistične sezone, s čimer prihaja do sezonske brezposelnosti.

8.4 NEET v Sloveniji

Vse večji problem v Sloveniji so tudi NEET. Stopnja NEET je bila na primer v letu 2012 7,5 %. Stopnja NEET se kljub 7 % padcu BDP med leti 2008 in 2011 ni bistveno spremenila, kar OECD označuje za neobičajen pojav (OECD 2013a, 2). Glede na nizko stopnjo NEET je takšna tudi angažiranost državnih struktur za reševanje problema.

Skupina NEET je ena izmed najbolj ranljivih skupin prebivalstva/mladih. Prvi problem je v sami identifikaciji posameznikov, ki pripadajo tem skupinam. Po identifikaciji bi jim bilo potrebno ponuditi svetovanje kot pomoč pri izbiri poklica, izobraževanja in vstopa na trg delovne sile. Zaradi socialne izključenosti jih je potrebno predvsem ponovno vključiti v

različne programe in jim omogočiti stik z delodajalci oziroma izobraževalnimi ustanovami (Brezovar 2014).

Van Parys in Struyven se ukvarjata s problemom ne vključevanja mladih v sisteme socialne pomoči oziroma neprijavljenosti mladih na zavode in agencije, ki bi jim iskale delo. V Sloveniji je problem ne prijavljanje brezposelnih mladih na Zavodih za zaposlovanje. S tem, ko mladi niso prijavljeni ali pa se hitro odjavijo brez da bi pridobili zaposlitev, izgubijo priložnosti za dela, ki se na zavodu ponujajo, obenem pa tudi dostop do drugih informacij (2013, 1). Proti temu se države EU borijo že od 90. let prejšnjega stoletja, in sicer s spremembami politike zaposlovanja v smeri dvojne individualne strategije – povečanja pravic in dolžnosti posameznika (Van Parys in Struyven 2013, 2). Med spremembami na področju socialnih politik je mogoče opaziti dva trenda. Prvi je večja individualizacija odgovornosti in večja individualizacija uslug. Država hoče brezposelne spodbuditi k aktivnemu sodelovanju na trgu dela, s tem ko so privilegiji brezposelnih odvisni od truda posameznika (Van Parys in Struyven 2013, 3). Stopnja NEET je lahko povezana tudi s čisto praktičnimi razlogi, kot je na primer kvaliteta uslug, ki jih ponuja posamezni Zavod za zaposlovanje (Chen v Van Parys in Struyven 2013, 5).

V letu 2013 je Unicefov raziskovalni center Innocenti predstavil poročilo o blaginji otrok v 29 gospodarsko najrazvitejših državah sveta, med katerimi je tudi Slovenija. Na prvem mestu lestvice vseh petih kategorij skupaj (materialno blagostanje, zdravstvo in varnost, izobraževanje, obnašanje in tveganje ter prebivanje in okolje) je Nizozemska, Slovenija se je znašla na 12. mestu lestvice (UNICEF Office of Research 2013, 2). Slovenija je po izobraževanju (merjeno skozi vključenost v predšolsko vzgojo, vključenost v nadaljnje izobraževanje, delež mladih iz skupine NEET (niso zaposleni, se ne izobražujejo ali usposablajo, v starosti 15 do 19 let)) na 5. mestu. Kar 91 odstotkov mladih med 15. in 19. letom je vključenih v izobraževanje, medtem ko samo 2,5 odstotka mladih pripada skupini NEET (UNICEF Office of Research 2013, 19).

8.5 Vzroki za brezposelnost mladih v Sloveniji

Kot je razvidno iz grafa 8.1, so se po letu 2008 začele kazati posledice gospodarske in finančne krize, ki sta Slovenijo hudo prizadeli. Med najhujše udarce slovenski ekonomiji štejemo propad gradbenega sektorja in zmanjšanje povpraševanja iz tujine (ZRSZ v

sodelovanju z Ministrstvom za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 2013, 3). To tudi sili mlade, ki so izobraženi za delo v sektorjih, ki jih je gospodarska in finančna kriza prizadela, da iščejo delo v drugih sektorjih. Za delo v teh sektorjih pa večinoma niso usposobljeni in nimajo izkušenj (ILO 2013č, 22). Po mnenju Ignjatovića in Trbančeve (2009, 40) je trg delovne sile, predvsem za mlade, v Sloveniji zelo odvisen od ekonomskih in socialnih dogajanj, zato ima finančna kriza nanj velik vpliv (Ignjatović in Trbanc 2009, 40).

Leban Trojarjeva (2014) med najpomembnejše razloge za brezposelnost mladih v Sloveniji uvršča propad gospodarstva, nestimulativno okolje za nova in mala podjetja, visoko stopnjo birokratizacije in nestrokovnost političnih ter gospodarskih elit (Leban Trojar 2014).

Na brezposelnost mladih v Sloveniji vpliva tudi struktura gospodarstva po velikosti podjetij. Po podatkih SURS je več kot 90 % podjetij v Sloveniji malih podjetij, ki zaposlujejo do 9 oseb (SURS 2010), zato je njihovo strateško načrtovanje vprašljivo. S tega vidika delimo podjetja v dve skupini. V prvi skupini so podjetja, ki imajo razvito strategijo, načrtno zaposlujejo kadre in vlagajo v mlade preko raznih štipendijskih shem, pripravništev, sodelovanja pri projektnih nalogah. Ta podjetja bodo krize lažje prebrodila zaradi svoje strategije in dolgoročnih ciljev. V drugi skupini pa so podjetja, ki nimajo vizije in strategije in živijo na trgu iz dneva v dan. Ta podjetja bodo krizo težje prebrodila, so pa veliko bolj inovativna pri zaposlovanju. Iščejo delovno silo preko avtorskih, podjemnih pogodb in študentskega dela, saj se jim zaradi krize dolgoročno zaposlovanje ne izplača.

Zaradi majhnosti podjetij in pomanjkanja strategij zaposlovanja lahko sklepamo, da večina slovenskih podjetij spada v drugo skupino, kar pomeni, da zaposlovanja ne načrtujejo dolgoročno. Tisti, ki želijo dolgoročni uspeh podjetja, se bolj zavedajo pomena mladih in znanj, ki jih le-ti prinašajo. Želijo stabilno in dolgoročno delovno silo, ki bo v podjetju ostala dlje časa.

MDDSZ za brezposelnost mladih navaja tri vzroke. Prvo je neskladje med potrebami na trgu delovne sile in izobrazbeno strukturo oseb, ki zaključujejo izobraževanje. Takšen primer je na primer visoko število vpisanih študentov na družboslovne fakultete, medtem ko ni zadostne ponudbe delovnih mest in trg delovne sile ne more sprejeti ljudi s temi izobrazbenimi profili. Po drugi strani pa primanjkuje ljudi z naravoslovno izobrazbo (Počivavšek 2005 v URSM in Mladinski ceh 2005, 35; MDDSZ 2014a, 5).

Drugi vzrok je pomanjkanje delovnih izkušenj mladih, ki vstopajo na trg delovne sile. Mladi vstopajo na trg z veliko formalnega znanja in brez praktičnih izkušenj z delovnih mest. Kljub temu da imajo druge prednosti, na primer nova znanja, zagnanost in podobno, veliko delodajalcev še vedno zahteva delovne izkušnje (Počivavšek 2005 v URSM in Mladinski ceh 2005, 36).

Tretji vzrok je pomanjkanje novih delovnih mest. Delovna mesta, kjer bi bilo mogoče zaposlovati mlade diplomante, so predvsem tista z visoko dodano vrednostjo, ki pa se jih ne ustvarja dovolj (Počivavšek 2005 v URSM in Mladinski ceh 2005, 36).

8.6 Trg delovne sile v Sloveniji in zakonska urejenost

Ena pomembnih značilnosti trga delovne sile v Sloveniji je fleksibilnost zaposlovanja mladih. S tem izrazom označujemo zaposlitve s skrajšanim delovnim časom, zaposlitve za določen čas, samozaposlitve, delo po avtorski ali podjemni pogodbi, delo na domu, izmensko delo, lažno samozaposlovanje in ostale oblike (MSS 2013, 8). Za te zaposlitve je značilno, da niso stabilne in/ ali so slabo plačane. Slovenija ima še posebej visoko število zaposlitev za določen čas, nad povprečjem EU. Več kot 60 % mladih, ki so zaposleni, je zaposlenih za določen čas. Zakon o delovnih razmerjih (ZDR-1) iz leta 2013 predvideva delo za določen čas tudi za osebe, ki se vključijo v ukrepe aktivne politike zaposlovanja, ali osebe, ki sklenejo pogodbo z namenom priprave na delo, usposabljanja ali izpopolnjevanja za delo ali izobraževanja (ZDR-1, 54. člen). Novost je tudi, da je pogodba za določen čas lahko sklenjena za največ dve leti – v primeru, da traja ena ali več zaporednih pogodb dlje, se šteje, da je bila pogodba sklenjena za nedoločen čas (ZDR-1, 55. člen). Zaradi tega prihaja v podjetjih do spreminjanja delovnih mest, da oseba lahko nadaljuje z delom preko pogodbe za določen čas. Te pogodbe tudi ne dajejo zaposlenim stabilnosti ali možnosti daljše kariere v podjetju. Pri pogodbah za določen čas je opazen tudi problem plač – povprečna plača mlade zaposlene osebe stagnira že 13 let (Debeljak za Planet Siol.net 2014). Od leta 2007 se je povečevalo število samozaposlenih mladih oseb. V letu 2013 je bilo teh oseb že 7,9 %, med njimi pa je največ raziskovalcev, samostojnih podjetnikov, odvetnikov in duhovnikov (SURs 2014).

ILO opozarja, da so prožne oblike zaposlitve primerne za tiste, ki ob delu še študirajo (ILO 2013č, 12). V Sloveniji se soočamo s situacijo, ko ima veliko število mladih, ki so študij že zaključili, pogodbo za skrajšani delovni čas, čeprav je teh vseeno manj kot pogodb za določen čas (Ignjatović in Trbanc 2009, 42). Ti obliki zaposlitve, ki bi morali biti odskočna deska za

prehod v redno zaposlitev, pa velikokrat vodita v brezposelnost (Ignjatović in Trbanc 2009, 43).

Problem v Sloveniji je, da se mladi izobraženi zaposlujejo tudi na delovnih mestih, za katera so preveč izobraženi. Zato nastane visoka konkurenca za ta delovna mesta – inflacija izobrazbenih dosežkov (MSS 2013, 18). Ta fleksibilnost kot posebnost trga dela ima za mlade tudi psihične posledice. Mladi pristajajo na vse oblike dela zaradi obupanosti in ker si želijo dela. Zaradi slabih služb so odrinjeni na rob družbe in jih spreminja v novodobne sužnje, ki pa se še ne zavedajo, kako so kršene njihove pravice, kaj šele da bi se postavili zanje (Leban Trojar 2014).

Položaj mladih na trgu delovne sile urejajo zakoni in podzakonski akti (Ignjatović in Trbanc 2009, 40). V Sloveniji opažamo v zadnjem času spremembe delovne zakonodaje, predvsem prilagajanje staranju prebivalstva. Državni zbor Republike Slovenije je tako leta 2013 sprejel novi Zakon o delovnih razmerjih. Med cilje tega zakona spadajo tudi prilagoditve delovne zakonodaje trenutnemu trendu staranja prebivalstva, na primer opredelitev starejšega delavca kot posebej varovane kategorije v postopkih odpuščanja in spremembe v pokojninski in invalidski zakonodaji (Vlada Republike Slovenije 2013). Prav tako novi Zakon omogoča delo tudi upokojujencem, iskalcem zaposlitve in brezposelnim osebam. To začasno delo lahko oseba opravlja največ 60 ur na mesec, neto urna postavka pa ne sme biti nižja od 3,36 €. Delo se sme opravljati le s posredovanjem ZRSZ preko mesečne napotnice (Vlada Republike Slovenije 2013). Ukrep je pomemben predvsem za iskalce zaposlitve in brezposelne, saj lahko preko tega začasnega dela vzpostavijo stik z delodajalci, kar lahko kasneje vodi v redno zaposlitev.

Priporočilo EK Sloveniji je bila aktivacija ukrepov za dvig zaposlenosti starejših od 50 let in kasnejši izhod iz delovnega življenja (MDDSZ, 2). To pomeni, da bodo starejši konkurirali mladim pri iskanju zaposlitve in delovna mesta kasneje zapuščali. Prostih delovnih mest bo manj, povpraševanja po njih pa vse več. Tudi zaradi tega je potrebno ustvarjati nova delovna mesta tako za mlajše kot za starejše delavce. Za to je potrebna vsaj minimalna gospodarska rast.

Podjetniško okolje za mlade je v Sloveniji precej razvito. OSCE opozarja, da je za uspeh teh podjetij in nastanek novih delovnih mest ključna podpora države. Start-up podjetja so tista, ki so v zadnjih petih letih ustvarila polovico novih delovnih mest (Lokar 2013). V Sloveniji so zagonska podjetja v letu 2013 ustvarila kar 1400 zaposlitev oziroma imajo toliko aktivnih

ljudi, kar je za slovenske razmere precej. Skupaj pa po nekaterih ocenah zaposlujejo kar 3000 ljudi, ki so za delo visoko motivirani (Lokar 2013).

8.7 Problemi trga delovne sile v Sloveniji

Prej omenjene demografske spremembe spreminjajo število potrebnih delovnih mest v nekaterih sektorjih, kot so na primer zdravstvo in dolgotrajna oskrba. Staranje prebivalstva in podaljševanje delovne dobe za pridobitev pravice do polne pokojnine nimajo velikega učinka na brezposelnost mladih, saj na trgu dela ne obstaja nespremenljivo število delovnih mest. Staranje prebivalstva, upoštevajoč določene trende EU po promociji aktivnega staranja, lahko celo povzroči porast zaposljivosti mladih – odpirajo se delovna mesta v zdravstvu, negi in oskrbi starejših itd (Brezovar 2014).

Problem, ki ga v Sloveniji zaznavamo, je pomanjkanje poklicnega izobraževanja. Vse manj mladih se odloča za šolanje na poklicnih šolah, saj je prisotno mišljenje, da višja izobrazba prinese višje dohodke in bolj varno zaposlitev. V Sloveniji je poklicno izobraževanje skoraj izumrlo, na drugih ravneh šolanja pa se praktičnega usposabljanja ne poudarja dovolj (Cerovšek in Lukić 2013, 26–27). Kljub temu imajo osebe s poklicno izobrazbo več možnosti za pridobitev službe. Stopnja brezposelnosti je za 5 % nižja kot pri osebah s splošno izobrazbo (OECD 2013a, 1).

Problem trga dela v Sloveniji je tudi beg možganov. V letu 2012 se je v tujino izselilo več kot 8.000 Slovencev, med njimi 1570 mladih, ki v Sloveniji niso našli zaposlitve (Dernovšek 2014). Dober pokazatelj želje po selitvi v tujino so tudi podatki spletnega portala Eures, ki ponuja informacije o zaposlitvah v tujini. Nanje se letno obrne kar 14.000 Slovencev, ki bi se radi izselili (Lokar in Smajila 2013).

Po navedbah MSS ima brezposelnost mladih v Sloveniji visoko ceno. V letu 2008 je po oceni ILO Slovenija na račun brezposelnosti mladih izgubila 342 milijonov evrov, v letu 2011 pa 465 milijonov (Mladinski svet Slovenije 2013, 14).

8.8 Reševanje brezposelnosti mladih v Sloveniji

8.8.1 Aktivna politika zaposlovanja (APZ)

Slovenija od leta 2007 izvaja APZ. Namenjena je zaposlovanju težje zaposljivih skupin, na primer starejših od petdeset let, mladih in dolgotrajno brezposelnih (Leskovšek 2009, 207). Ukrepi za preprečevanje brezposelnosti mladih se v Sloveniji oblikujejo na podlagi statističnih podatkov in zgledov iz tujine. Z uporabo statističnih podatkov je bilo tako ugotovljeno, da je najbolj rizična skupina pri brezposelnih mladih skupina od 25 do 29 let, zato se tudi ukrepi bolj nanašajo na to skupino kot pa na mlajše (Brezovar 2014).

Opozoriti moramo na razliko med APZ in tako imenovanimi pasivnimi politikami zaposlovanja. Razlika med politikami je po mnenju Kopačeve precej nejasna, vendar je opazna s systemskega in z individualnega vidika. Ukrepi APZ so naravnani k odpravi in zmanjševanju brezposelnosti. To so na primer ustvarjanje novih delovnih mest, izobraževanje zaposlenih ipd. Pasivne politike zaposlovanja pa so usmerjene k zaščiti socialnega položaja posameznikov in zakonskemu urejanju delovnih razmerij. Te politike ne vodijo neposredno k zaposlovanju. APZ tako aktivira posameznika, pasivna politika pa ne (Kopač 2002 v Lukić 2008, 8).

Program APZ 2007–2013 je bil namenjen odpravi tistih problemov na trgu dela in pri zaposlovanju, ki jih preostale systemske rešitve niso učinkovito odpravile. Kljub temu da so med izzivi programa tudi brezposelni mladi, se noben od štirih ukrepov ni ukvarjal neposredno z mladimi (Leskovšek 2009, 211). Ukrepi APZ, ki so posredno vključevali brezposelne mlade, so:

- svetovanje in pomoč pri iskanju zaposlitve,
- usposabljanje in izobraževanje,
- spodbujanje zaposlovanja in samozaposlovanja in
- programi za povečevanje socialne vključenosti (Leskovšek 2009, 212).

Vesna Leskovšek (2009, 213–214) ugotavlja, da so ti programi delno uspešni, ne odgovarjajo pa na probleme raznolikosti brezposelnih mladih. V Sloveniji obstaja velik razkorak med položajem brezposelnih mladih in državnimi ukrepi na tem področju (Leskovšek 2009, 213–214). Izziv APZ je tudi enakopravno spodbujanje vključenosti vseh družbenih skupin, še posebej tistih iz ogroženih skupin (Čelevič 2009, 2). Mladi so bili posredno vključeni v ukrepe kot ena izmed teh ogroženih skupin.

Trenutno pa je v veljavi načrt APZ 2012–2015. Narejen je na podlagi sprejetih državnih proračunov za posamezna leta. Za leti 2013 in 2014 je za ukrepe APZ namenjenih več kot 155 milijonov evrov, delno iz državnega proračuna delno pa iz Evropskega socialnega sklada – Operativnega programa za razvoj človeških virov (MDDSZ 2013b, 3).

V ukrepe so vključene tudi ranljive skupine. Taki ukrepi so na primer davčne olajšave za zaposlovanje invalidov, vračilo prispevkov za prvo zaposlitev, povračilo prispevkov za zaposlitev pri delodajalcih v občinah Hrastnik, Trbovlje, Radeče, Maribor z okolico, v Pokopljju in Pomurju, in finančna pomoč mladim prevzemnikom kmetij (STA 2014b).

Še eden izmed ukrepov MDDSZ je ukrep Prvi izziv. Ukrep je bil oblikovan v procesu Strukturiranega dialoga – to je proces posvetovanja med mladimi in odločevalci, ki ga v Sloveniji izvaja MSS. Na nacionalnem nivoju so tako mladi predlagali odločevalcem ukrep Prvi izziv, ki je bil kasneje implementiran v APZ. Ukrep zagotavlja zaposlitev mlade osebe, ki je bila najmanj tri mesece prijavljena na ZRSZ, in sicer za najmanj 15 mesecev s 3-mesečno poskusno dobo (ZRSZ 2014b). Problem tega ukrepa je, da je geografsko omejen. Izvaja se samo v Vzhodni Sloveniji, ki je upravičena do sredstev iz evropske Pobude za zaposlovanje mladih (MDDSZ 2014b). S tem ukrepom se ne strinja Obrtno podjetniška zbornica Slovenije. Pravijo, da je problem v Sloveniji to, da ni mladih z izobrazbo, ki jo potrebujejo podjetja. Po njihovem mnenju je to še posebej problematično v obmejnih delih Slovenije, kjer mladi hodijo na delo v sosednje države. Kot krivdo navajajo neustrezno spodbujanje izobraževanja in pretirano deregulacijo poklicev (Kralj 2013).

Ukrep, namenjen zaposlovanju mladih oseb, je tudi Mentorstvo za mlade. Ukrep združuje ne samo zaposlovanje, ampak tudi medgeneracijski prenos izkušenj v podjetju. Predvideva finančne subvencije za zaposlitev mladih oseb do 30. leta starosti, ki bodo na delovnem mestu deležni mentorstva s strani starejše osebe v podjetju. V začetku izvajanja programa je bilo predvideno, da bo s pomočjo tega ukrepa zaposlitev našlo 500 brezposelnih mladih. Po mnenja državnega sekretarja Levaniča ta ukrep tudi spodbuja delodajalce k načrtnemu zaposlovanju (MDDSZ 2013b).

8.8.2 JZM

V januarju 2014 je vlada sprejela shemo JZM, ki je del Paketa zaposlovanja mladih (Youth employment package). Sprejel ga je Svet EU za zaposlovanje, socialno politiko, zdravje in

varstvo potrošnikov v februarju 2013 (JZM 2013a). JZM zasleduje cilje strategije Evropa 2020:

- zaposlenost najmanj 75 % prebivalstva od 20. do 64. leta starosti,
- zmanjšanje stopnje opustitve šolanja pod 10 % in
- odprava revščine in socialne izključenosti vsaj 20 milijonov ljudi (JZM 2013b).

Izmed zgoraj navedenih ciljev je Slovenija že dolgo izpolnjevala drugi cilj, to je manj kot 10 % osipnikov. Iz tega nizkega števila osipnikov izhaja tudi relativno majhno število NEET v Sloveniji. Ti cilji pa so široko zastavljeni in zahtevajo širši pristop, kot je JZM. Za visoko zaposlenost prebivalstva bo potrebno delo z vsemi starostnimi skupinami, ne le mladimi. Pri odpravi revščine in socialne izključenosti pa gre za veliko širši problem. Socialna izključenost pomeni omejen ali onemogočen dostop do virov in vpliva na spopadanje posameznikov s težavami. Poleg revščine pa pomeni tudi izključenost iz družabnega in političnega življenja (Leskovšek 2009, 208).

Slovenska implementacija tako cilja na povečanje hitrosti aktivacije mladih, in sicer z 10,65 meseca v letu 2012 na 9,5 meseca v letu 2016 (MDDSZ 2014a, 4). Ob JZM je Vlada RS poudarila pomen preventivnih ukrepov, ki so namenjeni mladim med šolanjem. Omenimo lahko napovedovanje potreb na trgu dela in večjo dostopnost karijerne orientacije. Cilj bi bil, da bi se mladi usmerjali v poklice, kjer so delovna mesta bolj dostopna (Vlada RS 2014).

Po navedbah MDDSZ so v shemo vključeni ukrepi, ki so se v preteklosti že izvajali in se izkazali za dobre prakse. EK je Sloveniji priporočila tudi dodatne ukrepe, kot so na primer krepitev sodelovanja izobraževalnega sistema in gospodarstva, napredovanje sektorjev z deficitarnimi poklici, zagotovitev sistema kakovostnih pripravništev in reforma študentskega dela (MDDSZ 2014a, 6).

JZM predvideva nadzor izvajanja ukrepov s strani posebne skupine predstavnikov vseh resorjev, predstavnikov mladih in socialnih partnerjev. Osnovni kazalniki spremljanja so na primer povprečno obdobje brezposelnosti, število mladih registriranih, ki so prejeli ponudbo v 4 mesecih, število ponudb mladim v štirih mesecih po prijavi v evidenco brezposelnih (MDDSZ 2014a, 28).

Za implementacijo JZM je v veliki meri zadolžen ZZRS. Mladim bo pomagal z informacijami o trgu dela, s poglobljenim kariernim svetovanjem, z iskanjem priložnosti za delo doma in v

tujini, s posredovanjem prostih delovnih mest, pomočjo pri učenju samostojnega vodenja kariere, z vključevanjem v APZ (ZRSZ 2014b).

Pomembni akterji pri oblikovanju JZM so mladinske organizacije, ki so pomagale pri oblikovanju sheme. Na spletni strani JZM je navedenih 12 razlogov, s katerimi mladinske organizacije (MSS, Mreža MaMa, Študentska organizacija Slovenije in Sindikat Mladi plus) utemeljujejo tezo, da JZM ne bo rešilo problema brezposelnosti mladih v Sloveniji. Med temi razlogi so tudi:

- pri pripravi JZM ni sodelovalo ministrstvo, ki je pristojno za ustvarjanje novih delovnih mest in jih shema tudi ne predvideva,
- JZM je nabor ukrepov, ne pa celostna nacionalna strategija zaposlovanja mladih,
- ker se nekateri ukrepi že izvajajo, nekateri pa z brezposelnostjo mladih niso povezani,
- JZM ne rešuje problema nepovezanosti trga dela z izobraževalnim sistemom,
- JZM ne predvideva vseživljenjske karijerne orientacije, ki jo mladinske organizacije smatrajo za zelo pomembno,
- JZM ne rešuje problema volonterskih pripravništev (JZM 2014).

Pri JZM pogosto prihaja do napačnega tolmačenja in posploševanja. JZM ni program zaposlovanja. Je instrument, ki zagotavlja mladim do 25. leta in mladim diplomantom do 30. leta kakovostno ponudbo za zaposlitev, možnost nadaljnjega izobraževanja ali pripravništvo v štirih mesecih po prijavi na Zavodu za zaposlovanje ali pridobitvi formalne izobrazbe (JZM 2013b).

Implementacija JZM ima za države finančne posledice. Del teh sredstev bo zagotovljen iz Evropskega socialnega sklada, del pa morajo države zagotoviti same. ILO ocenjuje, da so stroški JZM od 0,5 % do 1,5 % bruto domačega proizvoda države (Library of the European Parliament 2013). Za primerjavo lahko navedemo, da je strošek brezposelnosti mladih v letu 2011 v EU znašal 153 milijard evrov, oziroma 1,2 % bruto domačega proizvoda EU (YFJ 2013b, 4). V letu 2012 pa je strošek EU (oziroma države) za eno brezposelno mlado osebo znašal več kot 10.000 evrov letno (Kosec 2012).

Kot kritika JZM se izpostavlja slaba informiranost javnosti o teh ukrepih. Vpogled v informiranost nam ponudi spletna anketa MSS, kjer so obiskovalci spletne strani odgovarjali na vprašanje, kaj je JZM. Le 69 % ljudi, ki so odgovorili na anketo, je vedelo pravilni odgovor (MSS 2014). Kot rešitev za reševanje neinformiranosti Leban Trojarjeva predlaga

enoten pristop – enotna platforma, ki bi preko posameznih kanalov, ki jih ima vsaka od potencialno vključenih organizacij, dosegla veliko širše ciljne skupine (Leban Trojar 2014).

8.8.3 Ostali ukrepi

Poglavje je razdeljeno na ukrepe, ki se že izvajajo, in na ukrepe, ki bi lahko pripomogli k nižji brezposelnosti mladih, vendar se jih v Sloveniji ne izvaja.

Predpogoj za dobro delovanje vseh ukrepov je vsekakor gospodarska rast. Ministrica za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti v dr. Anja Kopač Mrak je na okrogli mizi STA izpostavila, da je brez minimalne gospodarske rasti nemogoče pričakovati nova delovna mesta, saj jih podjetja nimajo za kaj ustvarjati.

Med ukrepi, ki jih Slovenija že izvaja, so naslednji:

Izboljšanje kariernega svetovanja v srednjih šolah (ZRSZ v sodelovanju z Ministrstvom za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 2013c, 5). Karierna orientacija je pomembna z vidika povezovanja šolskega sistema in trga dela.

V letu 2014 je bil potrjen projekt »Program spodbujanja podjetnosti v vzgoji in izobraževanju z namenom razvoja podjetništva med mladimi«. V okviru tega projekta se bodo odvijale aktivnosti na različnih šolskih centrih, kjer bodo mladi razvijali svoje ideje s pomočjo mentorjev in gospodarstvenikov. Poudarek projekta je na povezovanju učiteljev, dijakov in gospodarskih subjektov z namenom preprečevanja brezposelnosti, ko mladi zapustijo šolanje. Cilj je, da bi mladi razvijali svoje podjetniške ideje in se kasneje sami zaposlili (Služba Vlade RS za razvoj in Evropsko kohezijsko politiko 2014). Podjetništvo ne sme biti izhod v sili v časih, ko se manjšajo možnosti zaposlovanja v javni upravi, ali pa zgolj način za reševanje statistike (Debeljak za Planet Siol.net 2014).

V Sloveniji obstajajo sistemi beleženja neformalnih izkušenj, priznavanje neformalnega izobraževanja pa še ni razvito. Jasno je vidna potreba po priznavanju in v letu 2014 je tudi Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ) napravilo prve korake pri priznavanju. V pripravi je program, ki bi omogočil priznavanje neformalnega izobraževanja mladim. Oblikuje ga resorno Ministrstvo v sodelovanju z URSM. Neformalno izobraževanje je sicer spodbujano, ampak pri delodajalcih še vedno manj priznано kot formalne izkušnje. Tudi

mladi se še ne zavedajo, da so prav ta znanja tista, ki jih ločijo od sovrstnikov z enakimi ali podobnimi življenjepisi.

K reševanju brezposelnosti mladih bi pripomogla tudi večja povezanost trga dela in izobraževalnega sistema. Izobraževalni sistemi bi morali prilagoditi učne načrte in se načrtno povezovati s podjetji ter institucijami za posredovanje dela. Mladim mora biti tekom izobraževanja ponujena praktična delovna izkušnja na področju, za katerega se izobražujejo. Potrebne so spodbude za delodajalce, da bi mlade sprejemali na te prakse. Ob tem je potrebno zagotoviti, da ta pripravništva ne bodo nadomeščala rednih zaposlitev ali bila kako drugače izkoriščana, da bi vsaka mlada oseba imela mentorja in pravno podlago (MSS 2013, 26–27). Kljub temu pa JZM vključuje tudi nekatere preventivne ukrepe. Ti so vključeni v prvi steber JZM in to so po navedbi Vlade RS štipendiranje, napovedovanje potreb na trgu dela, praktično usposabljanje že v času izobraževanja, vseživljenjska karierna orientacija in ostali (Urad Vlade RS za komuniciranje 2014).

Druge možne rešitve, ki jih predlagata Cerovškova in Lukić, so shema plačanih pripravništev, priznavanje neformalnega izobraževanja, izboljšanje podjetniškega okolja za mlade, uvajanje mladih na mestu zaposlitve, povečanje karierne orientacije in obuditev sistema poklicnega izobraževanja (Cerovšek in Lukić 2013, 25–40).

Za plačana pripravništva si prizadevajo mladinske organizacije in EU. Pripravništva, še posebej tista, ki se ponavljajo, nosijo visoke socialno-ekonomske stroške in velikokrat tudi nadomeščajo redne zaposlitve. Prav tako so pripravništva slabo pravno opredeljena, kar pripelje do izkoriščanja pripravnikov, daljših delovnih ur in včasih do opravljanja delovnih nalog, za katere so pripravniki preizobraženi. Prav tako obstajajo dokazi, da kvaliteta pripravništev vpliva na nadaljnjo karierno pot pripravnika. Kvalitetna pripravništva pripeljejo direktne učinke pri zaposlovanju. Okvir za kvalitetna pripravništva tudi predvideva, da bi vsako pripravništvo imelo podpisano pogodbo med pripravnikom in izvajalcem, v kateri bi določili segmente tega pripravništva – delovne ure, naloge, mentorstvo. Pogodba bi določala tudi trajanje pripravništva, in sicer največ 6 mesecev – razen, ko je zaradi narave dela to premalo (Svet EU 2014, 1–7).

Pristojna ministrstva in institucije morajo oblikovati dolgoročno strategijo zaposlovanja glede na projekcije potreb na trgu dela. Dolgoročna strategija bi tudi preprečila trenutne ukrepe, ki temeljijo na krčenju javnih sredstev in omejevanju zaposlovanja v javnem sektorju. Strategija

bi verjetno pripomogla tudi k manjši brezposelnosti, vendar ne v pretiranem obsegu (Brezovar 2014).

8.8.4 Ukrepi za reševanje NEET

Neposredno se s problemom NEET ukvarja samo en ukrep, to je Projektno učenje za mlade odrasle (PUM). Ukrep, ki je v veljavo stopil leta 1999, se ukvarja tako s preprečevanjem NEET kot s ponovnim vključevanjem NEET v družbo in delovne procese (Rojec 2012). Cilj PUM je pridobivanje izkušenj in znanj za uspešno nadaljevanje izobraževanja in izbiro poklicne poti, pridobivanje izkušenj delovanja v okolju ter izgradnja samopodobe, tudi spodbujanje osebne rasti, preseganje socialne izključenosti in omogočanje splošnega izobraževanja ter oblikovanje socialne, poklicne in kulturne identitete (MDDSZ 2013b, 5; Andragoški center Republike Slovenije 2014). V eno leto trajajočem programu mladi odkrivajo različne poklicne možnosti in spoznavajo svoje interese. Program je brezplačen in lahko tako zaobjame širši krog mladih, ki potrebujejo pomoč. Po analizi uspeha je bilo ugotovljeno, da dve tretjini udeležencev izpolnita cilje programa. Več kot 40 % jih nadaljuje šolanje, 23,7 % odstotka se jih zaposli za določen ali nedoločen čas (Andragoški center Republike Slovenije 2014).

8.9 Vloga nevladnih organizacij v Sloveniji

Mladinske organizacije imajo v Sloveniji velik pomen. Sodelovanje različnih organizacij, posebno sodelovanje MSS, Mreže MaMa, ŠOS, Zavoda Ypsilon in Sindikata Mladi Plus pri ustvarjanju JZM je bilo zelo pozitivno. Kaže, da je večje korake naprej mogoče doseči le s sodelovanjem in z vključevanjem različnih akterjev, ki s svojo različnostjo prispevajo h kreiranju najboljših vsebin (Leban Trojar 2014).

Mladinske organizacije igrajo pomembno vlogo tudi pri opozarjanju na pomanjkljivosti državnih ukrepov pri reševanju brezposelnosti mladih. Ena izmed pomanjkljivosti je odsotnost večletne strategije zaposlovanja mladih, ki bi celostno urejala sistem zaposlovanja mladih in prehod iz izobraževanja na trg delovne sile (Multimedijski center RTV Slovenija 2014). Slovenija se sooča z visoko brezposelnostjo mladih, vendar nima izdelane strategije, ki bi skozi leta vodila proces zaposlovanja mladih in zajemala tudi druge ukrepe, ki so bili do prihoda JZM raztreseni po različnih ministrstvih in direktoratih. Po napovedih Vlade Republike Slovenije iz januarja 2014 naj bi bila ta strategija sprejeta v šestih mesecih, kar pa

se ni zgodilo (Multimedijski center RTV Slovenija 2014). Mladi so pogosto žrtev neuspešnega komuniciranja akterjev, ki bi morali skrbeti za mlade (Lukić 2008, 65). Sanja Leban Trojar meni, da Slovenija trpi pomanjkanje razdelanih strategij na vseh področjih, ne samo pri brezposelnosti mladih. Po njenem mnenju je začudenja vredna nesposobnost sodelovanja že različnih ministrstev iste vlade, kaj šele vseh ostalih institucij v Sloveniji skoraj na vsakem področju. Slovenija potrebuje strategijo na področju zaposlovanja mladih in vizijo svoje lastne prihodnosti (Leban Trojar 2014).

Podobno mnenje ima Peter Debeljak, direktor URSM. Zdajšnje ukrepe za reševanje brezposelnosti mladih vidi kot gašenje požara, saj preventivnih ukrepov skorajda ni bilo (Debeljak za Planet Siol.net 2014). Peter Debeljak poudarja, da je za mlade pomembno ustvarjati kakovostna delovna mesta, kar pa se v Sloveniji ne dogaja (Multimedijski center RTV Slovenija 2013). Kvalitetna delovna mesta in zaposlovanje mladih sta tudi dve od prioritet Nacionalnega programa za mladino, ki ga je Republika Slovenija v letu 2013 sprejela prvič. Tudi YFJ, katerega član je tudi MSS, podpira kvalitetna delovna mesta za mlade. Na evropski ravni lobirajo za zakonodajo in projekte, ki bi mladim zagotavljali kakovostne službe in pripravništva (YFJ 2013a). Del kakovostnih delovnih mest je tudi možnost mobilnosti v času izgradnje kariere. Za Slovenijo je, tako kot za nekatere druge države, značilno, da je ta mobilnost nizka (Ivančič 2008, 54).

V Sloveniji vse več organizacij in zavodov prevzema nase nalogo države o skrbi za povečanje zaposljivosti mladih. Čeprav so projekti in akcije teh akterjev lokalni ali regionalni, bolj aktivno pomagajo manjšemu krogu mladih. Primer takšnega zavoda je Zavod Nefiks.

Zavod Nefiks deluje večinoma na področju neformalnega izobraževanja, pred kratkim pa so predstavili tudi več projektov, namenjenih večji zaposljivosti mladih. Njihov najbolj znan projekt je projekt Služba mene išče. Izvaja se v sodelovanju s Si.mobilom oziroma blagovno znamko ORTO. Ideja projekta so zaposlitveni klubi po Sloveniji (trenutno jih deluje več kot pet po vsej Sloveniji). V teh klubih je združenih po 15 mladih iskalcev zaposlitve, ki pod vodstvom vodje kluba iščejo svoje zaposlitvene mentorje in pa seveda zaposlitev. Klubi potekajo preko srečanj z delodajalci, kjer se jim mladi predstavijo, spoznajo prakse v podjetju in trg delovne sile. Poudarek je na sami aktivaciji mladih, ki sami organizirajo dogodke in razvijajo lastno zaposljivost. V preteklem letu je bil projekt zelo uspešen. V prvi polovici projekta je zaposlitev dobilo 11 od skupno 80 mladih, vključenih v projekt (Talentiran.si 2014).

Projekt je primer dobre prakse, saj je nastal na podlagi dolgoletnih izkušenj nevladne organizacije pri delu z ljudmi. Takšni projekti so uspešni tudi zato, ker niso direktno povezani z državo in niso široko zastavljeni, kar pomeni, da lahko mentorji ustvarijo bolj poglobljene vezi z udeleženci, saj je le-teh manj. Prednost teh programov je tudi v tem, da so osnovani na prostovoljski bazi. Nihče ni prisiljen, da se jih udeleži, zato so med izbranimi res visoko motivirani posamezniki, ki vedo, da je prav njihova aktivacija tista, ki jim lahko pomaga, ko odpove državni sistem in Zavod za zaposlovanje.

8.10 Študentsko delo

Študentsko delo lahko opravljajo študentje in dijaki, ki imajo v Republiki Sloveniji status študenta ali dijaka. Koncesije za posredovanje tega dela imajo študentski servisi, ki so sofinancirani tudi iz obdavčitve študentskega dela. Drugi del prispevkov se nameni v sklad za štipendije in za delovanje študentskih organizacij v Sloveniji.

Študentsko delo v času, ko primanjkuje pripravništev in praks, nadomešča ti dve obliki prehoda v zaposlitev. Primerno je za tiste, ki si želijo pridobiti izkušnje, nimajo pa dovolj finančnih sredstev, da bi si sami zagotavljali kvaliteten študij ali financirali volonterska pripravništva. Tako študentsko delo opravlja funkcijo socialnega korektiva za študente iz manj premožnih družin, ki si želijo študirati (Šušteršič et al. 2010, 1). V obstoječih analizah ne zasledimo vzrokov za opravljanje študentskega dela, lahko pa iz zapisanega sklepamo, da gre največkrat za pridobivanje izkušenj in pridobivanje finančnih sredstev za študij (povzeto po Šušteršič et al. 2010).

Struktura del, ki jih študentje opravljajo preko študentskega dela, se razlikuje po starosti študentov ali dijakov in mestih, kjer se delo opravlja. Raziskava dr. Šušteršiča (et al. 2010, 22) je pokazala, da je v povprečju 22,3 % opravljenih del fizičnih del, skoraj polovica drugih nezahtevnih del, 11,8 % zahtevnih strokovnih del in 16,7 % zelo zahtevnih strokovnih del. Ob tem ne samo pridobijo izkušnje, ampak navežejo tudi stike s trgom dela, česar jim formalni izobraževalni sistem pogosto ne omogoča. Študentsko delo ob študiju omogoča študentom več obveznosti, kar lahko pripelje do večje discipline in boljšega razporejanja časa (Šušteršič et al. 2010, 1). Visok odstotek nezahtevnih del je mogoče pripisati raznim poletnim delom v gostinstvu, ki so namenjena predvsem zaslužku. Tega dela se v večini poslužujejo dijaki, ki tekom šolskega leta nimajo časa za delo.

Izkušnje, ki bi jih mladi pridobivali s pripravništvom in praksami, tako mladi pridobivajo s študentskim delom. Po oceni avtorjev (Šušteršič et al. 2010, 25) približno tretjina del zahteva

posebna znanja, ki jih mladi lahko pridobijo na fakulteti. Za to tretjino del je mogoče domnevati, da ima takšno delo pomemben vpliv na njihovo nadaljnjo zaposlitveno pot, saj jim dajo pomembna znanja in izkušnje. Za ostali dve tretjini, ki opravljajo manj zahtevna dela, bi lahko v večini primerov trdili, da je njihov glavni motiv za opravljanje dela plačilo.

Vidik pridobivanja izkušenj je izkoristil E-študentski servis, ki je mladim predstavil program *Moje izkušnje*. Ta omogoča mladim, ki delajo preko študentskega servisa, da svoje pridobljene izkušnje beležijo in jih kasneje tudi pokažejo bodočim delodajalcem. E-študentski servis je za program *Moje izkušnje* v letu 2014 prejel tudi prestižno nagrado ILO za drugo najboljšo prakso na področju zaposlovanja mladih v Evropi in centralni Aziji (E-študentski servis 2014).

V letu 2010 je bila opravljena tudi raziskava *Ninamedie* o študentskem delu. Anketa, ki je bila izvedena telefonsko na vzorcu 700 oseb, ki so v preteklosti delale preko študentskega servisa, je pokazala nekaj pomembnih zaključkov. Več kot 60 % tistih anketirancev, ki so dobili službo, jim nanjo ni bilo potrebno čakati. 10 % anketiranih je na službo čakalo več kot 10 mesecev, medtem ko je povprečna doba čakanja na prvo zaposlitev v Sloveniji več kot 10 mesecev (Ninamedia 2010, 2 in MDDSZ 2014a, 4). Več kot polovica anketirancev se je zaposlila v podjetju, v katerem je prej delala preko študentskega dela. Pomembno je tudi, kako študentje sami ocenjujejo koristnost študentskega dela. Dve tretjini vprašanih sta študentsko delo ocenili kot koristno ali zelo koristno (Ninamedia 2010, 2). Študentsko delo je zelo pomembno tudi v pogledu spoznavanja trga dela, saj sta dve tretjini anketirancev ocenili, da jim je študentsko delo pomagalo pri spoznavanju trga dela, organizacij, izgradnji formalne mreže in navezovanju stikov (Ninamedia 2010, 2).

Študentsko delo Vlada Republike Slovenije uvršča med razloge za visoko brezposelnost mladih (Vlada Republike Slovenije 2014). Nasprotno mnenje ima Nejc Brezovar, asistent na Fakulteti za upravo. Meni, da je študentsko delo dobra praksa. Problem je le v njegovem izkoriščanju s strani nekaterih delodajalcev, ki imajo »zaposlene« študente za polni delovni čas in njihov način dela ustreza vsem elementom delovnega razmerja. Ker ni bila sklenjena pogodba o zaposlitvi, se študentu čas ne šteje v delovno dobo, je manj zaščiten (brez odpovednih rokov, odpravnin), ne plačuje prispevkov v različne javne blagajne. Ker študentje ne vplačujejo v pokojninsko blagajno, se mu čas ne šteje v pokojninsko dobo (Brezovar 2014). Kot je razvidno iz raziskave *Ninamedie*, je študentsko delo dobro sprejeto tudi med študenti (Ninamedia 2010, 2).

Že dlje časa je v Sloveniji prisotna razprava o spremembah študentskega dela. Že večkrat je bilo študentsko delo predmet razprav in zakonov, med drugim tudi leta 2011, ko je bil namen MDDSZ študentsko delo vključiti v Zakon o malem delu. Ta zakon bi omejil študentsko delo, uvedel minimalno urno postavko in študentsko delo izenačil z delom upokojujencev in brezposelnih. Ta zakon je bil zavržen na referendumu. Konec leta 2013 so bile dogovorjene spremembe Zakona o občasnem in začasnem delu dijakov in študentov. Med temi spremembami so večji pomen beleženja neformalnih izkušenj in višja pravna ter ekonomska varnost študentov – osnova za izplačilo je zdaj še poslana napotnica na naslov delodajalca (Zveza ŠKIS 2013).

8.11 Projekcije za prihodnost

V prihodnosti še vedno ne kaže na drugačne trende pri brezposelnosti mladih. V Sloveniji se ne pričakuje znižanja števila mladih, tako da bo delež starejših naraščal na račun delovno sposobnega prebivalstva. Te spremembe bodo povečale pritisk na javne finance, predvsem na pokojninsko in zdravstveno blagajno. Potrebno bo povečati delovno aktivnost starejših, žensk in predvsem mladih (ZRSZ v sodelovanju z Ministrstvom za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 2013c, 4).

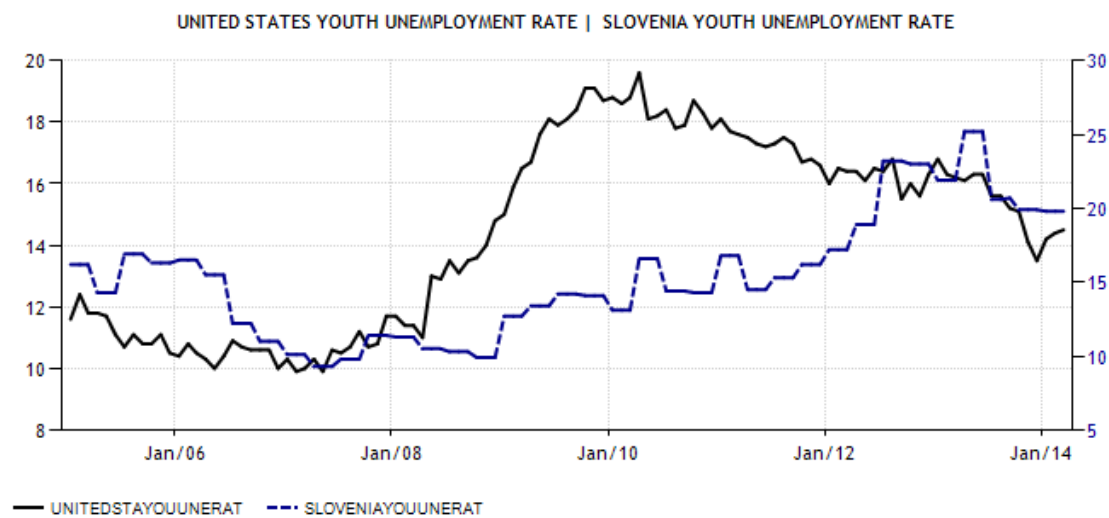
Nujna bo sprememba pokojninskega sistema, sistema javnega zdravstva in sprememba študentskega dela. Na te reforme EU opozarja že dlje časa, vendar se zaradi politične nestabilnosti stvari premikajo počasi, saj menjave vlad onemogočajo učinkovito sprejemanje in izvrševanje ukrepov, usmerjenih v reševanje problematike brezposelnosti mladih (Brezovar 2014).

9 Primerjava izbranih držav

Po prebrani literaturi in opravljenih razgovorih lahko primerjam izbrani državi, Republiko Slovenijo in ZDA.

9.1 Podobnosti med primerjanima državama

Graf 9.1: Gibanje brezposelnosti mladih v Sloveniji in ZDA

Vir: Trading economics (2014b)

Zgornji graf prikazuje gibanje brezposelnosti mladih v ZDA in Sloveniji zadnjih šest let. Stopnji sta visoki v obeh državah. Vidimo lahko, da sta si stopnji brezposelnosti zelo podobni v letu 2007 in v letu 2013. Razlika je opazna v letu 2010, ko je bila stopnja brezposelnosti mladih višja v ZDA. Brezposelnost se je v obeh državah najbolj znižala na koncu leta 2007 oziroma na začetku leta 2008, torej tik pred nastopom gospodarske krize.

Ukrepi za reševanje brezposelnosti mladih v obeh državah so si med seboj podobni. Skupna točka vseh ukrepov je, da so namenjeni lažšanju trenutnega stanja. Stroški programov za zmanjšanje zdajšnjega števila brezposelnih mladih so zelo visoki, prav tako je visoka izguba sredstev za posameznike v prihodnjih letih. Preventivni ukrepi bi bili učinkovitejši in verjetno tudi cenejši. V ZDA so stroški brezposelnih mladih približno 9 bilijonov dolarjev letno (O'Sullivan et al. 2014, 6), v Sloveniji pa več kot 10.000 evrov za posamezno osebo letno (Kosec 2012). Za 29.174 mladih, ki so trenutno brezposelni v Sloveniji, je ta strošek več kot

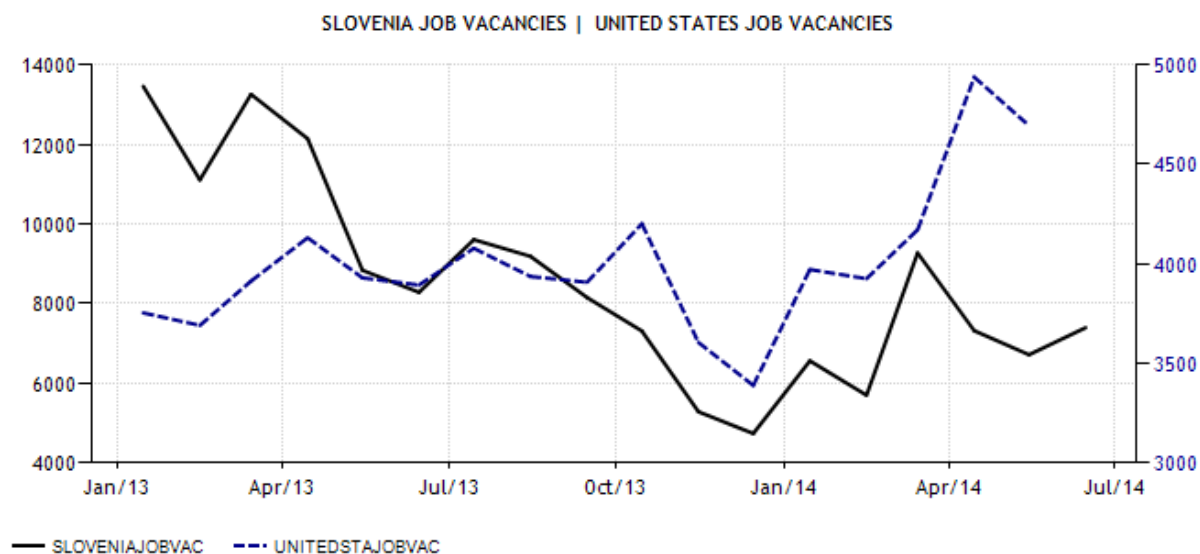
290 milijonov evrov (STA 2014a). Preventivni ukrepi, katerim bi bilo namenjenih toliko sredstev, bi verjetno imeli boljše rezultate.

Skupna točka obeh držav je odsotnost večletne nacionalne strategije zaposlovanja mladih. V Sloveniji je tako odsotna Strategija zaposlovanja mladih, za katero si prizadevajo mladinske organizacije, v ZDA pa po trditvah sogovornikov iz dveh organizacij, ki se ukvarjata z brezposelnostjo mladih, takšna strategija tudi ne obstaja. Takšne strategije so še posebej pomembne v državah, ki doživljajo pogoste menjave vlad, saj zagotavljajo kontinuiteto dela z brezposelnimi mladimi in NEET. Jasno je, da teoretični cilji ukrepov ne morejo biti doseženi v kratkem časovnem obdobju, ampak potrebujejo več časa in sprotno evalvacijo ter prilagajanje ukrepov. S tem bi prišlo do prenosa teorije v prakso, kar se zdaj ne dogaja povsod.

Pri obeh državah je mogoče opaziti tudi odsotnost lokalnih strategij za delo z NEET. Lokalna dimenzija dela je pomembna, ker posameznike spodbuja oziroma obravnava v njihovem domačem okolju, prav tako pa lahko na lokalnem nivoju bolje odgovarjajo na potrebe tega okolja. Tudi vzroki za nastanek NEET pogosto izvirajo iz lokalnega okolja (Institute of Education, 2009, 2). Različni viri navajajo elemente lokalnih strategij za delo z NEET, izpostavljajo pomembnost preventivnih ukrepov na lokalnih ravneh in celo korake, kako ponovno integrirati NEET. Pri tem vprašanju je viden velik razkorak med teorijo in prakso. V Sloveniji nobena izmed občin nima razvite takšne lokalne strategije, vprašljivo pa je tudi poznavanje te problematike s strani občinskih oblasti. Mladinske organizacije na lokalnih nivojih pogosto nimajo sredstev in kapacitet, da bi ob rednih projektih skrbele še za lokalne strategije za vključevanje NEET.

Obe državi se soočata s problemom povezovanja trga dela in izobraževanja. To se pojavlja kot vzrok za visoko brezposelnost mladih, predvsem ker vodi do neskladja med ponudbo in povpraševanjem na trgu delovne sile. Ta vzrok je v obeh državah prisoten že dlje časa. Spodnji graf prikazuje število prostih delovnih mest v ZDA in Sloveniji, ki nastaja kot posledica neskladja med ponudbo in povpraševanjem.

Graf 9.2: Število prostih delovnih mest v Sloveniji in ZDA

Vir: Trading economics (2014c)

Iz grafa je razvidno, da se število prostih delovnih mest pogosto spreminja. V Sloveniji je vidna višja sezonska zaposlenost, ko se zapolnijo prazna delovna mesta v turizmu. Nasploh pa je razlika v prostih delovnih mestih majhna. Manjša, kot bi pričakovali glede na razliko v velikosti primerjanih držav in velikosti trga delovne sile.

Problem je v obeh državah prepoznan, njegovo reševanje pa se razlikuje. V ZDA namenjajo oblasti veliko finančnih sredstev nevladnim organizacijam, da bi mladi pridobili spretnosti, po katerih pa delodajalci v resnici ne povprašujejo (Gorana 2014). V Sloveniji je začetek reševanja tega problema viden v JZM in raznih projektih Ministrstva za izobraževanje, šolstvo, znanost in šport. Nepovezanost trga dela in izobraževanja je eden najpogosteje omenjenih razlogov za brezposelnost mladih, ki je prisoten že dlje časa.

Državi imata podobne probleme glede skupine NEET. Čeprav ima Slovenija nižjo stopnjo NEET, so nujni takojšnji ukrepi za preprečevanje povečevanja te skupine v prihodnosti. Skrb za NEET vse bolj prevzemajo mladinske in nevladne organizacije, ki preko projektov ali aktivnosti delujejo z mladimi in jih informirajo o njihovih možnostih. Razsežnost problema NEET oziroma odklopljene mladine v ZDA v javnosti ni dovolj znana. Mediji vedno izpostavljajo stopnjo brezposelnosti kot zelo alarmantno, kljub temu da je stanje NEET pogosto še slabše. Podobne probleme zasledimo v Sloveniji. Delno je za to krivo dejstvo, da

ni natančnih podatkov o številu NEET, delno pa nepoznavanje tega izraza in problematike. Mediji pogosto poročajo le o novicah, ki so krizne in privabljajo gledalce oziroma bralce.

Pri Republiki Sloveniji in ZDA opazimo, da se prebivalstvo stara. Mladih je vedno manj, vendar se zaradi tega ne viša stopnja njihove zaposlenosti. S podaljševanjem delovne dobe v obeh državah se tako odpira manj delovnih mest, ki bi jih mladi lahko zasedli. Nekateri avtorji trdijo, da podaljševanje delovne dobe pri starejših ni vzrok za visoko brezposelnost mladih prav zaradi razlike v velikosti generacij in zaradi odpiranja novih delovnih mest v zdravstvu (Brezovar 2014). Poleg novih delovnih mest so pomembni tudi drugi vidiki, ki se ob tem odpirajo. Staranje prebivalstva zahteva spremembe tudi v okolici – potrebnih bo več domov za ostarele, stanovanj in hiš, prilagojenih starejšim in njihovim potrebam ipd. To so vse priložnosti za uspeh mladih, perspektivnih arhitektov in podjetnikov.

Podobnost držav je opazna pri odhajanju starejših s trga dela, kar je pomembno za sproščanje prostih delovnih mest, ki bi jih lahko zasedli mladi. Podaljševanje delovne dobe je odvisno tako od zakonskih omejitev kot od posameznikov, saj po eni strani zaradi nizkih pokojnin omogoča dostojno življenje starejših dlje, v davčne blagajne pa prinaša davke. Ker se podaljševanje delovne dobe večkrat omenja kot razlog za visoko brezposelnost mladih, to posledično vpliva na medgeneracijske odnose v družbi. V Sloveniji na ta problem delno odgovarja program Mentorstvo za mlade, ki mlajše in starejše povezuje na delovnem mestu in omogoča prenos znanja.

Slovenija in ZDA se spopadata s pomanjkanjem delovnih mest in start-up podjetij, kot edinimi, ki trenutno ustvarjajo nova delovna mesta. V ZDA je bilo, na primer, v decembru 2013 ustvarjenih 74.000 delovnih mest od potrebnih 200.000 (McWhinnie 2014). Število brezposelnih pa je bilo v juniju 9,6 milijona (Bureau of Labour Statistics 2014). Slovenija bi lahko, po podatkih Vlade Republike Slovenije, do leta 2020 ustvarila 60.000 novih delovnih mest (Kos 2014). V juniju 2014 je bilo na ZRSZ prijavljenih 117.352 oseb, prostih delovnih mest pa je bilo 7.387 (ZRSZ 2014č in 2014d). Informacija o številu potrebnih delovnih mest je ključna za določanje okrevanja gospodarstva, vendar je določanje tega števila zapleteno zaradi več neznanih podatkov, na primer, koliko delovnih mest je trenutno nezasedenih in koliko ljudi potrebuje delo (Von Hoffman 2014).

V obeh državah je viden velik vpliv nevladnih organizacij. Tako v Sloveniji kot ZDA so nevladne organizacije tiste, ki imajo dostop do mladih in izvajajo projekte, ki mladim pomagajo pri navezovanju stikov, iskanju službe ter pridobivanju neformalnih delovnih

izkušenj. To so večinoma projektno financirane aktivnosti, ki so časovno omejene in imajo večkrat zelo omejena finančna sredstva. Zaradi tega ne dosežejo toliko mladih, kot bi bilo potrebno. Med projekti, ki jih organizacije izvajajo, je veliko uspešnih, ki so tudi medijsko prepoznani. Ker se mladinske organizacije zavedajo svoje vloge, se v obeh državah povezujejo v mreže, ki so močnejše na nacionalnem nivoju. Vse bolj nase prevzemajo skrb za zaposlovanje mladih.

V obeh državah je vidno pomanjkanje karijerne orientacije. Obe državi imata posamezne ukrepe, vendar pa ti še vedno ne zagotavljajo vseživljenjske karijerne orientacije, ki bi se začela v osnovni šoli in nadaljevala do upokojitve posameznika. Eden izmed razlogov, zakaj se mora karierna orientacija začeti čim prej, je tudi dejstvo, da posamezniki zapuščajo šolanje pri različnih starostih. Če bi se karierna orientacija začela šele na fakulteti, bi bilo za nekatere prepozno, saj se nikoli ne vpišejo na fakulteto. To je vidno predvsem v ZDA, kjer ima samo 42 % ljudi od 25 do 65 let univerzitetno izobrazbo (OECD 2013b, 2). Karierna orientacija bi morala vključevati tudi priprave na obdobje potencialne brezposelnosti, ne samo iskanja novih služb in pridobivanje novih znanj. Osebe bi morali seznaniti z vsemi ukrepi in programi, ki so jim na voljo, jih spodbujati in individualizirati pristop do oseb, ki se vključijo v karierno orientacijo.

9.2 Razlike med primerjanima državama

Prve razlike med državama so vidne pri demografiji, natančneje pri migracijah. V ZDA se priseljujejo nizko izobraženi priseljenci in visoko izobraženi – priliv možganov. Zlasti slednji so zaželeni, medtem ko imajo oblasti do nižje izobraženih migrantov odklonilen odnos. V Sloveniji je viden beg možganov, saj veliko mladih zapušča Slovenijo v želji po boljših zaposlitvenih možnostih drugje, s tem pa še dodatno ožijo mlajši del starostne piramide. Tako se manjša število mladih, ne prihaja pa do dovolj velike razlike v številu, da bi bilo to vidno v zmanjšanju brezposelnosti med mladimi. ZDA so tipična država priseljevanja, kar širi starostno piramido v spodnjem delu. Kljub tem imigrantom, ki pogosto s seboj pripeljejo svoje družine in otroke, se brezposelnost mladih ne veča zaradi povečanega povpraševanja. Delno tudi zato, ker imigranti večkrat zasedejo tista delovna mesta, ki jih večinsko prebivalstvo noče – to so večinoma slabše plačana delovna mesta. Beg možganov iz Slovenije lahko razumemo kot nesposobnost države, da bi mladim zagotovila dostojne službe, zato

svoje priložnosti iščejo drugje. Ob tem pa je zanimivo, da imajo ZDA kljub visoki brezposelnosti še vedno priliv možganov.

Razlika med državama je v modelih države blaginje. ZDA imajo liberalen režim, Slovenijo pa Gangl uvršča med države z mediteranskim socialnim modelom (Gangl 2006, 992). V ZDA se to kaže v majhni vlogi sindikatov, šibki zakonski urejenosti za zaščito delavcev, skromnih dodatkih za delavce in pa nizki vlogi aktivne politike zaposlovanja. Za razliko od ZDA imajo evropske mediteranske države visoko zaščito delavskih pravic, močne osrednje sindikate in slabo ponovno integracijo brezposelnih delavcev (Gangl 2006, 994). Podobne razlike najdemo pri primerjavi modelov razvoja. Kar se tiče ukrepov za zaposlovanje, je v ZDA bolj vidna vloga posameznika in njegova motivacija za pridobitev zaposlitve, medtem ko je v Sloveniji, vsaj v teoriji, visoka institucionalna podpora posameznikom.

Pridobivanje neformalnih izkušenj se med državama razlikuje. Slovenija ima razvit sistem študentskega dela, ki se ga poslužuje veliko dijakov in študentov. Zaradi zakonskih omejitev se beleži upad študentskega dela, ki pa je po mnenju ekonomista Saša Polanca koristno. Študentsko delo in njegova prožnost sta razlog, da brezposelnost mladih v Sloveniji ni še višja (Polanec v Dakić 2013). Študentsko delo je pomembno v času odsotnosti pripravništev in praks, ki bi mlade povezovala s trgom dela, in zaradi pomanjkanja štipendij in finančne podpore mladim, ki so prisiljeni najti svoje rešitve za finančne težave. V ZDA podobno funkcijo opravlja program AmeriCorps – sistem prostovoljnega dela, kjer si mladi pridobivajo neformalne izkušnje in navezujejo stike s trgom dela. Ob tem pridobijo nova znanja in izkušnje, možna pa je tudi pridobitev finančnega nadomestila.

Za razliko od Slovenije se v ZDA pričakuje porast gradbenega sektorja. Poleg zdravstva, turizma in prodaje je to eden najbolj perspektivnih sektorjev (Manyika et al. 2011, 1). V Sloveniji smo priča propadu gradbenih podjetij in slabemu stanju v zdravstvenem sektorju. Kljub pomanjkanju zdravnikov zakonske omejitve ne dovoljujejo zaposlovanja mladih diplomiranih zdravnikov. Porast zdravstva pa je v luči starostnih piramid obeh držav jasen – zaradi staranja prebivalstva je potrebne več zdravstvene oskrbe. Sektorji, kot je zdravstveni, imajo v prihodnosti velik potencial zaposlovanja, trenutno pa zaradi finančne krize do tega še ne prihaja.

Kljub temu da sta si državi podobni pri skupini NEET, pa se vzroki za nastanek te skupine med državama razlikujejo, predvsem v tem, da v Sloveniji gospodarska kriza ni razlog za

nastanek skupine NEET. Kljub 7 % padcu BDP se ta skupina ni povečala (OECD 2013a, 2). V ZDA pa se je število NEET v času gospodarske krize precej povečalo.

9.3 Ugotovitve in priporočila

Ugotavljam, da je v javnosti gospodarska kriza pogosto razumljena kot edini vzrok za visoko brezposelnost mladih in tudi za nastanek skupine NEET. Pregled literature kaže, da je vzrokov še veliko več, njihove posledice so se začele kazati skupaj z gospodarsko krizo oziroma je ta povzročila njihov zlom. Tako je na primer nepovezanost trga dela in izobraževanja problem že dlje časa, ne samo v času gospodarske krize. Prav tako odsotnost karijerne orientacije ni odvisna od gospodarske krize. Tudi demografski vzroki, torej staranje prebivalstva, niso povezani z gospodarsko krizo. Lahko pa bi rekli, da je gospodarska kriza razlog za iskanje še drugih vzrokov za brezposelnost, saj nekatere države niso želele priznati svoje nesposobnosti upravljanja države v času gospodarske krize. To je tudi vzrok za nekatere nove ukrepe na trgu dela, ki so pripomogli k višji brezposelnosti mladih, in vzrok za popularizacijo teme brezposelnosti v medijih.

Iz prebrane literature in spremljanja diskurza v družbi je razvidno, da je prva zaposlitev pogosto percipirana kot rešitev za mlade. Nekateri avtorji pa opozarjajo, da to ne drži. Russell in ostali (2014, 50–51) navajajo, da pridobitev prve službe ne reši vseh problemov. Mladi, ki so bili dlje časa brezposelni ali pripadniki NEET, potrebujejo na delovnem mestu posebno oporo s strani svetovalne službe oziroma Zavoda za zaposlovanje in seveda delodajalcev. Ti morajo poskrbeti za primerno asimilacijo v delovni kolektiv in za svetovanje – le tako se bo mlada oseba počutila prijetno na delovnem mestu (Russell et al. 2014, 50–51). To se le redko dogaja, zato so mladi v službah manj uspešni in manj zadovoljni. Mladi lahko to službo izgubijo in se ponovno soočijo s problemom brezposelnosti. Delno ta problem izhaja iz nepoznavanja problematike brezposelnih mladih in NEET s strani delodajalcev, saj brez poznavanja problema ne morejo učinkovito sodelovati z mladim zaposlenim, da se obstoječi problemi rešijo.

V obeh državah bi bilo potrebno podrobnejše spremljanje mladih na trgu dela. Običajni statistični kazalci ne spremljajo mladih dovolj dobro, predvsem zaradi njihovih značilnosti kot posebne družbene skupine in vseh sprememb, ki se mladim dogajajo. Med kazalce bi bilo nujno uvrstiti merjenje števila NEET. Znotraj te skupine bi bilo potrebno razdeliti mlade na tiste, ki so prostovoljno člani skupine NEET (na primer mladi starši), in tiste, ki so ta status

pridobili zaradi izgube upanja. Spremljanje NEET je pomembno predvsem z vidika oblikovanja ukrepov, ki bi lahko pomagali članom te skupine. Le z dobrim poznavanjem skupine brezposelnih mladih in njihovih lastnosti se lahko oblikujejo ukrepi, ki jim bodo v pomoč. Poleg tega bi bilo nujno spremljanje kazalcev, kot so dolžina prve zaposlitve, povprečna plača v prvi zaposlitvi in podobno.

V Sloveniji bi morali urediti problematičen prehod mladih iz izobraževanja na trg delovne sile. Trenutno je skoraj vsak prehod zaznamovan z obdobjem na ZRSZ, kjer morajo biti osebe prijavljene vsaj 4 mesece, da so upravičene do ukrepov iz APZ. Tudi v sklopu JZM, ki naj bi ta problem rešilo, ima država 4 mesece časa, da mladim ponudi primeren ukrep. Torej JZM tega problema ne rešuje v celoti. Menim, da je obdobje štirih mesecev predolgo. V tem času nekateri že izgubijo upanje, poslabša se njihova socialna mreža in zmanjšuje njihov človeški kapital. Bolj učinkovito bi bilo, da bi bili mladi, ko končajo izobraževanje, takoj upravičeni do uveljavljanja ukrepov APZ, saj tako ne bi prišlo do tega tranzicijskega obdobja čakanja. Druga rešitev pa je možnost prijave na ZRSZ nekaj mesecev pred končanjem študija. S tem bi delodajalcem ponudili sveže diplomirano delovno silo, polno znanja in mogoče tudi že izkušenj.

10 Sklep

Pri prvem raziskovalnem vprašanju, o *primernosti ukrepov za reševanje brezposelnosti mladih v ZDA in njihovo uporabnosti v slovenskem okolju* sem prišla do naslednjih ugotovitev.

Državi sta si med seboj preveč različni, da bi bilo več ukrepov primernih za prenos v Slovenijo. Tu se pokažejo razlike v modelih razvoja, predvsem pri aktivnosti posameznikov in institucionalni podpori. Težko bi bilo spreminjati te ustaljene prakse v Sloveniji, zato sem mnenja, da so dobre prakse iz ZDA lahko smernice za oblikovanje ukrepov v Sloveniji, za prenos pa jih večina ni primernih. Vsi ukrepi ZDA se tudi niso izkazali kot uspešni, zato so za prenos sploh neprimerni. Ob tem moramo še poudariti, da je Slovenija del EU, tako da del politik izhaja iz nadvladane ravni in iz držav, ki imajo sisteme bistveno bolj podobne slovenskemu.

Obe državi izvajata največ ukrepov za ureditev trenutne visoke brezposelnosti. Pri ukrepih, ki jih izvajajo v ZDA, se mi za Slovenijo zdi najbolj primeren sistem registriranih pripravništev. V Sloveniji trenutno primanjkuje kvalitetnih pripravništev, čeprav so ta del JZM. Obstajajo predvsem prostovoljna pripravništva, ki so nedostopna socialno šibkejšim študentom. Sistem registriranih pripravništev, kot ga imajo v ZDA, ki bi bila plačana, pa je nedvomno primeren za Slovenijo. Delno bi rešil problem prehoda mladih na trg delovne sile, povezal izobraževanje in trg delovne sile, mladi bi preko pripravništev navezali stike z delodajalci in pridobili praktične izkušnje. Ta sistem bi, v primeru, da bi bila pripravništva plačana, lahko celo nadomestil študentsko delo ali omejil negativne posledice, ki jih ima po mnenju nekaterih študentsko delo. Obstoječa struktura študentskega dela bi bila primerna za prehod na sistem pripravništev za tista podjetja in delovna mesta, ki bi bila za to primerna. S tem bi bilo izpolnjeno tudi priporočilo EK o reformi študentskega dela.

Drugi programi in ukrepi ZDA so še, kot je bilo že omenjeno, Znanja, ki plačajo račune, subvencije delodajalcem, ki zaposlijo mlade osebe, Dirka na vrh in ostali. Program Znanja, ki plačajo račune trenutno še ni primeren za uvedbo v Sloveniji, saj ne obstaja sistem priznavanja neformalnih izkušenj. Kljub njihovi pomembnosti jim delodajalci v Sloveniji dajejo premalo poudarka in pogosto tudi ne poznajo prednosti kandidatov z veliko neformalno

pridobljenimi izkušnjami. Podoben program bi bil primeren ob hkratni vzpostavitvi nacionalnega sistema beleženja neformalnih izkušenj.

Ukrep, ki ga izvajata tako Slovenija kot ZDA, so subvencije za delodajalce, ki zaposlijo mlade osebe. V Sloveniji je to del APZ in JZM, v ZDA pa je samostojni ukrep. Ta fiskalni ukrep je med najbolj neposrednimi, saj imajo delodajalci od njega finančne koristi. Rezultati tega ukrepa bi v Sloveniji lahko bili boljši. Da ukrep ne dosega svojega polnega potenciala, obstajata dva razloga. Mladi brezposelni pogosto ne poznajo vseh ukrepov, za katere so primerni in jih ne znajo predstaviti delodajalcem. Drugi vzrok pa je odsotnost gospodarske rasti. Kot je bilo že večkrat omenjeno, je ustvarjanje novih zaposlitev možno le v obdobju gospodarske rasti.

Ukrep Dirka na vrh, ki zagotavlja financiranje za spremljanje razvoja mladih v šolskem sistemu, bi bil v Sloveniji dober preventivni ukrep za zmanjševanje števila NEET v prihodnosti. To spremljanje več avtorjev omenja kot najbolj pomembno v času, ko so mladi še vključeni v izobraževalni sistem.

Drugo raziskovalno vprašanje se je nanašalo na ukrepe za zmanjšanje števila NEET.

Predpogoj za uspešno zmanjševanje števila NEET je nedvomno obstoj statističnih podatkov o tej skupni (število članov skupine, trajanje statusa NEET ipd). Ti podatki bi služili kot podlaga za oblikovanje nadaljnjih ukrepov. Iz prebrane literature je razvidno, da so zelo pomembni preventivni ukrepi, predvsem pri mladih, ki so še vključeni v izobraževalni sistem. Potrebno je informiranje o njihovih nadaljnjih možnostih in tudi nadzor nad morebitnimi spremembami, ki bi nakazovale, da oseba lahko postane NEET. V tem času veliko vlogo nosijo sistem izobraževanja in pedagoški delavci, ki bi morali pravočasno zaznati težave pri posameznikih in oceniti tveganje, da postanejo NEET. Tako v Sloveniji kot ZDA se to spremljanje ne dogaja, predvsem v Sloveniji ni nobenih ukrepov, ki bi to zagotavljali.

V Sloveniji opažamo, da več organizacij izvaja ukrepe za ponovno integracijo NEET v družbo in ukrepe za večjo zaposljivost brezposelnih mladih. Tako na primer MSS izvaja, v sodelovanju z ZRSZ, delavnice Zakaj zaposliti mlado osebo?, ki so bile zelo dobro obiskane. Na splošno je problematika NEET vključena v samo en ukrep JZM, to je PUM. Je eden izmed ukrepov, ki so se izvajali že pred nastankom JZM, in je bil kasneje vključen v to jamstveno shemo. Problem tega ukrepa je, da so do njega upravičeni samo mladi do 25. let, v Sloveniji

pa več avtorjev opozarja, da so velik problem tudi mladi do 29. leta starosti ali celo še dlje. Skupina NEET še vedno ni v javnosti toliko poznana, da bi jo odločevalci pod pritiskom javnosti naslavljali z več ukrepi. Kljub angažiranosti mladinskih organizacij je še vedno potrebna državna podpora, tako kadrovska kot finančna. Država bi lahko več storila tudi za prepoznavnost problema v medijih, saj mladinske organizacije pogosto nimajo dostopa do medijev.

V ZDA vidimo, da veliko nevladnih organizacij (Young Invincibles, Opportunities for a better tomorrow) izvaja podobne ukrepe. Med posebej primerne bi izpostavila centre za mlade, ki jih ustanavlja in vodi organizacija Opportunities for a better tomorrow s finančno pomočjo države. Vzpostavljajo dnevne centre, v katerih lahko mladi brezplačno na delavnicah pridobijo tista znanja, ki jih potrebujejo za vstop na trg delovne sile. Dnevni centri so posebej namenjeni pripadnikom skupine NEET, za njihovo ponovno aktivacijo, saj z vrstniškim pristopom lažje pomagajo mladim. Podobni centri bi bili primerni za uvedbo v Republiki Sloveniji predvsem iz dveh razlogov. Prvi od teh razlogov je, da se noben načrtno ne ukvarja s skupino NEET v tolikšni meri, kot bi bilo to potrebno. PUM, ki sicer naslavlja te potrebe NEET, se izvaja preko že delujočih organizacij in institucij – zavodov, izobraževalnih centrov, ljudskih univerz, ki pa jim to predstavlja le del dejavnosti. Tudi mladinske nevladne organizacije ne morejo iz svojih proračunov financirati tako velikih projektov, ki bi bili nacionalni. Prav organizacije pa so tiste, ki bi lahko preko dnevnih centrov prišle v stik z mladimi, pripadniki skupine NEET. Drugi razlog pa je, da so ti centri locirani v skupnosti in se glas o njih širi od človeka do človeka – to je eden redkih načinov za pristop do skupine NEET. Zavedati se moremo, da sistemski ukrepi države in njihovi komunikacijski kanali ne dosežejo tistih mladih, ki bi jih morali. Mladi, ki imajo do politike odklonilen odnos (na primer skupina NEET), se bodo lažje obrnili po pomoč v dnevni center, ki ga vodi nevladna organizacija, kot pa na državno institucijo, kot je na primer ZRSZ. Tudi v ZDA imajo nevladne organizacije premajhen dostop do medijev, da bi lahko ta problem javno izpostavljale.

Na osnovi analize prebrane literature in drugih virov sem pridobila znanja o vzrokih in posledicah brezposelnosti mladih, tako v Sloveniji kot v ZDA, in predvsem o različnih ukrepih, ki jih izvajata državi, da bi mladim omogočili boljšo prihodnost. Kljub tem prizadevanjem smo priča velikim socialnim stiskam mladih v obeh državah, ki se povečujejo

z vsakim dnem. Iz Slovenije se mnogi mladi odločajo odseliti v tujino, nekateri pa so postali del skupine NEET in so socialno izključeni. Ti mladi verjetno niti ne vedo, da za njihov status obstaja posebno ime in posebni ukrepi, in da so trenutno zelo vroča tema na političnem parketu. Obe državi bi morali takoj začeti izvajati ukrepe za zmanjšanje števila NEET in preprečevanje prehoda v to skupino v prihodnosti. Ti ukrepi morajo biti prilagojeni posamezniku, prepoznani v lokalnih okoljih, hitri in predvsem učinkovito vodeni. V procesu oblikovanja morajo biti prisotni tudi delodajalci, nevladne organizacije in ostali akterji, ki se ukvarjajo z NEET.

Med Slovenijo in ZDA je veliko razlik, tudi v modelu razvoja. Slovenija je bila poznana po modelu blaginje, za kateri je bila značilna visoka zaščita delavcev, visoka institucionalna podpora državljanom in na sploh skrb za državljane. ZDA ima po drugi strani bolj individualiziran sistem, ki sloni na posamezniku, ki naj bi nesel odgovornost za se in tekmoval z drugimi. Približevanje Slovenije modelu ZDA, ki se že dogaja je za državljane, ki so vajeni manj individualiziranega modela precejšen problem. Za mlade bi/bo ta prehod mogoče lažji kot za generacije pred njimi.

Moramo se zavedati, da je vsaka mlada oseba pomembna in vsak delček znanja te osebe je za državo lahko pridobitev. Seveda, v kolikor države prepoznajo te prednosti in jih znajo izkoristiti. Tudi mene, kot mlado osebo, skrbi usoda drugih mladih, ki mogoče niso imeli ponujenih vseh priložnosti. Ena izmed možnosti, ki bi mogla biti mladim ponujena, so pripravništva, ki bi morala biti del izobraževalnega sistema. Pripravništvo bi moralo temeljiti na pogodbi, kjer bi bile jasno določene naloge in obveznosti tako študenta kot delodajalca, z namenom, da študent pridobi kar največ izkušenj. Ob tem bi morali biti povrnjeni vsaj stroški malice in prevoza, saj nimajo vsi študentje lastnih finančnih sredstev za te stroške. Več priložnosti bi bilo mladim ponujenih tudi s povezovanjem trga dela in izobraževanja. Ta povezava mora biti dolgoročna in osnovana na analizi potreb na trgu dela v prihodnje. Potencial mladih se lahko izkoristi tudi s podjetništvom, seveda pri tistih mladih, ki si to želijo. Vsekakor je to ena izmed možnih poti reševanja brezposelnosti, ne more pa biti univerzalen ukrep, namenjen vsem. Podjetniško okolje lahko država spodbuja s financiranjem podjetniških inkubatorjev, start-up podjetij in ostalih organizacij.

Veliko je takšnih, ki so iz različnih vzrokov pristali na Zavodu za zaposlovanje ali pa v slabo plačanih službah za določen čas. Pogosto ne po svoji krivdi, ampak po sili razmer na trgu dela, v izobraževalnem sistemu ali preprosto zaradi pomanjkanja karijerne orientacije, lastne

motivacije ali iznajdljivosti. Zato bi obe državi, tako Republika Slovenija kot ZDA, morali biti v prihodnosti bolj pozorni na izvajanje preventivnih ukrepov pri zaposlovanju mladih. Ti ukrepi bi preprečili slabe razmere na trgu dela, zgodaj vzpostavili karierno orientacijo in predvsem vzpostavili sistem nadzora nad tistimi, ki so v tveganju, da postanejo brezposelni. S tem bi preprečevali tudi, da mladi postanejo socialno izključeni, kar ima resne posledice tudi za demokratični sistem držav, saj te osebe ne sodelujejo v konvencionalnih in nekonvencionalnih oblikah politične participacije.

In kaj nam mladim preostane? Neustrezno je prelaganje odgovornosti in tveganja samo na mlade same, ki se pogosto izraža s frazami kot je »sami si ustvarite možnosti in ne čakajte na državo«, saj sem mnenja da se bo država kmalu morala resno in temeljito soočiti s tem problemom, ne le s posameznimi segmenti. Dober začetek bi bila Strategija zaposlovanja mladih, tako v Sloveniji kot v ZDA. Strategija bi za več let vnaprej zagotavljala finančna sredstva za izvedbo ukrepov zaposlovanja mladih in uspešnega prehoda na trg delovne sile. Hkrati bi zagotovila analizo potreb na trgu dela, spremljala gibanje števila brezposelnih mladih in NEET in predvsem zagotavljala kontinuiteto ukrepov. V Sloveniji se soočamo z odsotnostjo takšne strategije v časih, ko je brezposelnost mladih najvišja od osamosvojitve, ko mladi odhajajo, ker nimajo možnosti v Sloveniji, in ko se kažejo prvi, ne tako spodbudni rezultati paradnega konja, JZM.

Prihaja čas, ko bo potrebno preiti od besed in obljub k dejanjem. Če se to ne bo zgodilo, bomo priča 40-letnim mladostnikom, ki še vedno ne bodo imeli prve službe, živeli bodo doma in negotovo zrlji v svojo prihodnost. Države se morajo začeti zavedati, da smo mladi velik potencial za razvoj držav, ne samo strošek za državne proračune.

Po drugi strani pa se zavedam tudi pomena aktivacije mladih. Prav razne izkušnje in socialne mreže so tiste, ki so prednost mlade osebe pred drugimi. Stotinami drugih z enako izobrazbo in enakim življenjepisom, ki se prijavljajo za ista delovna mesta. Mladi se premalo zavedamo, koliko pomeni izstopanje v množici. Neformalne izkušnje, pripravništva in druge oblike delovnih izkušenj so tisto, kar loči posameznika od množice in vzbudi zanimanje pri delodajalcu. Prav tako smo mladi premalo poučeni o delovanju trga delovne sile, zaposlitvenih razgovorih in drugih podrobnostih, ki bi nam pomagali priti do službe. Le malo mladih pozna na primer spletne CV vizitke, med delodajalci pa redko kdo. Pa vendar je to orodje, ki bi olajšalo postopek izbire primerne kandidata, mladim pa tudi prijavljanje na delovna mesta.

V vsej prebrani literaturi se kot svetla točka na koncu morečega tunela brezposelnosti mladih pojavlja gospodarska rast. Magična točka, ko se bodo težave uredile, vsi ukrepi bodo dajali odlične rezultate, mladi bodo srečni in vsi bodo zaposleni. Kaj pa do takrat? Čakanje na to odrešitev ne bo rešilo problemov tistih, ki so zdaj mladi ali so bili mladi že nekaj časa nazaj.

11 LITERATURA

Andragoški center Republike Slovenije. 2014. *Projektno učenje za mlajše odrasle*. Dostopno prek: <http://www.acs.si/pum> (5. april 2014).

Aol Jobs. 2014. *North Dakota Desperate For Workers to Fill Empty Jobs*. Dostopno prek: <http://jobs.aol.com/articles/2014/03/18/north-dakota-oil-skilled-labor-shortage/> (21. julij 2014).

Arnett, Jeffrey Jensen. 2006. *Debate: Emerging Adulthood in Europe: A response to Bynner*. *Journal of Youth Studies* 9 (1): 111–123.

Arnott, Robert D. in Anne Casscells. 2003. *Demographics and Capital Market Returns*. *Financial Analysts Journal* 59 (2): 20–29.

Arulampalam, Wiji. 2001. *Is Unemployment really Scarring? Effects of unemployment experiences on Wages*. *The Economic Journal* 111 (475): 585–606.

Balfield, Clive R, Henry M. Levin, Rachel Rosen. 2012. *The Economic Value of Opportunity Youth*. Dostopno prek: http://www.civicerprises.net/MediaLibrary/Docs/econ_value_opportunity_youth.pdf (17. maj 2014).

Bela hiša. 2011. *Obama Administration Record on Education*. Dostopno prek: http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/education_record.pdf#page=3 (4. marec 2014).

Bell, David in David g. Blanchflower. 2010. *Youth unemployment: Deja vu?* Dostopno prek: <http://www.economics.stir.ac.uk> (27. september 2013).

Blackden, Richard. 2012. *Youth unemployment: the big issue for the world's economy*. Dostopno prek: <http://www.telegraph.co.uk/finance/jobs/youth-unemployment-competition/9653113/Youth-unemployment-the-big-issue-for-the-worlds-economy.html> (21. februar 2013).

Board of Governors of the Federal Reserve System. 2014. *What is the lowest level of unemployment that the U.S. economy can sustain?* Dostopno prek: http://www.federalreserve.gov/faqs/economy_14424.htm (22. julij 2014).

Bureau of labour Statistics. 2009. *How the Government measures Unemployment*. Dostopno prek: http://www.bls.gov/cps/cps_htgm.htm (23. maj 2014).

Bureau of Labour Statistics. 2014. *Employment Situation Summary*. Dostopno prek: <http://www.bls.gov/news.release/empsit.nr0.htm> (16. julij 2014).

Breen, Richard. 2005. *Explaining Cross-national Variation in Youth Unemployment*. *European Sociological Review* 21 (2): 123–134.

Bussi, Margherita in Leonard Geyer. 2013. *Youth Guarantees and recent developments on measures against youth unemployment*. Dostopno prek: http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=6&ved=0CFoQFjAF&url=http%3A%2F%2Fwww.etui.org%2Fcontent%2Fdownload%2F12372%2F106452%2Ffile%2F13%2BBackground%2Banalys%2B2013%2B04%2BBussi%2Band%2BGeyer%2BWeb%2Bversion.pdf&ei=QIN4U8vIL87y7Aaei4HwAQ&usg=AFQjCNHetRwkrk_bNQcMWE51UO8TcBNAXw&bvm=bv.66917471,d.ZGU (18. maj 2014).

Carnevale, Anthony P, Andrew R. Hanson in Arten Gulish. 2013. *Failure to launch: Structural Shift and the New Lost Generation*. Center on Education and the Workforce: Georgetown University.

Caspi, Avshalom, Bradley R. Entner Wright, Terrie E. Moffitt and Phil A. Silva. 1998. *Early Failure in the Labor Market: Childhood and Adolescent Predictors of Unemployment in the Transition to Adulthood*. *American Sociological Review* 63 (3): 424–451.

Center for American Progress. 2013. *The high cost of youth unemployment*. Dostopno prek: <http://www.americanprogress.org/issues/labor/report/2013/04/05/59428/the-high-cost-of-youth-unemployment/> (4. maj 2013).

Center RS za poklicno izobraževanje. 2014. *Izobraževanje in trg dela*. Dostopno prek: <http://www.cpi.si/razvojno-in-raziskovalno-delo/evalvacije-in-spremljanje/povezovanje-izobrazevanja-in-trga-dela.aspx> (18. julij 2014).

Cerovšek, Dalija in Goran Lukić. 2013. *Problemska analiza položaja mladih na trgu dela v luči agende dostojnega dela*. Ljubljana: Zveza svobodnih sindikatov Slovenije.

Commission of the European Communities. 2009. *Commission Staff working document accompanying document to the Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions. Youth – investing and empowering. EU Youth report.* Dostopno prek: http://ec.europa.eu/youth/documents/youth_report_final.pdf (17. september 2013).

Corporation for National and Community service. 2014. *AmeriCorps.* Dostopno prek: <http://www.nationalservice.gov/programs/americorps> (16. julij 2014).

Čelevič, Tanja. 2009. *Ranljive skupine na trgu dela v Sloveniji.* Nacionalno raziskovalno poročilo – Slovenija. Ljubljana

Dakić, Lana. 2013. *Do konca leta za petino več mladih brezposelnih.* Dostopno prek: <http://www.finance.si/8348619/Do-konca-leta-za-petino-ve%C4%8D-mladih-brezposelnih> (20. junij 2014).

DCAYA. 2014. *Connecting Youth to Opportunity.* Dostopno prek: http://www.dc-aya.org/sites/default/files/content/Connecting%20Youth%20to%20Opportunity_Final%20Exec%20Summary.pdf (23. julij 2014).

Dernovšek, Igor. 2010. *Daljša delovna doba bo še za dlje časa odložila odhod v pokoj: Bo Jože zdaj še bolj nasrkal?* Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/slovenija/1042357112> (7. september 2014).

--- 2014. *Sistemska rešitev ali zgolj nepovezana zbirka obljub.* Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/slovenija/sistemska-resitev-ali-zgolj-nepovezana-zbirka-obljub> (29. julij 2014).

E-študentski servis. 2014. *»Moje izkušnje« nagrajene.* Dostopno prek: <http://www.studentski-servis.com/novice/2014-02-11-Moje-izkusnje-nagrajene> (13. februar 2014).

--- 2010. *Social exclusion.* Dostopno prek: <http://www.eurofound.europa.eu/areas/industrialrelations/dictionary/definitions/socialexclusion.htm> (7. avgust 2014).

--- 2011a. *Helping young workers during crisis: contributions by social partners and public authorities*. Dostopno prek: <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/studies/tn1101019s/tn1101019s.htm> (15. oktober 2013).

--- 2011b. *Foundation findings: youth and work*. Irska: Eurofound.

--- 2012a. *NEETs Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe*. Dublin, Irska.

--- 2012b. *Effectiveness of policy measures to increase the employment participation of young people*. Dublin, Irska.

--- 2012c. *Foundation focus 11. Best days of their lives? Youth in Europe*. Dublin, Irska.

--- 2014. *NEET*. Dostopno prek: <http://www.eurofound.europa.eu/areas/industrialrelations/dictionary/definitions/neet.htm> (15. julij 2014).

Eurostat. 2013a. *Unemployment statistics*. Dostopno prek: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics (24. september 2013).

Evropska komisija. 2013. *Youth unemployment: how to prevent and tackle it?* Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=sl&catId=89&newsId=1989&furtherNews=yes> (22. marec 2014).

--- 2014. *Komisija poziva k takojšnjemu ukrepanju za oživitev evropske industrije*. Dostopno preko: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-42_sl.htm (4. marec 2014).

Evropski parlament. 2013. *Reševanje brezposelnosti mladih: možnosti za izhod*. Dostopno prek: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2013-0365+0+DOC+XML+V0//SL> (3. marec 2014).

Feyrer, James. 2007. *Demographics and productivity*. The review of economics and statistics 89 (1): 100–109.

Find Youth Info. 2014. *Performance Partnership Pilots for Disconnected Youth (P3)*. Dostopno prek: <http://findyouthinfo.gov/youth-topics/reconnecting-youth/performance->

partnership-pilots?utm_source=FindYouthInfo.gov&utm_medium=website&utm_campaign=Did%20You%20Know (23. julij 2014).

Floden, Martin. 2003. *Public Saving and Policy Coordination in Aging Economies*. The Scandinavian Journal of Economics 105 (3): 379–400.

Gangl, Markus. 2006. *Scar Effects of Unemployment: An Assessment of Institutional Complementarities*. *American Sociological Review* (71): 6 986–1013.

Glossary of statistical terms. 2013. *Net migration rate*. Dostopno prek: <http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=6639> (26. september 2013).

Gorana, Flutra. 2014. *Intervju z avtorico*.

Greenwood, Jeremy in Ananth Seshadri. 2002. *The U.S. Demographic Transition*. The American Economic Review 92 (2): 153–159.

Gumbel, Peter. 2012. *Why the U.S. Has a Worse Youth Unemployment Problem than Europe*. Dostopno prek: <http://business.time.com/2012/11/05/why-the-u-s-has-a-worse-youth-employment-problem-than-europe/> (21. februar 2013).

Haltiwanger, John C, Ron S. Jarmin, Javier Miranda. 2010. *Who creates jobs? Small vs. large vs. young*. Dostopno prek: <http://www.nmer.org/papers/w16300> (4. marec 2014).

Isaacs, Katelin P. in Julie M. Whittaker. 2014. *Receipt of Unemployment Insurance by Higher-Income Unemployed Workers ("Millionaires")*. Dostopno prek: <http://fas.org/sgp/crs/misc/R42643.pdf> (6. september 2014).

Ignjatović, Mirosljub in Martina Trbanc. 2009. *Zaposlovanje in brezposelnost mladih: aktivni, fleksibilni in prilagodljivi. Med otroštvom in odraslostjo: analiza položaja mladih v Sloveniji 2009*. Ljubljana : Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.

ILO. 2011. *An Introductory Guide for Employers' Organizations: Tackling youth employment challenges*. ILO: Turin, Italija.

--- 2012a. *Neither working nor studying, the fate for millions of youth worldwide*. Dostopno prek: http://www.ilo.org/global/research/global-reports/global-employment-trends/2012/WCMS_180989/lang--it/index.htm (28. september 2013).

--- 2012b. *Youth unemployment crisis stuck until at least 2016, predicts the ILO*. Dostopno prek: http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/multimedia/video/video-interviews/WCMS_181197/lang--en/index.htm (28. september 2013).

--- 2013a. *ILO measure of unemployment*. Dostopno prek: http://glossary.reuters.com/index.php?title=ILO_Measure_of_Unemployment (24. september 2013).

--- 2013b. *Youth employment*. Dostopno prek: <http://www.ilo.org/global/topics/youth-employment/lang--en/index.htm> (24. september 2013).

--- 2013c. *Spotlight on US youth*. Dostopno prek: <http://www.ilo.org/washington/ilo-and-the-united-states/spot-light-on-the-us-labor-market/spot-light-on-us-youth/lang--en/index.htm> (27. september 2013).

--- 2013č. *Global Employment Trends for Youth*.

--- 2014. *Global Employment Trends 2014: Risk of a Jobless Recovery?* International Labour Office: Ženeva.

Index mundi. 2013a. *United states age structure*. Dostopno prek: http://www.indexmundi.com/united_states/age_structure.html (17. september 2013).

--- 2013b. *Slovenia age structure*. Dostopno prek: http://www.indexmundi.com/slovenia/age_structure.html (17. september 2013).

--- 2013c. *Index mundi*. Dostopno prek: <http://www.indexmundi.com/> (11. oktober 2013).

Institute of Education. 2009. *Tackling the NEETs problem: Supporting Local Authorities in reducing young people not in employment, education and training*. Dostopno prek: <http://www.ioe.ac.uk/tacklingNEET.pdf> (7. september 2014).

Inštitut za ekonomska raziskovanja. 2004. *Migracijska politika in problem bega možganov*. Dostopno prek: <http://www.slovenijajutri.gov.si/fileadmin/urednik/dokumenti/MBevc.pdf> (23. maj 2014).

JZM. 2013a. *Kaj je Jamstvo za mlade?* Dostopno prek: http://www.jamstvozamlade.si/kaj_je_jamstvo_za_mlade.html (2. oktober 2013).

--- 2013b. *Zakaj Jamstvo za mlade?* dostopno prek: http://www.jamstvozamlade.si/zakaj-jamstvo-za-mlade_1.html (2. oktober 2013).

--- 2014. *12 razlogov zakaj JZM ne bo reševal brezposelnosti mladih.* Dostopno prek: <http://www.jamstvozamlade.si/aktualno.html> (13. marec 2014).

Kanjuro-Mrčela, Aleksandra. 1999. *Lastništvo in ekonomska demokracija.* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Kavar Vidmar, Andreja. 1003. *Brezposelnost.* Dostopno prek: www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-PUF46GQV/412c3fe9.../PDF (23. maj 2014).

Kerr, Sari Pekkala, William R. Kerr in William F. Lincon. 2013. *Skilled Immigration and the Employment Structures of U.S. Firms.* Dostopno prek: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2354963 (21. julij 2014).

Kos, David. 2014. *Kako bi v Sloveniji lahko ustvarili sto tisoč delovnih mest?* Dostopno prek: http://www.siol.net/novice/gospodarstvo/2014/06/kako_zagotoviti_100_tisoc_delovnih_mest.aspx (16. julij 2014).

Kosec, Jure. 2012. *Brezposelnost med mladimi: stroški vzdrževanja izgubljene generacije.* Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/svet/brezposelnost-med-mladimi-stroski-vzdrzevanja-izgubljene-generacije.html> (4. maj 2014).

Kotkin, Joel. 2010. *The Changing Demographics of America.* Dostopno prek: <http://www.smithsonianmag.com/40th-anniversary/the-changing-demographics-of-america-538284/?all> (6. april 2014).

Kralj, Marjeta. 2013. *Iz enega delovnega mesta bi ustvarili dve.* Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/slovenija/v-ospredju/iz-enega-delovnega-mesta-bi-ustvarili-dve> (16. januar 2014)

Leban Trojar, Sanja. 2014. *Intervju z avtorico.*

Leskovšek, Vesna. 2009. Zaposlitvene možnosti mladih. *Socialno delo* 48 (4).

Library of the European parliament. 2013. *Youth Guarantees in the EU.* Dostopno prek: <http://libraryeuroparl.wordpress.com/2013/07/29/youth-guarantees-in-the-eu/> (12. oktober 2013).

- Ličen, Nives. 2006. *Uvod v izobraževanje odraslih*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Lokar, Sabina in Barbara Smajila. 2013. *Odhod v tujino ni slab, treba jih je le privabiti nazaj*. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/posel/zaposl/odhod-v-tujino-ni-slab-le-ljudi-je-treba-privabiti-nazaj> (23. maj 2014).
- Lokar, Sabina. 2013. *Ustvarjanje delovnih mest v rokah mladih podjetij*. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/poslovni/zaposl/ustvarjanje-delovnih-mest-v-rokah-mladih-podjetij> (23. januar 2014).
- Luhby, Tami. 2013. *Immigrant unemployment rate same as American-born workers*. Dostopno prek: <http://economy.money.cnn.com/2013/05/24/immigrants-unemployment/> (6. september 2014).
- Lukić, Goran. 2008. *Strategija zaposlovanja mladih v družbi znanja*. Ljubljana: Študentska organizacija Slovenije.
- Lund, Jack. 2013. *Keeping Youth Connected*. Dostopno prek: http://www.huffingtonpost.com/jack-lund/keeping-youth-connected_b_3719933.html (28. april 2014).
- Malačič, Janez. 2006. *Demografija. Teorija, analiza, metode in modeli*. Ljubljana, Ekonomska fakulteta.
- Mascherini, Massimiliano. 2014. *The challenge of NEETs for European Societies: Why a Public Response is Needed Now?*. Prispevek na konferenci. Dostopno prek: <http://www.eurofound.europa.eu/events/2014/NEETbucharest/index.htm> (5. april 2014).
- McWhinnie, Eric. 2014. *10 Charts Revealing America's Painful »Jobless Recovery«*. Dostopno prek: <http://wallstcheatsheet.com/stocks/10-charts-revealing-americas-painful-jobless-recovery.html?a=viewall> (16. julij 2014).
- MDDSZ. 2013. *Načrt za izvajanje ukrepov Aktivne politike zaposlovanja za leti 2013 in 2014*. Dostopno prek: www.mddsz.gov.si/fileadmin/.../zaposlovanje/APZ_2013_2014.doc (4. maj 2014).
- 2013a. *Prost pretok delavcev in storitev v EU*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/trg_dela_in_zaposlovanje/delovne_migracije/prost_pretok/ (26. september 2013).

--- 2013b. *Mentorstvo za mlade nov program za iskalce prve zaposlitve*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/nc/si/medijsko_sredisce/novica/article//7286/ (29. julij 2014).

--- 2014a. *Izvedbeni načrt Jamstva za mlade 2014–15*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/zaposlovanje/Jamstvo_za_mlade.pdf (18. februar 2014).

--- 2014b. *Ukrepi za zaposlovanje in usposabljanje*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/trg_dela_in_zaposlovanje/jamstvo_za_mlade/ukrepi_za_zaposlovanje_in_usposabljanje/ (7. september 2014).

--- Brez letnice. *Pregled ukrepov za spodbujanje aktivnega staranja*.

Meager, Nigel in Ceri Evans. 1997. *The evaluation of active labour market measures for the long-term unemployed*. Dostopno prek: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_emp/documents/publication/wcms_120317.pdf (15. julij 2014).

Moje delo. 2012. *Ključne problematike na področju zaposlovanja mladih v Sloveniji*. Dostopno prek: <http://www.mojedelo.com/novice/kljucne-problematike-na-podrocju-zaposlovanja-mladih-v-sloveniji-2794> (14. julij 2014).

Mroz, Thomas A. in Timothy H. Savage. 2006. *The long-term effects of youth unemployment*. *The journal of human resources* XLI (2): 259–293.

MSS. 2013. *Programski dokument Mladinskega sveta Slovenije »zaposlovanje mladih«*. Ljubljana: Mladinski svet Slovenije.

--- 2014. Dostopno prek: <http://www.mss.si/sl/index.php> (18. maj 2014).

Mugglestone, Konrad. 2014. *Intervju z avtorjem*.

Multimedijski center RTV Slovenija. 2013. *"Mladi ne želijo živeti pri starših, vendar so v to prisiljeni"*. Dostopno prek: <http://www.rtvlo.si/slovenija/mladi-ne-zelijo-ziveti-pri-starsih-vendar-so-v-to-prisiljeni/319587> (12. oktober 2013).

--- 2014. *Vlada sprejela Jamstvo za mlade in razrešila direktorico zavoda za zaposlovanje*. Dostopno prek: <http://www.rtvlo.si/slovenija/vlada-sprejela-jamstvo-za-mlade-in-razresila-direktorico-zavoda-za-zaposlovanje/328623> (6. september 2014).

National Center for Educational Statistics. 2011. *America's Youth: Transition to Adulthood*. National department for education.

Nelson, J and O'Donnell, L. 2012. *Approaches to Supporting Young People Not in Education, Employment or Training: a Review* (NFER Research Programme: From Education to Employment). Slough: NFER.

Ninamedia. 2010. *Raziskava o študentskem delu*. Ljubljana: Ninamedia.

OECD Education today. 2013. *What makes a NEET?* Dostopno prek: <http://oecdeducationtoday.blogspot.com/2013/05/what-makes-neet.html> (1. oktober 2013).

OECD. 2011. *Crisis squeezes income and puts pressure on inequality and poverty*. Dostopno prek: <http://www.oecd.org/els/soc/OECD2013-Inequality-and-Poverty-8p.pdf> (21. maj 2014).

--- 2012. Youth unemployment rates in OECD countries, December 2007 to March 2012. Dostopno prek: www.oecd.org/els/emp/50305438.xlsx (15. oktober 2013).

--- 2013a. *Slovenia: Education at a glance 2013*. Dostopno prek: http://www.oecd.org/edu/Slovenia_EAG2013%20Country%20Note.pdf (5. avgust 2014).

--- 2013b. *United States: Education at a glance 2013*. http://www.oecd.org/edu/United%20States%20_EAG2013%20Country%20Note.pdf (5. avgust 2014).

O'Higgins, Niall. 2001. *Youth unemployment and employment policy: a global perspective*. Dostopno prek: <http://mpira.ub.uni-muenchen.de/23698/> (13. oktober 2013).

O'Sullivan, Rory, Konrad Mugglestone in Tom Allison. 2014. *In this together: the hidden cost of of young adoult unemployment*. Dostopno prek: <http://younginvincibles.org/wp-content/uploads/2014/01/In-This-Together-The-Hidden-Cost-of-Young-Adult-Unemployment.pdf> (4. maj 2014).

O'Sullivan, Rory. 2013. *Don't Ignore America's youth unemployment crisis*. Dostopno prek: <http://blogs.reuters.com/great-debate/2013/12/13/dont-ignore-americas-youth-unemployment-crisis/> (17. julij 2014).

Pandit, Kavita. 1997. *Cohort and Period Effects in U.S. Migration: How Demographic and Economic Cycles Influence the Migration Schedule*. *Annals of the Association of American Geographers* 87 (3): 439–450.

Panzaru, Ciprian. 2013. *The Determinants of Youth Unemployment: A Time Series Cross -Sectional Data Analysis*. *Revista de Asistență Socială* XII(1/2013): 71–80.

Pate, Austin, Jennifer Brown Lerner, and Andrea Browning. 2012. *Beyond the Numbers: Data Use for Continuous Improvement of Programs Serving Disconnected Youth*. Washington: American Youth Policy forum.

Planet Siol.net. 2014. *Peter Debeljak: Ne maturantje, izgubljena generacija so 30-letniki*. Dostopno prek: http://www.siol.net/novice/rubrikon/siolov_intervju/2014/06/peter_debeljak.aspx (13. junij 2014).

Reznik, Gayle L, Dave Shoffner in David A. Weaver. *Coping with the Demographic Challenge: Fewer Children and Living Longer*. *Social Security Bulletin* 66: 4. 2005/2006.

Rojec, Matija. 2012. *Slovenia: ERM comparative analytical report on Recent Policy Developments related to those Not in Employment, Education and Training (NEET)*. Dostopno prek: <http://www.eurofound.europa.eu/emcc/erm/studies/tn1109042s/si1109041q.htm> (15. oktober 2013).

Ruhs, Martin in Carlos Vargas-Silva. 2014. *The Labour Market Effects of Immigration*. Dostopno prek: <http://www.migrationobservatory.ox.ac.uk/briefings/labour-market-effects-immigration> (18. julij 2014).

Russell, Lisa, Ron Thompson in Robin Simmons. 2014. *Helping unemployed young people to find private sector work*. Dostopno prek: <http://www.jrf.org.uk/sites/files/jrf/young-people-employment-full.pdf> (3. maj 2014).

Singell, Larry D. in Jane H. Lillydahl. 1989. *Some Alternative definitions of youth unemployment: A means for improved understanding and policy formulation*. *American Journal of Economics and Sociology* 48 (4): 457–471.

Sissons, Paul in Katy Jones. 2012. *Lost in transition? The changing labour market and young people not in employment, education or training*. Lancaster: The work foundation.

Služba Vlade RS za razvoj in Evropsko kohezijsko politiko. 2014. *S pomočjo evropskih sredstev do boljšega povezovanja šol z gospodarstvom*. Ljubljana: Služba Vlade RS za razvoj in Evropsko kohezijsko politiko.

Spence, Michael in Sandile Hlatshwayo. 2011. *The Evolving Structure of the American Economy and the Employment Challenge*. Council on Foreign Relations: New York.

Spera, Cristopher, Robin Ghertner, Anthony Nerino, Adrienne DiTommaso. 2013. *Volunteering as a Pathway to Employment: Does Volunteering Increase Odds of Finding a Job for the Out of Work?* Dostopno prek: http://www.nationalservice.gov/sites/default/files/upload/employment_research_report.pdf (18. julij 2014).

STA. 2014a. *Mladim Evropejcem manjka znanj in spretnosti, ki jih terja trg dela*. Dostopno prek: <http://tvojaeu.sta.si/2014/02/mladim-evropejcem-manjka-znanj-in-spretnosti-ki-jih-terja-trg-dela/> (18. februar 2014)

--- 2014b. *Število brezposelnih mladih upada, a je še vedno skoraj dvakrat višje kot leta 2008*. Dostopno prek: http://www.siol.net/novice/gospodarstvo/2014/07/brezposelnost_mladi.aspx (18. julij 2014).

Strom, Sara. 2003. *Unemployment and families: a review of research*. *Social service review* 77 (3): 399–430.

SURS. 2003. *Kazalniki socialne povezanosti, 1996-2000 (Prva objava)*. Dostopno prek: https://www.stat.si/novice_poglej.asp?ID=93 (23. maj 2014).

--- 2006. *Slovenija 15 let po osamosvojitvi*. Dostopno prek: <https://www.stat.si/doc/pub/15letpoOSamos.pdf> (3. marec 2014).

--- 2010. *Poslovanje podjetij po dejavnosti, podrobni podatki, Slovenija, 2008 - končni podatki*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3267 (23. marec 2014).

--- 2013. *Mednarodni dan mladih 2013*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=5652 (17. september 2013).

--- 2013b. *Prebivalstvena piramida, Slovenija*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2299 (17. september 2013).

--- 2014. *Mednarodni dan mladih 2014*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=6427 (18. avgust 2014).

Svet EU. 2014. *Council recommendation on a Quality Framework for Traineeships*. Dostopno prek: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/lsa/141424.pdf (6. april 2014).

Šuštaršič, dr. Ivan, dr. Bojan Nastav, mag. Tanja Kosi. 2010. *Ekonomski vidiki študentskega dela*. Koper: Fakulteta za management Koper, Univerza na Primorskem.

Trading economics. 2014a. *United States Youth unemployment rate*. Dostopno prek: <http://www.tradingeconomics.com/united-states/youth-unemployment-rate> (28. april 2014).

--- 2014b. *United States youth unemployment rate – primerjava ZDA in Slovenije*. Dostopno prek: <http://www.tradingeconomics.com/united-states/youth-unemployment-rate> (4. maj 2014).

--- 2014c. *Slovenia Job vacancy rate – primerjava Slovenije in ZDA*. Dostopno prek: <http://www.tradingeconomics.com/slovenia/job-vacancies> (30. julij 2014).

Ule, Mirjana. 2012. *Rekonstrukcija mladosti in mladine v Slovenski družbi v času tranzicije*. Družboslovne razprave, XXVIII (2012), 70: 7–25.

UMAR. 2008. *Ekonomski izzivi 2008: Izzivi trga dela z vidika varne prožnosti*. 119–157.

UNESCO – Social and Human Sciences. 2013. *What do we mean by »Youth«?* dostopno prek: <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/youth/youth-definition/> (17. september 2013).

UNICEF Office of Research. 2013. *Children well-being in rich countries*. Dostopno prek: http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/rc11_eng.pdf (6. september 2014).

United States department of labour. 2014a. *Youth*. Dostopno prek: <http://www.dol.gov/odep/topics/Youth/> (12. april 2014).

--- 2014b. *Youth in transition: School – based preparatory experiences*. Dostopno prek: <http://www.dol.gov/odep/topics/youth/SchoolBased.htm> (13. april 2014).

--- 2014c. *Youth in transition: Career Preparation and Work-Based Learning Experiences*. Dostopno prek: <http://www.dol.gov/odep/topics/youth/CareerPreparation.htm> (13. april 2014).

--- 2014č. *Youth in transition: Youth Development and Leadership*. Dostopno prek: <http://www.dol.gov/odep/topics/youth/YouthDevelopment.htm> (13. april 2014).

--- 2014d. *Youth in transition: Connecting activities*. Dostopno prek: <http://www.dol.gov/odep/topics/youth/ConnectingActivities.htm> (13. april 2014).

--- 2014e. *Youth in transition: Family involvement and supports*. Dostopno prek: <http://www.dol.gov/odep/topics/youth/FamilyInvolvementSupports.htm> (13. april 2014).

--- 2014f. *Unemployment Insurance weekly claims*. Dostopno prek: <http://www.dol.gov/ui/data.pdf> (6. september 2014).

Urad Vlade RS za komuniciranje. 2014. 43. *Redna seja vlade RS*. Dostopno prek: http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&ved=0CEEQFjAD&url=http%3A%2F%2Fwww.vlada.si%2Ffileadmin%2Fdokumenti%2Fsi%2FSporocila_za_javnost%2F2014%2Fsev114-43.doc&ei=DWZ4U5KRMOMQ7AbhjYHACA&usg=AFQjCNHd9cjr03GffLz39tcaL8xHR-axA&bvm=bv.66917471,d.ZGU (18. maj 2014).

URSM in Mladinski ceh. 2005. *Zbornik 2. posveta na temo Zaposlovanje – socialno vključevanje. Dvigovanje zaposlitvenega potenciala mladih*. Dostopno prek: http://www.ursm.gov.si/fileadmin/ursm.gov.si/pageuploads/pdf/Zbornik_Zaposlovanje_socialno_vkljucevanje.pdf (23. julij 2014).

Van Parys, Liesabeth in Ludo Struyven. 2013. *Withdrawal from the public employment service by young unemployed: a matter of non-take-up or of non-compliance? How nonprofit social work initiatives may inspire public services*. Dostopno prek: <https://lirias.kuleuven.be/bitstream/123456789/290473/3/Van+Parys+Struyven+2012+Withdrawal+from+PES-authors+accepted+manuscript.pdf> (24. februar 2014).

Vlada Republike Slovenije. 2013. *Spremembe delovne zakonodaje*. Dostopno prek: http://www.vlada.si teme_in_projekti/arhiv_projektov/spremembe_delovne_zakonodaje/ (1. oktober 2013).

--- 2014. *Jamstvo za mlade.* Dostopno prek: http://www.vlada.si/teme_in_projekti/jamstvo_za_mlade/ (4. marec 2014).

Von Hoffman, Constantin. 2014. *So, how many more jobs does the U.S. need?* Dostopno prek: <http://www.cbsnews.com/news/so-how-many-more-jobs-does-the-us-need/> (15. julij 2014).

Wixley, Sarah, Peter Jones, Karen Lucas in Mark Aldridge. 2005. *Measuring Accessibility as Experienced by Different Socially Disadvantaged Groups: User Needs Literature Review.* Dostopno prek: http://home.wmin.ac.uk/transport/download/SAMP_WP1_Literature_Review.pdf (4. avgust 2014).

Yates, Scott in Malcom Payne. 2006. *Not so NEET? A Critique of the Use of 'NEET' in Setting Targets for Interventions with Young People.* *Journal of Youth Studies* 9 (3): 329 – 44.

YFJ. 2013a. *Quality jobs.* Dostopno prek: <http://www.youthforum.org/claims/quality-jobs/> (12. oktober 2013).

--- 2013b. *Policy paper on youth unemployment.* Dostopno prek: <http://www.youthforum.org/library/> (14. oktober 2013).

Zakon o delovnih razmerjih (ZDR-1). Ur. l. RS 21/2013. Dostopno prek: http://www.mdds.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/veljavni_predpisi/zdr_1/#c16804 (7. september 2014).

ZRSZ v sodelovanju z Ministrstvom za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. 2013. *Mladi in trg dela.* Ljubljana, 2013.

ZRSZ. 2014a. *Prvi izziv.* Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/delodajalci/financne_spodbude/razpisi/razpisi?aid=488 (25. januar 2014).

--- 2014b. *Obvestilo: Zavod za zaposlovanje eden od izvajalcev ukrepov Jamstva za mlade.* dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/obvestila/obvestilo?aid=777> (19. februar 2014).

--- 2014c. *Registrirana brezposelnost.* Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/trg_dela/trg_dela_v_stevilkah/registrirana_brezposelnost (3. maj 2014).

--- 2014č. *Trg dela v številkah.* Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/trg_dela/trg_dela_v_stevilkah (16. julij 2014).

--- 2014d. *Prosta delovna mesta*. Dostopno prek:
http://www.ess.gov.si/trg_dela/trg_dela_v_stevilkah/prosta_delovna_mesta (16. julij 2014).

Zveza ŠKIS. 2013. *Napovedane spremembe študentskega dela*. Dostopno prek:
<http://www.skis-zveza.si/odbor-za-socialo-in-zdravstvo/napovedane-spremembe-studentskega-dela> (6. september 2014).